

Nr 111

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förslag om ökad lärarutbildning m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redogöres för vissa utredningar rörande ämneslärar- och klasslärarbehovet. Förslag framlägges om en ökning av antalet platser för pedagogisk utbildning av ämneslärare från 835 till 1 075 platser årligen. Av denna ökning svarar lärarhögskolorna för hälften och läroanstalter med praktisk lärarkurs för hälften. Folk- och småskollärarytbildning föreslås anordnad vid lärarhögskolan i Göteborg. Nya lärarhögskolor förutskickas i Uppsala och Umeå. Folkskoleseminariernas intagning förutsättes minska något. För undervisning i årskurs 4 av grundskolan föreslås obligatorisk folkskollärarytbildning i engelska. En betydande utökning av den decentraliserade akademiska undervisningen, särskilt i lärarbristämnen, förordas. En treårig utbildning av teknologie magistrar föreslås anordnad på två orter. Utbildningen av förskollärare föreslås förstatligad och utbildningskapaciteten utökad, bl. a. genom inrättande av två nya förskoleseminarier.

Föreslagna åtgärder tillsammans med automatiska kostnadsökningar beräknas kräva anslagshöjningar om sammanlagt 18,3 miljoner kr.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1963.

N ä r v a r a n d e:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, AF GEJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASP-LING.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, *förslag om ökad lärarutbildning m. m.* och anför därvid följande.

Vid anmälan av punkten 283 i bilagan 10, ecklesiastikdepartementet, i årets statsverksproposition anförde jag, att avsikten var att föreslå Kungl. Maj:t att senare för riksdagen framlägga särskild proposition angående lärarutbildning. Beträffande samtliga nuvarande anslag under avsnittet F. Lärarutbildning, a) Klass- och ämneslärarutbildning m. m. föreslogs, att de preliminärt borde uppföras med oförändrade belopp. För att täcka kostnadsökningar för bl. a. ökad ämneslärarutbildning vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg, utbyggnad av sistnämnda lärarhögskola med klasslärarutbildning, utbyggnad av den praktiska ämneslärarutbildningens kapacitet, utökad förskollärarutbildning samt vissa nya former av lärarutbildning för det allmänna skolväsendets och de tekniska gymnasiernas behov, borde preliminärt beräknas ett förslagsanslag till ökad ämnes- och förskollärarutbildning m. m.

Vid anmälan av anslaget till avlöningar vid de statliga allmänna gymnasierna har preliminärt beräknats 1 025 000 kr. för ökad ämneslärarutbildning.

På min hemställan har Kungl. Maj:t under punkterna 283—289 i nämnda bilaga föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1963/64 beräkna

till *ökad ämnes- och förskollärarutbildning m. m.* ett förslagsanslag av 19 326 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar* ett förslagsanslag av 6 926 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader* ett förslagsanslag av 692 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 120 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar* ett förslagsanslag av 5 438 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader* ett förslagsanslag av 500 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 457 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler* ett reservationsanslag av 300 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar* ett förslagsanslag av 3 279 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader* ett förslagsanslag av 197 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 155 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Avlöningar* ett förslagsanslag av 29 717 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* ett förslagsanslag av 2 181 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 695 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Utrustning* ett reservationsanslag av 950 000 kr.,

till *Utbildning av förskollärare* ett förslagsanslag av 1 450 000 kr.,

till *Vidareutbildning av lärare m. m.* ett reservationsanslag av 1 840 000 kr.,

till *Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.* ett förslagsanslag av 7 554 000 kr.,

till *Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva* ett förslagsanslag av 398 000 kr.

Sedan beredningen av frågorna rörande ökad ämnes- och förskollärarytbildning m. m. ävensom rörande nyss nämnda medelsanvisningar numera avslutats, anhåller jag att ånyo få anmäla desamma.

I det följande behandlas i olika avsnitt frågor rörande beräkningar av ämnes- och klasslärarbehovet, utvidgning av kapaciteten för utbildning av ämneslärare vid lärarhögskolor och praktisk lärarkurs, upprättande av nya lärarhögskolor, dimensionering av folkskoleseminarieorganisationen, folkskollärarytbildning i engelska, utökad decentraliserad akademisk undervisning, utbildning av teknologie magistrar samt förstatligande och utvidgning av folkskoleseminarierna.

I. Inledning

I proposition nr 106 till 1962 års riksdag anmäldes, att arbetsmarknadsstyrelsen och 1960 års lärarutbildningssakkunniga den 1 mars 1962 gemensamt avgivit en utredning (prognos), rubricerad *Lärare i läroämnena. Behov och tillgång under 1960-talet*.

Över nämnda utredning har *infordrade utlåtanden* avgivits av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, statistiska centralbyrån, kanslersämbetet för rikets universitet, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, statens råd för samhällsforskning, gymnasieutredningen, 1960 års lärarutbildningssakkunniga samt nordiska kommittén för modernisering av matematikundervisningen.

Vidare har *yttranden* avgivits av Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges radio, Biologilärarnas förening, Föreningen lärare i samhällskunskap, Geografilärarnas riksförening, Historielärarnas förening, Modersmåslärarnas förening, Sveriges industriförbund, Hermods korrespondensinstitut, Nordiska korrespondensinstitutet (NKI-skolan), Målsmännens riksförbund, Högerns ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Sveriges förnade studentkårer.

Lärarutbildningssakkunniga har vidare avlämnat betänkanden dels den 12 maj 1962 angående *Klasslärarbehovet samt examinationsbehovet av folk- och småskollärare* (stencilerat), dels den 20 december 1962 angående *Folkskollärarutbildningen i engelska* (stencilerat), dels ock den 20 december 1962 angående *Lärarhögskolor i Uppsala och Umeå* (stencilerat).

Gymnasieutredningen har den 21 november 1962 till Kungl. Maj:t inkommit med förslag rörande lärarutbildning vid teknisk högskola m. m.

Över lärarutbildningssakkunnigas betänkande angående klasslärarbehovet samt examinationsbehovet av folk- och småskollärare har *infordrade utlåtanden* avgivits av skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen samt statistiska centralbyrån.

Vidare har *yttranden* över nämnda förslag avgivits av Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisation.

Över betänkandet angående folkskollärarutbildningen i engelska har *utlåtanden* avgivits av statskontoret, riksrevisionsverket, kanslern för rikets universitet, skolöverstyrelsen, som inhämtat yttrande från länskolnämnderna, lärarhögskolorna och vissa seminarier, samt arbetsmarknadsstyrelsen.

Yttranden över nämnda förslag har avgivits av Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Blivande lärares riksförbund och Sveriges förenade studentkårer.

Över betänkandet angående lärarhögskolor i Uppsala och Umeå har *utlåtanden* avgivits av statskontoret, riksrevisionsverket, kanslern för rikets universitet, skolöverstyrelsen, som inhämtat yttranden av rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Uppsala, Katedralskolan i Uppsala, Lundellska läroverket i Uppsala, folkskoleseminariet i Umeå, högre allmänna läroverket i Umeå och kommunala flickskolan i Umeå, överstyrelsen för yrkesutbildning, byggnadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, länskolnämnden i Uppsala län, länskolnämnden i Västerbottens län, programkommittén för Uppsala humanistiska fakultet samt 1962 års Umeåkommitté.

Över de sakkunnigas sistnämnda förslag har *yttranden* avgivits av stadsfullmäktige i Uppsala, stadsfullmäktige i Umeå, Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund och Sveriges förenade studentkårer.

Över gymnasieutredningens förslag angående lärarutbildning vid teknisk högskola m. m. har *utlåtanden* avgivits av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, statskontoret, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, som inhämtat yttranden av vederbörande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola i Göteborg, kanslerns för rikets universitet, arbetsmarknadsstyrelsen, 1960 års lärarutbildningssakkunniga, samt organisationskommittén för teknisk högskola i Lund.

Vidare har *yttranden* över nämnda förslag avgivits av Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges industriförbund, Svenska teknologföreningen, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges mekanförbund, Hermods korrespondensinstitut, Nordiska korrespondensinstitutet (NKI-skolan) och Institutet för tekniska kurser.

Drätselkammaren i Jönköping har med anledning av förslaget inkommit med en *skrift*.

II. Lärarbehov och lärartillgång

1. Inledning

Enligt direktiven för 1960 års lärarutbildningssakkunniga skulle de sakkunniga i samråd med bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen beräkna behovet av såväl lärare i läroämnena som klasslärare.

Resultatet av beräkningarna, i vad avser ämneslärarbehovet, framlades i ett den 15 februari 1962 dagtecknat betänkande. En redovisning härför lämnades i proposition nr 106 nämnda år. I propositionen förutsattes, att yttranden över denna prognos liksom över den i det följande berörda klasslärarprognosen skulle inhämtas och att man genom de förslag, som därvid kunde framkomma, borde erhålla ett brett underlag för en bedömning av, vilka åtgärder läget krävde. En kort resumé över resultatet av ämneslärarprognosen lämnas i det följande och i anslutning därtill en redogörelse för de yttranden som avgivits däröver.

I vad gäller klasslärarbehovet överlämnade 1960 års lärarutbildningssakkunniga den 12 maj 1962 ett betänkande med titeln Klasslärarbehovet samt examinationsbehovet av folk- och småskollärare. Över betänkandet har yttranden inhämtats från ett antal myndigheter och organisationer. Någon redovisning av detta betänkande kunde självfallet inte ske i förutnämnda proposition nr 106 år 1962. Däremot lämnades på grundval av material, som av de sakkunniga under hand ställts till förfogande, en preliminär redogörelse för de slutsatser, som de gjorda undersökningarna kunde bedömas leda till. I förhållande till denna preliminära redogörelse innehåller det slutliga betänkandet vissa avvikelser med avseende bl. a. på det framräknade examinationsbehovet. En sammanfattande redogörelse för klasslärarprognosen och yttrandena däröver lämnas i det följande efter avsnittet om lärare i läroämnena.

2. Lärare i läroämnena

Ämneslärarprognosen

I den redogörelse för ifrågavarande prognos, som lämnades i propositionen nr 106 år 1962, anfördes bl. a. följande.

Den i samarbete mellan arbetsmarknadsstyrelsen och 1960 års lärarutbildningssakkunniga utarbetade ämneslärarprognosen berör i stort sett behovet av och tillgången på lärare med akademisk utbildning i läroämnena modersmålet (svenska), engelska, tyska, franska, historia (och samhällskunskap), geografi, biologi, matematik, fysik och kemi under 1960-talet. Däremot behandlas inte lärarnas fördelning på tjänstetyper.

Prognosen bör betraktas som den första i en fortlöpande serie av lärarprognoser, som arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut i fortsättningen bör utarbeta.

För de skilda skolformerna framräknas i prognosen *lärarbehoven* i olika ämnen. Behoven har därefter summerats till det totala lärarbehovet. Beträffande den sannolika utvecklingen av grundskolan ansluter sig undersökningens bedömning till skolberedningens förslag. Gymnasiet antages höstterminen 1970 ha expanderat därhän att antalet nybörjare utgör 30 % av antalet 17-åringar. Därvid beräknas 60 % av nybörjarna gå till allmänt gymnasium och 40 % till fackgymnasium. För grundskolans högstadium har behovet framräknats enligt två alternativ:

1. hela undervisningen på detta stadium skall bestridas av filosofie magistrar och jämställda (»100-procentalternativet») samt

2. 40 % av undervisningen skall bestridas av vidareutbildade folkskollärare och 60 % av filosofie magistrar och jämställda (»60-procentalternativet»).

Härmed erhålles också för det totala lärarbehovet två alternativ, även de benämnda 60- respektive 100 %-alternativ. Av särskilt intresse är det beräknade rekryteringsbehovet för perioden 1961/71. Det bestämes i undersökningen som summan av det år 1960/61 förefintliga utbytesbehovet, utvidgningsbehovet 1961/71 och ersättningsbehovet 1961/71. Det totala rekryteringsbehovet för angivna tioårsperiod utgör 6 453 heltidstjänster för 60 %-alternativet och 11 534 heltidstjänster för 100 %-alternativet.

Det framräknade rekryteringsbehovet enligt 60 %-alternativet torde med hänsyn till vad som i propositionen 1962: 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. (s. 490 ff.) uttalats rörande behovet av vidareutbildade folkskollärare m. m. ha det största intresset i detta sammanhang.

I prognosen betonas, att beräkningar av denna typ inrymmer många osäkerhetsmoment. Det framtida lärarbehovet anses dock vara lättare att bedöma än undersökningens andra huvudområde, lärartillskottet.

För en uppskattning av *lärartillskottet* 1961/70 görs i prognosen antaganden om studentexamination, inskrivning vid humanistisk och naturvetenskaplig fakultet, fil. mag.-examination vid dessa fakulteter samt övergång till och tjänstgöring på lärarbanan av filosofie magistrar.

Examinationen av filosofie magistrar beräknas via en kombination av antaganden om tillströmningen till fakulteterna och examinationsfrekvensen bli den i tabell 2 redovisade.

Tabell 2. Examination av filosofie magistrar 1961/62—1969/70

	A	B	C
1961/62	1 298	1 289	1 250
1962/63	1 472	1 414	1 348
1963/64	1 687	1 588	1 472
1964/65	1 928	1 739	1 581
1965/66	2 206	1 917	1 665
1966/67	2 558	2 140	1 802
1967/68	2 984	2 449	2 045
1968/69	3 422	2 778	2 298
1969/70	3 817	3 081	2 522

A = 85 % tillströmning, 42,3 % examination.

B = 80 % » 37 % »

C = 75 % » 32 % »

Grunden för de för första hälften av 1960-talet framräknade talen är säkrare än den för årssiffrorna efter 1965, vilket även gäller om examinationens fördelning på ämnen eller ämnesgrupper. För de närmaste åren ter sig enligt undersökningen ett antagande om 80-procentig tillströmning för närvarande som det mest sannolika och det härpå grundade alternativet B såsom det vilket bör kunna accepteras.

Uppskattningen av det lärartillskott, som kommer skolan till del i form av utexaminerade filosofie magistrar, måste sålunda bygga på antaganden om övergång till lärarbanan och om verksamhetsgraden inom yrket. Kombinationen av dessa antaganden ger ett tal, som uttrycker relativt lärartillskott (tabell 3). Det bör noteras, att övergången till lärarbanan konstateras vara väsentligt lägre bland dem som valt att studera matematik, fysik eller kemi än bland övriga kategorier.

Tabell 3. Antagande om relativt lärartillskott

	Övergång till lärarbanan		Verksamhetsgrad	Relativt lärartillskott	
	Ma, fy, ke	Övr. ämnen		Ma, fy, ke	Övr. ämnen
a	74 %	82 %	0,9	67 %	74 %
b	74 %	82 %	0,8	59 %	66 %
c	74 %	82 %	0,7	52 %	57 %

Antagandena om relativt lärartillskott har i prognosen kombinerats med antaganden om tillströmning och examination enligt följande.

Tabell 4. Antaganden om totalt lärartillskott

Ma, fy, ke					
1	85 %	tillströmning,	42,3 %	examination,	67 % relativt lärartillskott
2	80 %	"	37 %	"	59 % " "
3	80 %	"	37 %	"	52 % " "
4	75 %	"	32 %	"	52 % " "
Övriga ämnen					
1	85 %	tillströmning,	42,3 %	examination,	74 % relativt lärartillskott
2	80 %	"	37 %	"	66 % " "
3	80 %	"	37 %	"	57 % " "
4	75 %	"	32 %	"	57 % " "

På grundval av dessa antaganden räknas i prognosen fram lärartillskottet i absoluta tal och via en sammanställning av dessa och det uppskattade rekryteringsbehovet beräknas slutligen lärarbrist och läraröverskott enligt 60 %-alternativet.

De redovisade talen för lärarbrist eller läraröverskott i de skilda ämnena uttrycker endast hur efterfrågan på lärare rent numeriskt balanserar om alla de antaganden uppfylles på vilka prognosen baserats. I prognosen ges uttryck för den uppfattningen, att man med säkerhet kan förutsäga, att långt efter det att behovet i ett ämne är fyllt på vissa centralt belägna platser, bristen kommer att bestå på avlägsnare orter i landet. Undersökningen tillmäter härvidlag lärarnas lokala bindningar en väsentlig roll.

Även om intresset begränsas till den numeriska balansen, anses precisionen

i beräkningarna inte vara sådan, att den rättfärdigar bestämda uttalanden om vilket år balans uppnås. Trenderna säges emellertid vara så utpräglade, att för flertalet ämnen utsikterna till balans under 1960-talet anses kunna bedömas med viss grad av säkerhet.

I modersmålet (svenska) erhålles enligt 60 %-alternativet läraröverskott senast 1965/66. Också om 100 %-alternativet väljes, kan någon gång under senare hälften av 1960-talet situationen antas vara under kontroll.

För moderna språk inträder enligt 100 %-alternativet — som för denna grupp anses mest realistiskt — numerisk balans 1966/67, varefter överskottet snabbt stiger. Enligt 60 %-alternativet skulle överskottet inträda redan 1963/64. Det kan enligt undersökningen knappast råda någon tvekan om att tillströmningen till dessa universitetsämnen bör dämpas under 1960-talet, i varje fall under dess senare del.

I ämnena historia, samhällskunskap, geografi och biologi erhålles enligt 60 %-alternativet vid decenniets mitt ett läraröverskott, som snabbt stegras de följande åren.

För gruppen matematik, fysik och kemi bedömes framtidsutsikterna vara mindre ljusa. 100 %-alternativet beträffande dessa ämnen förklaras vara helt utan intresse. För 60 %-alternativet erhålles numeriskt överskott tidigast 1970/71 om man utgår från prognosens mest optimistiska antagande. Utgår man från det antagande, som för denna ämnesgrupp bedömts som det mest sannolika, kan bristen år 1970/71 beräknas till ca 550 lärare.

Remissyttranden

I den skrivelse, varigenom en rad myndigheter, organisationer m. fl. anmodades respektive bereddes tillfälle att yttra sig över den framlagda ämneslärarprognosen, framhölls att remissorganen inte borde begränsa sig till att granska prognosmetodikerna och därmed sammanhängande frågor utan att de även borde föreslå åtgärder eller redovisa uppslag till åtgärder, som de kunde finna motiverade för att öka tillgången på lärararbetskraft, särskilt i matematik, fysik och kemi.

Prognosens underlag, metodik och slutsatser

I åtskilliga av remissvaren betonas vikten av detaljerad statistik såsom underlag för en fortgående prognosverksamhet. Sålunda önskar SFS och humanistiska fakulteten i Göteborg, att statistiken över högre studier publiceras snabbare än vad som nu sker och att man upprättar en mer ingående tentamensstatistik för de enskilda examensämnena samt en effektiv och tillförlitlig registrering, ett krav, som framförts redan i prognosen.

TCO understryker vikten av att arbetsmarknadsstyrelsen regelbundet förnyar lärarprognoserna. Enligt skolöverstyrelsen och gymnasieutredningen är det viktigt, att statistiska centralbyrån noga följer lärarsituationen genom de oktoberundersökningar, som inleddes hösten 1960. SACO anser, att prognosen behöver revideras varje år. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm framhåller, att man i fortsättningen till lärarprognoser bör bifoga undersökningar av tillförlitlighetsgraden.

Humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet betonar särskilt osäkerheten i antagandena om examinationsfrekvens och lärarbenägenhet, en osäkerhet som inte beror på att det statistiska materialet är osäkert utan på att det överhuvud inte är möjligt att i förväg med någon större säkerhet uppskatta, hur dessa faktorer utvecklas.

Några remissinstanser, såsom den *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm* och *SFS*, framhåller, att prognosen ej försöker bedöma sannolikheterna för de olika alternativ om examensfrekvens och lärarbenägenhet, den ställer upp, något som skulle varit tacknämligt, eftersom de olika alternativen leder till stora skillnader i resultat vad gäller lärarbrist och läraröverskott. *Arbetsgivareföreningen* och *Industriförbundet* räknar som en allvarlig brist, att man i prognosen ej redovisat, vad ett eventuellt fel av en viss storlek kan innebära för resultatet. Även *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm* efterfrågar undersökningar om hur förändringar i utgångsantagandena påverkar slutresultatet.

Då det gäller *lärarbehovet* har remissinstanserna diskuterat de osäkerhetsmoment som sammanhänger *dels* med frågan om andelen av filosofie magistrar på grundskolans högstadium, *dels* med frågan om skolväsendets organisation och kvantitativa utveckling.

Beträffande den förstnämnda frågan tar några av remissinstanserna ställning till frågan, vilket av de båda alternativen man bör söka förverkliga. *TCO* anser, att det i dagens läge finns starka skäl att utvidga de vidareutbildade folkskolläraernas arbetsområde utöver 40 % av antalet ämneslärartjänster. *Humanistiska fakulteten i Göteborg* framhåller såsom ett allmänt intresse, att högstadiets lärare har bästa möjliga kompetens. Fakulteten önskar, att tjänster besätts med hänsyn enbart till de sökandes kompetens. *Moderismållslärares förening* hoppas på en utveckling i riktning mot 100 %-alternativet. *Målsmännens riksförbund* uttrycker en liknande uppfattning.

Humanistiska fakulteten i Lund understryker, att tillströmningen till universitet och till folkskoleseminarier och lärarhögskolor ej kan ses isolerade från varandra, då allt fler blivande folkskollärare avlagt studentexamen. 60 %-alternativet innebär jämfört med 100 %-alternativet större årlig intagning av studenter på lärarhögskolor och seminarier med minskad tillströmning till universiteten som trolig följd, anser fakulteten.

Beträffande den osäkerhetsfaktor som ligger i skolorganisationens utveckling har åtskilliga synpunkter framkommit.

Skolöverstyrelsen och *gymnasieutredningen* anser 30 % av en årskull på gymnasiet och 20 % i fackskolor vara för låga siffror under 1960-talet. Överstyrelsen räknar med 55—60 % i dessa skolformer tillsammans. Även *statistiska centralbyrån* är inne på liknande tankegångar.

Inte endast den framtida fördelningen mellan olika skoltyper utan även mellan olika ämnesgrupper, linjer och grenar framhålls såsom osäkra faktorer.

Såsom en viktig behovsfaktor framhålles även klasstorleken. *Målsmännens riksförbund* hänvisar till den läraropinion, som hävdar att grundskolan genom sin konstruktion kräver ett lägre elevantal per klass än den nuvarande skolan för att nå full effektivitet.

Skolöverstyrelsen framhåller, att övergången till friare arbetsformer för skolgångdomen och införande av femdagarsvecka i skolorna kanske kan minska lärarbehovet. Vidare framhålles att övertimmar, även om de utförs av kompetenta lärare, bör inräknas i utbytesbehovet, vilket utredningen ej gjort.

De osäkerhetsfaktorer remissorganen uppehållit sig vid då det gällt att bedöma prognosens beräkningar av *läartillgången* har varit tillströmningen till universitet och högskolor, examinationsfrekvensen samt lärarbenägenheten.

Övergången från gymnasier till universitet och högskolor kan enligt *humanistiska fakulteten i Lund* influeras av fackgymnasiernas utbyggnad, vilken kan leda till att nybörjarplatserna vid handelshögskolor och tekniska högskolor allt mindre kommer att besättas av studenter från allmänna gymnasier. Dessa kommer därigenom att alltmer söka sig till universitet och övriga högskolor.

Olika åsikter synes råda om hur den starka tillströmningen till de humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna kommer att påverka examinationsfrekvensen. *SFS* framhåller såsom orimligt, att man i prognosens antaganden kombinerat den största tillströmningen med den högsta examinationsfrekvensen och den lägsta tillströmningen med den lägsta examinationsfrekvensen. *SFS* anser det lika rimligt att antaga, att examinationsfrekvensen blir lägre, om tillströmningen ökar. *Arbetsgivareföreningen* och *Industriförbundet* håller det för sannolikt, att om relativt färre studenter — på grund av en ökad intagning vid de spärrade utbildningsvägarna — söker sig till de filosofiska fakulteterna, detta kommer att innebära, att begåvningsgenomsnittet inom denna grupp sänks, något som i sin tur kan påverka den i fråga om filosofiska studier redan nu höga avgångsfrekvensen.

SACO uttalar, att man, när prognosen revideras, bör skilja mellan humanistisk och naturvetenskaplig fakultet, särskilt som examinationsfrekvensen är avsevärt högre vid den naturvetenskapliga fakulteten.

Beträffande *lärarbenägenheten* bland de examinerade framhålles att de relativt många kvinnorna bland gymnasisterna på latinlinjen och sedan på de humanistiska fakulteterna visserligen pekar fram mot ett överskott på humanister och lärare i humaniora, men att denna tendens dämpas av att gifta kvinnliga akademiker inte vill ta tjänster var som helst på grund av sin bundenhet i äktenskapet. Dylika synpunkter har framförts av *Historielärarnas förening*, *humanistiska fakulteten i Lund* och *Statens råd för samhällsforskning*. Humanistiska fakulteten i Lund menar, att då allt flera av de humaniorastuderande är kvinnor, denna utveckling kan skärpas, om man bygger ut fackgymnasierna. Statens råd för samhällsforskning nämner den skiftande könsfördelningen bland studenterna i de olika examensämnen. Rådet understryker vidare, att de flesta

av dem, som skriver in sig vid humanistisk eller naturvetenskaplig fakultet, har mycket vaga studieplaner. Ytterst få har då identifierat sig med lärarrollen.

De matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna i Stockholm och Uppsala räknar med, att läraryrket särskilt bland akademiker blir mindre attraktivt, när man genomför grundskolan med sammanhållna klasser t. o. m. årskurs 8. *Historielärarnas förening* uttalar, att skolväsendets egen omläggning under 1960-talet kan komma att dämpa lärarrekruteringen.

Humanistiska fakulteten i Lund nämner, att tendensen bland de studerande att välja de på skolschemat representerade främmande språken och nordiska språk sedan något år tillbaka är klart vikande.

Högerns ungdomsförbund uttalar oro över bristen på lärare i kristendoms-kunskap och anser, att utredningen borde ha uppmärksammat denna. Även *SFS* efterlyser en beräkning av hur många lärare i kristendoms-kunskap och klassiska språk som behövs.

Åtgärder mot ett humanistöverskott

Prognosens beräkning i vad gäller ett överskott av lärare i humanistiska ämnen i slutet av 1960-talet, ej att förväxla med ett överskott på humanister, har vållat skepsis. Det förhållandet att tidigare humanistprognoser hittills ej slagit in har påtalats av flera remissinstanser, såsom *Högerns ungdomsförbund* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*.

Inför ett befarat överskott på lärare i humanistiska ämnen fäster flera remissinstanser, bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen*, *gymnasieutredningen*, *SFS* och *SACO* stort avseende vid behovet av förstärkt och intensifierad yrkesvägledning och studierådgivning på samtliga utbildningsnivåer. Arbetsmarknadsstyrelsen betonar, att ett läraröverskott ej nödvändigt kommer att innebära arbetslöshet bland humanisterna, eftersom den starka efterfrågan på kvalificerad arbetskraft utanför skolans verksamhetsområde sannolikt kommer att absorbera ett stort antal akademiker även med mer eller mindre utpräglat humanistisk utbildning.

Flera av svaren nämner de utbildningslinjer, som Kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna hittills föreslagit. *TCO* framhåller, att undervisningen vid de filosofiska fakulteterna behöver differentieras så att den motsvarar de olika utbildningsbehov, som finns på arbetsmarknaden i dess helhet. *Historielärarnas förening* betonar vikten av att frågan om lärarefterfrågan och lärartillgång sätts in i ett större perspektiv omfattande hela den akademiska arbetsmarknaden. *SFS* önskar, att lärarprognosen kompletteras med en kalkyl, som omfattar tillgång och efterfrågan inom i varje fall hela den akademiska arbetsmarknaden. Ett exempel på hur två prognoser är hopkopplade nämner *TCO*. Det gäller prognoserna över ämneslärare och över klasslärare.

SACO anser, att tendensen, att alltfler utbildningslinjer formellt och reellt baseras på studentexamen, ej skall motverkas. *SFS* efterlyser en allmän inventering av de statliga s. k. studentkarriärerna. Både *SACO* och *SFS* nämner vi-

dare möjligheten av att anordna parallell utbildning till vissa yrken, en för personer med och en för personer utan studentexamen.

Humanistiska fakulteten i Lund önskar, att man prövar en kombinerad ämnes- och övningslärarutbildning för att reducera humanistöverskottet och för att möta grundskolans ökade behov av övningslärare.

Åtgärder mot lärarbristen i matematisk-naturvetenskapliga ämnen

Remissorganen uppmanades att uppmärksamma en av OECD:s kommitté för naturvetenskapligt och tekniskt utbildad arbetskraft nyligen publicerad rapport »The Supply, Recruitment and Training of Science and Mathematics Teachers». Denna behandlar ingående bristen på lärare i matematisk-naturvetenskapliga och tekniska ämnen i Nordamerika och Västeuropa och föreslår åtgärder på lång och på kort sikt för att avhjälpa denna.

Mer matematisk-naturvetenskaplig undervisning i grundskola och gymnasium. OECD-rapporten nämner som ett viktigt medel på lång sikt för att häva bristen på lärare i de berörda ämnena förstärkning och förbättring av undervisningen i dessa på de universitetsförberedande skolstadierna och dess utsträckning till en så stor mängd elever som möjligt. Till denna uppfattning ansluter sig flera av remissorganen.

Övergången mellan gymnasium och universitet. SFS föreslår, att man ordnar s. k. preparandkurser i matematik, fysik och kemi för att ge kompetens i dessa ämnen åt personer, som saknar dem i sin studentexamen men vill studera dem vid universitet. Dessa kurser bör omfatta endast de moment, som är absolut nödvändiga för fortsatta studier i natur- och samhällsvetenskaperna. Även SACO nämner önskvärdheten av att studenter från latin- eller allmänna linjen får reguljära möjligheter vid universiteten att komplettera i matematik, fysik och kemi.

Nya examenskombinationer. SFS föreslår, att gällande examensstadga ändras så att matematik kan medtagas som huvudämne i filosofisk ämbetsexamen inom humanistisk fakultet. SACO önskar, att man undersöker möjligheterna att inrätta lärartjänster i humanistiskt ämne jämte matematik, fysik eller kemi. Lärare i humaniora bör kunna omskolas och bli kompetenta till sådana tjänster.

Ökad examination och förbättrad utbildning. SFS anser, att man med små medel bör kunna skapa provisoriska laborationsutrymmen och därigenom öka intagningen i fysik och kemi. Liknande tankar möter man från Arbetsgivareföreningen och Industriförbundet i vad gäller lärarutbildningen för de tekniska gymnasierna.

SACO anser önskvärt, att företräde ges åt utbildningen av lärare i matematik, fysik och kemi, även om detta skulle drabba utvidgningen av annan utbildning.

SACO förordar, att ett-betygskurserna framför allt i fysik och kemi konstrueras så att moment nödvändiga och väsentliga för grundskolans och gymnasiets lärare ingår i dessa.

Flera remissinstanser menar, att man kan effektivera universitetsutbildningen inom de aktuella områdena, bl. a. genom användning av tekniska hjälpmedel.

SFS föreslår, att man bevarar och ökar möjligheten att som frivilligt alternativ följa två-betygsundervisningen, i första hand i matematik, under tre terminer. Detta kan skapa lugnare studiegång än den normala. SACO önskar mer individuell akademisk undervisning än nu men fruktar, att detta ökar efterfrågan på universitetslärare.

Humanistiska fakulteten i Uppsala betonar, att den rent pedagogiska fackutbildningen bör bli föremål för nya krafttag och nämner det som lämpligt att förstärka den obligatoriska kursen i pedagogik samt att samordna denna med en förberedande praktisk-pedagogisk utbildning av samma art som de s. k. SYL-kurserna redan före den praktiska lärarkursen. *Geografilärarnas riksförening* anser, att den ämnesmetodiska forskningen släpar efter, och föreslår åtgärder för att kvalificerad personal kan få utföra ämnesmetodisk forskning.

Vidareutbildning av lärare. Förutom den reguljära naturvetare- och teknikerutbildningen behandlar remissvaren de olika former av vidareutbildning i matematik och naturvetenskapliga ämnen, som framför allt folkskollärare genomgår. Särskilt uppmärksammas den decentraliserade akademiska ett-betygsutbildning i första hand i matematik, fysik och kemi, som kommer att ordnas regionalt fr. o. m. budgetåret 1962/63 dels för folkskollärare och dels för studenter och motsvarande, som därigenom kan börja akademiska studier i hemorten. Dessa planerade kurser röner uppskattande uttalanden. SACO och *arbetsmarknadsstyrelsen* anser, att de bör fortsätta att byggas ut. SFS, *humanistiska fakulteten i Göteborg* och *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala* betonar vikten av att universiteten får inflytande, när sådan verksamhet planeras, och att akademiska lärare examinerar.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala anser, att de fortbildningskurser, som hittills anordnats för folkskollärare utan kontroll eller kunskapsprövning från universitetens sida, tycks ge en svag kompetens jämfört med akademiska studier. Fakulteten uppmärksammar också, att andelen av de universitetsstuderande, som nöjer sig eller tvingas nöja sig med ett betyg, har stigit kraftigt de senaste åren. Dessa studerande bedömes fullt kompetenta att undervisa i matematik på grundskolans högstadium. Fakulteten anser, att de bör utgöra ett värdefullt lärartillskott, om de bereds anställning efter en examen med t. ex. två betyg i kemi eller geografi.

Skolöverstyrelsen och SFS ifrågasätter, om inte den akademiska utbildningen i naturvetenskapliga ämnen för folkskollärare och andra yrkesverksamma kan ske på kvällarna. Särskilt gäller detta i universitetsstäderna. *Arbetsmarknads-*

styrelsen och SFS betonar värdet av en utvidgad akademisk undervisning per korrespondens.

Andra yrkeskategorier m. fl. som lärare. Några remissinstanser är inne på tanken att såsom lärare anställa personer, vilka ej är lärare men som efter kort pedagogisk träning kan tänkas fungera i första hand som timlärare.

SACO samt *Arbetsgivareföreningen* och *Industriförbundet* diskuterar om stat, kommuner och det enskilda näringslivet kan avstå naturvetare och tekniker som timlärare och anser att skolorna bör söka kontakt rörande denna möjlighet. Hänsyn måste tas till arbetsgivarnas och timlärarnas schemaönskemål. Vidare framhålles att dessa lärare behöver introduktiv pedagogisk träning. Andra åtgärder, som föreslagits av t. ex. SACO, är att ta i tjänst icke yrkesverksamma kvinnliga akademiker och pensionerade lärare. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser, att introduktionskurser, vilka anordnas för akademiker och pensionerade officerare, som avser att bli timlärare på grundskolans högstadium, bör ordnas även för andra lärare utan tidigare pedagogisk utbildning. Om man avskaffar löneavdragen för pensionerade lärare, stimuleras dessa att återinträda i tjänst, anser SACO.

Arbetsgivareföreningen och *Industriförbundet* påstår, att antalet pensionärer under den berörda tiden kommer att vara mycket lågt och nämner även, att denna kategori är relativt geografiskt bunden, då pensionärer troligen ej vill byta bostadsort för att bli undervisare. *Arbetsmarknadsstyrelsen* nämner dock, att åren 1963—67 ca 650 officerare kommer att pensioneras, varav ca 580 med 50 eller 55 år som pensionsålder.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser, att man bör pröva, om man kan överföra utlänningar med akademisk examen i matematik, fysik och kemi för att undervisa i svenska skolor. SACO framhåller språksvårigheterna i detta sammanhang.

Effektivare utnyttjande av lärare. Ett stort problem vid lärarbrist är hur man skall spara på de befintliga lärarna och eventuellt ersätta dessa med annan personal. *Arbetsgivareföreningen* och *Industriförbundet* diskuterar möjligheterna härtill såvitt gäller de tekniska gymnasierna men finner möjligheterna vara ganska begränsade.

Gymnasieutredningen nämner, att friare arbetsformer för eleverna och därmed minskat veckotimtal kan minska behovet av lärare på gymnasiet. Även *Arbetsgivareföreningen* och *Industriförbundet* föreslår dylika försök att reducera antalet schematimmar i sista årsklassen av det tekniska gymnasiet.

TCO önskar, att man intensivundersöker lärararbetets innehåll och krav. Det framhålles, att de flesta lärare har administrativa och andra icke-pedagogiska arbetsuppgifter vid sidan av de pedagogiska och att man bör försöka avlasta lärarna dessa uppgifter. SACO hoppas på att dessa mindre kvalificerade icke-pedagogiska uppgifter överförs på särskilda befattningshavare.

I linje med dylika åtgärder ligger också OECD-rapportens förslag om att införa ett system med lärarassistenter, en åtgärd som *arbetsmarknadsstyrelsen* an-

ser värd att beakta. Genom att alternera i t. ex. parallellklasser kan en kompetent lärare (huvudlärare) och en lärarassistent (med de mera rutinbetonade arbetsuppgifterna) bestrida två tjänster. *Arbetsgivareföreningen* framhåller, att man sparar framför allt på lärare, som det är mest ont om dvs. de högst kvalificerade. *SACO* är tveksam om detta förslag men vill inte motsätta sig, att ett sådant system praktiskt prövas i en begränsad försöksverksamhet.

Statens råd för samhällsforskning önskar, att man utreder frågan hur ämneslärarna utnyttjas i skolundervisningen och nämner den forskning, som bedrivs i USA om läraranvändningen på det obligatoriska högstadiet.

Att göra läraryrket attraktivt. En viktig fråga är, hur man skall locka ungdomar att välja lärarbanan. *SACO* framhåller vikten av att filosofie studerande på ett tidigt stadium av sina studier länkas in på lärarbanan. *SACO* anser, att filosofie studerande med akademiska betyg i relevanta ämnen stimuleras att tjänstgöra som timlärare, om även tjänstgöring före vederbörlig utbildning och i mindre än halv tjänst tillgodoräknas vid inplacering i reglerad befordringgång. *SACO* förordar vidare, att nyanställda lärare placeras direkt i lönegrad 21 i de ämneskombinationer, där svår brist råder. Även *TCO* framhåller, att lärarerekryteringen bäst främjas genom goda och attraktiva löne- och anställningsvillkor. *Målsmännens riksförbund* vill intensifiera upplysningen om läraryrket bland de studerande och förbättra arbetsförhållandena i den nya skolan, som tidigare nämnts, med bättre hjälpmedel m. m.

Läraryrkesförmedling. *Arbetsmarknadsstyrelsen* utgår från att akademikerna har en arbetsmarknad av rikskaraktär med stark interlokal rörlighet, vilket dock ej utesluter ett behov av åtgärder för att minska risken för låsning av de utbildade till vissa orter. Styrelsen överväger resebidrag till de sökande för att förmedlingsarbetet skall underlättas och arbetskraften bättre tas till vara. Vidare beskriver styrelsen den framgång, läraryrkesförmedlingarna haft i att anskaffa reservkrafter, kompetenta att uppehålla undervisningen.

SACO poängterar, att vid lärarbrist på vissa orter och läraröverskott på andra lärarproduktionen ej skall ökas utan rörligheten på arbetsmarknaden stimuleras. *SACO* önskar ändrade bestämmelser för utbytestjänster för att göra bestämmelserna mer effektiva i detta avseende. Vidare önskar *SACO* ökad användning av flyttnings-, rese- och traktamentsersättning vid tjänstetillträde.

3. Folk- och småskollärare

Läraryrkesutbildningssakkunnigas klasslärarprognos

Den av 1960 års läraryrkesutbildningssakkunniga framlagda *klasslärarprognosen* avser behovet av och tillgången på folk- och småskollärare. Beteckningen klasslärarprognos, bekväm såsom arbetsterm, är inte fullt adekvat, eftersom en

väsentlig fråga i det problemkomplex prognosen omfattar är behovet av vidareutbildade folkskollärare på grundskolans högstadium. Undersökningen har åsyftat en såvitt möjligt allsidig belysning av de faktorer, som påverkar beräkningarna av behovet av folk- och småskollärare samt examinationsbehovet. De sakkunniga framhåller vikten av att de gjorda undersökningarna och beräkningarna upprepas, så snart omständigheterna talar för att sådana förändringar på skolans område inträtt, som kan förväntas påverka förutsättningarna för prognosen på ett avgörande sätt. Vidare framhålles betydelsen av kontinuerliga informationer om arbetsmarknadsläget.

Bestämning av det lärarbehov som skall täckas av folk- och småskollärare

Enligt erhållna direktiv av den 30 september 1960 skall de sakkunniga beräkna behovet av klasslärare för så lång tid, som kan prognostiskt överblickas. I föreliggande prognos har beräkningarna förts fram t. o. m. år 1980/81. Prognosen utmynnar i en beräkning av examinationsbehovet i fråga om folk- respektive småskollärare.

Småskollärarytbehovet utgöres i prognosen av behovet i folkskolans och grundskolans årskurser 1—3.

Folkskollärarytbehovet anges i första hand som behovet av klasslärare i årskurs 3—9 i folkskolan och 3—6 i grundskolan fram t. o. m. år 1965/66 och därefter som behovet av klasslärare i årskurs 4—9 i folkskolan och 4—6 i grundskolan. Därjämte avses behovet av vidareutbildade folkskollärare på högstadiet. Detta behov anges som 40 % av det totala behovet av lärare i teoretiska läroämnen jämte antalet lärare i yrkesvägledning och tillsynslärarytbehov. Slutligen avses behovet av folkskollärare utöver 40 % på högstadiet samt behovet av folkskollärare i andra högre skolor.

Beräkning av lärarbehovet

De sakkunnigas beräkning av folk- och småskollärarytbehovet, uttryckt i antalet erforderliga folk- respektive småskollärarytjänster, har genomförts stegvis via bedömningar och beräkningar av flera faktorer såsom barnantalets utveckling, elevernas fördelning på skolformer m. m., medeltalet elever per klass och antalet klassavdelningar.

Barnantalets utveckling. Barnantalet i respektive årskurser har beräknats genom en framskrivning av antalet levande födda. Av beräkningarna framgår att antalet elever i den obligatoriska skolan torde avtaga mot 1960-talets slut för att därefter åter stiga. Följande siffror ur utredningen illustrerar detta förhållande.

År	Årskurserna	
	1—3	4—6
1962	318 100	329 600
1965	316 400	318 500
1968	302 200	316 900
1970	307 600	306 200
1975	343 300	322 100
1980	365 000	355 600

Beräkningarna anges vara, i vad avser tiden fram till 1970, i huvudsak de i långtidsutredningen redovisade. För tiden 1970—1975 har de sakkunniga inhämtat preliminära värden, och på basis av dessa gjort en framskrivning till år 1980.

Elevantalet i olika skolformer. De sakkunniga har för varje årskull dels beräknat det antal elever, som antagits gå i specialklasser, dels förutsatt att 1 % av en årskull ej går i vare sig normal- eller specialklasser utan är intagna för vård på anstalter etc. Återstoden utgör antalet elever i normalklasser, vilket fördelats på skolor av A-form respektive B-form enligt särskilda antaganden om dessa skolformers framtida omfattning. A-klasseleverna har uppdelats på grundskola och folkskola enligt föreliggande uppgifter om grundskolans utbyggande (jämför ämnesläroprognosen i vad avser högstadiet).

De sakkunniga räknar med att andelen specialklasselever på den administrativa landsbygden successivt kommer att växa till samma andel, som för närvarande gäller i städerna. För städerna antages en konstant andel av eleverna tillhöra specialklasser. Detta antagande innebär en successiv ökning av riksmedeltalet för uttagna till specialklass från omkring 4 % för närvarande till inemot 6 % år 1972.

De sakkunniga visar i en tablå, hur antalet normalklassavdelningar och elever under en följd av år utvecklats inom den obligatoriska skolans A-former och olika B-former. Tablåen över antalet avdelningar återgives här.

Antal läraravdelningar:

År	A- eller a-form	B ₁ -form	B ₂ eller B ₁ -form	b-form	Halvtidsläsande och mindre folkskolor
1946	10 961	4 604	4 040	5 132	945
1948	12 185	4 785	3 712	4 951	710
1950	14 570	5 258	2 859	4 674	392
1952	16 941	5 273	2 241	4 485	233
1954	19 886	5 175	1 580	4 170	131
1956	22 491	4 795	1 219	3 865	77
1958	24 149	4 465	1 019	3 602	53
1960	25 943	3 917	812	3 095	—

De sakkunniga påvisar, hur sålunda A-formen blivit den alltmer dominerande skolformen samt B₁- och b-formen blivit de avgjort dominerande skolformerna bland de från A- och a-formen skilda skoltyperna. Att så är fallet anser de sakkunniga vara ett uttryck för dels den fortskridande urbaniseringen, dels den allmänna standardhöjningen. Denna strukturella förändring har ägt rum på 16 år. De sakkunniga finner därför skäl att antaga, att alla B-former kommer att försvinna inom de närmaste årtiondena. I fråga om den takt i vilken detta kan förväntas ske har de sakkunniga räknat med två alternativ, vilka med avseende på lärarbehovet ger ett något olika utfall. En avveckling av B-formen enligt det långsammare alternativet, vilket av de sakkunniga bedömts såsom det mest sannolika, kräver sålunda fram t. o. m. år 1970 drygt 600 fler folkskollärartjänster än det snabbare alternativet. Småskollärarbehovet påverkas däremot endast obetydligt av vilket alternativ som väljes.

De sakkunniga framhåller, att relationen mellan antalet elever i grundskolan och i folkskolan är viktig för klasslärarprognosen med hänsyn till de delningstal, som skall gälla för klasserna i grundskolan. Härvidlag räknar de sakkunniga med en elevfördelning överensstämmande med skolberedningens förslag (numera riksdagens beslut) rörande övergången till grundskola. Den beräknade utvecklingen av elevfördelningen på olika skolformer i årskurserna 7—9 visas av följande tablå.

År	Årskurs	Antal normal- klasselever på högstadiet	Antal elever inom realskole- organisationen	Antal special- klasselever	Normalklass- elever i folkskolan
1962	7	49 040	32 310	4 869	38 717
	8	45 810	35 160	3 716	20 843
	9	29 710	34 770	1 512	3 152
1965	7	70 830	12 030	5 304	23 185
	8	60 070	16 580	4 436	14 425
	9	52 110	20 160	3 060	1 541
1968	7	93 980	1 860	6 057	4 888
	8	84 670	4 820	5 306	4 893
	9	78 360	6 870	4 559	2 714
1971	7	96 900	0	6 474	0
	8	98 330	0	6 572	0
	9	96 560	780	6 090	0

Antalet klassavdelningar i grundskola och folkskola. Sedan de sakkunniga utfört de här i korthet redovisade beräkningarna av elevantalets utveckling inom ifrågasvarande skolformer, har man övergått till att på grundval härav beräkna antalet klassavdelningar, vilket skett på så sätt att antalet elever inom varje årskurs av grundskolan respektive folkskolan dividerats med ett framräknat medeltal elever per klass. I fråga om grundskolan har dessa medeltal beräknats med utgångspunkt i de delningstal, som föreslagits i proposition 1962:54 och

som godtagits av riksdagen. I fråga om folkskolan har däremot klassantalet för varje läsår av prognosperioden beräknats med hjälp av de medeltal, som gällde för respektive årskurser läsåret 1960/61. Följande tablå visar de beräknade medeltalen per klassavdelning, dels i grundskolan sedan denna fullständigt genomförs, dels i folkskolans A- och a-former läsåret 1960/61.

Årskurs	1	2	3S	3F	4	5	6	7	8	9
Grundskolan	21,8	21,8	21,7	23,9	25,6	25,7	25,9	24,9	25,4	22,0
Folkskolan	21,7	21,9	23,3	24,4	26,8	27,2	27,5	23,8	25,7	23,2

De sakkunniga har vid sina fortsatta beräkningar utgått från, att antalet klasser, där folkskollärare undervisar, skall utgöras av alla A-klasser 4—6 i folkskolan och grundskolan, klasserna 7—9 i folkskolan, samtliga klasser av B-formen samt ett sjunkande antal A-klasser i årskurs 3. Vidare har antalet specialklasser, som undervisas av folk- och småskollärare, antagits fördela sig med 74,8 % på folkskollärarna respektive 25,2 % på småskollärarna, detta enligt den relation, som gällde läsåret 1960/61. Småskollärare har förutsatts handha undervisningen i a- och b-klasser, nyssnämnda specialklasser samt ett ökande antal a-klasser av årskurs 3. Det framräknade antalet klassavdelningar för folkskollärare (F-avd.) respektive småskollärare (S-avd.) blir utifrån angivna förutsättningar följande.

Läsår	1962/63	1965/66	1968/69	1971/72	1975/76	1980/81
F-avd.	18 679	17 219	15 913	15 066	15 787	17 133
S-avd.	13 731	14 349	13 953	14 577	15 902	16 934

De här upptagna avdelningarna utgör, som framgår av den nyss gjorda bestämningen av dessa, endast klassläraravdelningar. Däremot har inte medräknats de avdelningar på grundskolans högstadium, vilkas undervisning kan komma att bestridas av folkskollärare. Hänsyn härtill har emellertid tagits vid beräkningen av det erforderliga antalet lärartjänster.

Antalet lärartjänster. För folkskollärare har de sakkunniga beräknat *klasslärarbehovet* på följande grunder. Läsåret 1960/61 uppgick den sammanlagda undervisningstiden i läroämnen till sammanlagt 608 595 undervisningstimmar. Räknat på en undervisningsskyldighet av 30 veckotimmar svarar detta tal emot 20 287 tjänster. Härtill lägges antalet rektorstjänster, som läsåret 1960/61 uppgick till 1 167. Hela antalet tjänster beräknas sålunda till 21 454. Antalet avdelningar uppgick nämnda läsår till 21 042. Antalet tjänster per avdelning var sålunda 1,02. Detta relationstal har tillämpats vid beräkningen av det framtida behovet av tjänster för folkskollärare/klasslärare. På samma sätt har de sakkunniga för sin beräkning av småskollärarbehovet framräknat relationstalet 1,07.

Vid sina efterföljande beräkningar av examinationsbehovet i fråga om folkskollärare har de sakkunniga även tagit hänsyn till behovet av lärare för högstadiet och andra högre skolor. Detta behov har av de sakkunniga bestämts såsom avseende *dels* 40 % av det totala behovet på högstadiet av lärare i teoretiska läroämnen jämte antalet lärare i yrkesvägledning och tillsynslärarebefattningar, *dels* det behov som med hänsyn till bristen på ämneslärare m. fl. omständigheter kan föreligga utöver 40 %. Sistnämnda behov har antagits minska successivt och har för tiden fr. o. m. 1965/66, då lärarbristen vid högre skolor bedömes vara praktiskt taget hävd i övriga ämnen, förutsatts jämnt motsvara hälften av bristen på lärare i matematik, fysik och kemi vid ifrågavarande skolor.

De av de sakkunniga framräknade behovstalen, uttryckta i heltidstjänster, sammanfattas i följande tablå.

Läsår	Behov av småskollärare	Behov av folkskollärare			
		Klasslärartjänster	Högstadiet och andra högre skolor		Summa behov av folkskollärare
			Enligt 40 %-regeln	Utöver 40 %-regeln	
1962/63	14 692	19 053	2 044	1 160	22 257
1965/66	15 353	17 563	3 400	670	21 633
1968/69	14 930	16 231	4 786	480	21 497
1971/72	15 597	15 367	5 466	0	20 833
1975/76	17 015	16 103	5 267	0	21 370
1980/81	18 119	17 476	5 860	0	23 336

Lärartillgång och examinationsbehov

Tillgången på lärare är, uttalar de sakkunniga, ett resultat av examination, avgång och den ursprungliga lärarpopulationens storlek. De sakkunniga har vid sina beräkningar utgått från situationen läsåret 1960/61, för vilket läsåret en redovisning lämnats över antalet utbildade folk- respektive småskollärare, med fördelning bl. a. på ålder, kön och skolformer, samt över antalet tjänstlediga, fördelade efter tjänstledighetsorsak. Beträffande läget vid nämnda tidpunkt konstateras bl. a. följande.

Antalet klasslärare med folkskolläraryxamen uppgick till 22 372. Av dessa var 1 894 tjänstlediga av annan orsak än för upprätthållande av annan tjänst, dvs. icke yrkesverksamma. Därutöver var 1 120 klasslärare tjänstlediga för tjänstgöring på högstadiet eller i andra högre skolformer. Enligt uppgifter från länskolnämnderna utgjorde bristen på behöriga folkskollärare hösten 1960 786 personer, vilken brist finge förutsättas täckt av icke behöriga lärare. Antalet såsom klasslärare yrkesverksamma personer i klasser avsedda för folkskollärare utgjorde sålunda $22\,372 - 1\,894 - 1\,120 + 786 = 20\,144$. Det till folkskollärartjänster omräknade undervisningsbehovet uppgick samma läsåret till 21 454 tjäns-

ter. Skillnaden, 1 310 tjänster förklaras av att en del lärare bestred mer än full tjänst.

Antalet utbildade småskollärare utgjorde 14 628. Av dessa var 942 icke yrkesverksamma. Antalet yrkesverksamma, utbildade småskollärare med undervisningen förlagd till lågstadiet var 13 395. Bristen på behöriga småskollärare uppgick till 169 personer. Yrkesverksamma på lågstadiet var således $13\,395 + 169 = 13\,564$. Det till småskollärartjänster omräknade undervisningsbehovet uppgick samma läsår till 14 185 tjänster. Differensen förklaras även här med att en del lärare bestred mer än full tjänst.

De sakkunniga konstaterar, att klasslärarbristen i förhållande till populationernas storlek ej kan anses särskilt stor.

För att klarlägga *examinationsbehovet* (rekryteringsbehovet) har 1960 års lärarbestånd framskrivits år för år. Arbetsvolymen för det kvarvarande beståndet har därefter beräknats. På motsvarande sätt har framskrivning skett av de successivt examinerade och en beräkning gjorts av det vid varje år kvarvarande beståndets arbetsvolym. För varje år har sedan de examinerades antal bestämts så, att deras arbetsvolym tillsammans med den arbetsvolym, som de kvarvarande från 1960 års bestånd och de förut examinerade väntas utföra, jämnt täcker behovet. Behovet har därvid definierats som det antal tjänster som erhålles sedan antalet övertidstjänster frändragits. Dessa övertidstjänster har antagits minska.

För att erhålla beräkningsgrunder härför har de sakkunniga genom en omfattande enkät beräknat bl. a.

- a) avgångskvoter för manliga och kvinnliga folkskollärare samt småskollärare, dels för varje år efter examen, dels för olika åldersår,
- b) verksamhetsgraden för samma kategorier, dels för varje år efter examen, dels för olika åldersår.

Resultaten av dessa beräkningar är i korthet följande:

Av 1 000 examinerade manliga folkskollärare kvarstår 764 i tjänst efter 10 år och 680 efter 20 år. För kvinnliga folkskollärare är talen 796 respektive 671 och för småskollärare 906 respektive 857. Tillämpas de avgångskvoter, som erhållits ur enkäten, på 1960 års lärarbestånd, fås att följande antal lärare lämnar yrket per år, nämligen 145 manliga folkskollärare, 149 kvinnliga folkskollärare och 119 småskollärare. Dessa värden stämmer enligt de sakkunniga bra med det faktiska antal som lämnade yrket under perioden 1955/60.

Enkäten ger vidare de värden på yrkesverksamhetsgraden, som framgår av följande tablå.

	År efter examen		
	1—7	8—14	15—21
Manliga folkskollärare	86,5 %	87,8 %	94,4 %
Kvinnliga folkskollärare	84,1 %	78,0 %	85,2 %
Småskollärare	86,1 %	86,5 %	91,3 %

På grundval av dessa beräkningar samt de i det föregående redovisade beräkningarna över behovet av folk- respektive småskollärare har examinationsbehovet för åren 1964—1980 i vad gäller dessa båda lärarkategorier beräknats till de tal, som anges i följande tablå.

År	Folkskollärare	Småskollärare
1964	1 032	1 811
1965	204	831
1966	1 448	919
1967	1 096	292
1968	808	337
1969	650	630
1970	672	726
1971	1 084	708
1972	1 058	698
1973	396	590
1974	876	689
1975	1 038	627
1976	1 050	487
1977	902	568
1978	1 096	336
1979	714	344
1980	966	300

Medeltal per år fram till 1970 = 792 för småskollärare.

Medeltal per år fram till 1970 = 844 för folkskollärare.

Medeltal per år tiden efter 1970 = 535 för småskollärare.

Medeltal per år tiden efter 1970 = 918 för folkskollärare.

Remissyttranden

Remissorganens omdömen om den gjorda klasslärarprognosen är mycket positiva. Allmänt delas den i prognosen deklarerade uppfattningen om behovet av en fortlöpande prognosverksamhet. Några erinringar i avgörande hänseenden mot prognosens metodik och slutsatser har inte framkommit. Av de anförda synpunkterna redovisas här följande.

Skolöverstyrelsen accepterar i stort sett den tillämpade undersökningsmetodiken men understryker, att den rymmer åtskilliga osäkerhetsmoment. Bl. a. framhålles den osäkerhet, som är förbunden med en bedömning av övergång till »annan verksamhet» utanför läraryrket. Överstyrelsen anser, att det från olika synpunkter skulle varit värdefullt, om det i utredningen angivits, till vilka olika arbetsområden lärarna övergått. Denna sistnämnda synpunkt framhålles även av *arbetsmarknadsstyrelsen*.

Överstyrelsen framhåller vidare, att regional brist förekommer även då lärarbehovet totalt sett är fyllt och att det därför är nödvändigt, att examinationsbehovet inte beräknas i underkant. Trots grundligheten i de sakkunnigas beräkningar bör enligt överstyrelsens mening marginalen mellan det direkta klass-

lärarbehovet och det därav föranledda examinationsbehovet vidgas. Härigenom undanröjes, framhåller överstyrelsen, det starkaste hindret för fortsatt skolreformatorisk verksamhet, nämligen den otillräckliga tillgången på lärare av olika kategorier.

Slutligen uttalar skolöverstyrelsen, att en fullständig behovs- och tillgångskalkyl för olika kategorier av övningslärare skulle bilda ett värdefullt komplement till de framlagda ämnes- och klasslärarprognoserna.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser, att prognosen bör kunna läggas till grund för dimensioneringen av seminarieorganisationen under 1960- och 1970-talen.

Framtida undersökningar bör enligt styrelsens mening inrymma en uppdelning av kvinnliga lärare i gifta och ogifta för att klarlägga eventuella skillnader.

Vid beräkning av den framtida tillgången av folkskollärare borde vidare enligt arbetsmarknadsstyrelsens uppfattning hänsyn ha tagits till den nedgång som styrelsen funnit förekomma i andelen folkskollärare, som vidareutbildar sig eller förvärvar adjunksbehörighet. Styrelsen anser det nödvändigt att noggrant följa denna utveckling. Enär andelen kvinnliga folkskollärare, som vidareutbildar sig eller förvärvar adjunksbehörighet, är avsevärt lägre än motsvarande manliga, skulle en ökad intagning av kvinnor på folkskoleseminarierna (betänkan- det räknar med lika stor examination av kvinnor och män) betydligt minska tillgången på vidareutbildade och adjunksbehöriga folkskollärare i framtiden. Å andra sidan skulle en förskjutning av utbildningen från 4-årig till 2-årig linje få motsatt effekt. I detta sammanhang erinrar styrelsen om att den under 1970-talet sannolika lärarbristen på grundskolans högstadium i ämnena matematik, fysik och kemi kommer att till stora delar behöva fyllas av vidareutbildade folkskollärare.

Svenska landskommunernas förbund och *Svenska stadsförbundet* uttalar ingen erinran mot prognosen. Stadsförbundet förutsätter, att statsmakterna snarast vidtager de åtgärder, som bedömes erforderliga med hänsyn till prognosresultatet.

Statstjänstemännens riksförbund finner angeläget, att man redan nu upp- rättar en första plan över det framtida behovet av lärarutbildningsanstalter.

SACO framhåller, att en avgörande förändring av lärartillgången på grundskolans högstadium kommer att inträffa under 1960-talet; tillgången på akademiskt utbildade lärare kommer att starkt förbättras och på humanistsidan beräknas tillgången på lärare överstiga efterfrågan redan inom några år. I detta läge finner *SACO* angeläget, att man till allvarlig diskussion tar upp frågan huruvida den s. k. 40 %-regeln även i fortsättningen skall gälla. En revidering av politiken på detta område skulle, framhåller *SACO*, minska behovet av statssubventionerad vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på grundskolans högstadium, samtidigt som den humanistiskt skolade akademiska arbetskraften bättre skulle kunna tillvaratagas under den senare delen av 1960-talet och tiden därefter.

Vad däremot gäller behovet av högstadielärare i ämnena matematik, fysik

och kemi finner SACO ingen tvekan råda om att bristen på akademiskt utbildad arbetskraft kommer att bestå under avsevärd tid framåt. Att därvid i första hand söka lösa lärarbristen med hjälp av lärare utan akademisk utbildning anser SACO emellertid vara en klart olämplig utväg. SACO erinrar om organisationens yttrande över ecklesiastikdepartementets promemoria »Lärare i läroämnena. Behov och tillgång under 1960-talet». I detta yttrande föreslogs snabb utbyggnad av universitetens undervisningsresurser i matematik, fysik och kemi, förbättring av examinationsfrekvensen, bl. a. genom mer individualiserad undervisning, möjligheter till kontraktsanställning och på andra sätt ekonomiskt förbättrade anställningsvillkor, avlastning av icke-pedagogiska uppgifter från lärarna, och inrättandet av lärartjänstkombinationer i humanistiskt ämne plus alternativt matematik, fysik eller kemi. SACO understryker på nytt vikten av att sådana åtgärder snarast vidtages, så att den i dagens situation oundvikliga kvalitets-sänkningen snarast möjligt kan upphävas.

TCO konstaterar, att om några år — då för ämneslärarkategorien enligt föreliggande prognosmaterial redovisas ett överskott — kommer behovet av folkskollärare vid de högre skolorna att minska med den följd, att en hel del folkskollärare måste återgå till klasslärartjänstgöring. I denna situation är det enligt TCO:s mening konsekvent och nödvändigt — som de sakkunniga gjort — att som följd härav räkna med ett tillskott av folkskollärare för klasslärartjänstgöring. Risk för överskott av folkskollärare skulle annars uppstå. TCO anser det i detta läge ytterst angeläget, att redan examinerade folkskollärares tjänstgöring och försörjning inom sitt yrkesområde tryggas. TCO understryker vidare de sakkunnigas uttalande om betydelsen av kontinuerliga informationer om arbetsmarknadsläget.

III. Utbildning av ämneslärare

1. Behovet av utbildningsplatser

Utbildning av ämneslärare — varmed här avses den praktisk-pedagogiska utbildningen av denna lärarkategori — bedrivs läsåret 1962/63 *dels* vid lärarhögskolor i Stockholm, Malmö och Göteborg, *dels* i form av praktisk lärarkurs anordnad vid ett antal statliga gymnasier och folkskoleseminarier samt vid s. k. lärarutbildningsblock.

Behovet av utbildningsplatser har blivit föremål för vissa beräkningar av 1960 års lärarutbildningssakkunniga. En redogörelse härför lämnades i proposition nr 106 år 1962. Av denna redogörelse återges här kortfattat vissa uppgifter.

Lärarutbildningssakkunniga har räknat med ett behov av ca 800 utbildningsplatser per år, för att det erforderliga årstillskottet av lärare skall tillgodoses och för att den praktisk-pedagogiska utbildningens kapacitet skall svara mot en ökad tillströmning till lärarbanan från universiteten.

En ökning av nyss angiven omfattning vore emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning inte tillräcklig. En av de sakkunniga företagen undersökning av den s. k. provårsköns storlek och sammansättning utvisade, att 2 243 icke-ordinarie lärare med föreskriven ämnesutbildning men utan praktisk lärarutbildning den 10 mars 1961 tjänstgjorde vid högre läroanstalter eller motsvarande skolformer. Efter avskiljande av dem som förklarat sig inte ha för avsikt att genomgå praktisk lärarkurs konstaterades att återstående 1 840 lärare utgjorde den egentliga provårskön.

Beträffande denna provårskö fann de sakkunniga, *att* endast en mycket ringa del sökt hänvisning till praktisk lärarkurs vid något tillfälle, *att* flertalet torde betrakta väntetiden såsom en värdefull praktikperiod och *att* utbildningskapaciteten i och för sig skulle kunna tillgodose $\frac{3}{4}$ av det årliga tillskottet.

Å andra sidan framhölls att enligt direktiven för lärarutbildningssakkunniga skulle i en framtid ingen få undervisa utan att ha genomgått föregående praktisk utbildning. Detta finge enligt de sakkunniga anses innebära, att en konsekvent övergång skulle ske till systemet med lärarhögskolor, vid vilka de unga lärarna får praktisk utbildning omedelbart efter sin akademiska examen. Skulle ett sådant pedagogiskt och organisatoriskt systemskifte kunna äga rum inom det närmaste årtiondet måste, framhöll de sakkunniga, utbildningskapaciteten ökas kraftigt. Det räckte inte med att den fick en sådan omfattning, att det årliga tillskottet av lärare helt kunde tillgodoses, vilket förutsatte en ökning från ca 600 till ca 800 utbildningsplatser. Därutöver måste utbildningskapaciteten vidgas så, att det blev möjligt att inom rimlig tid häva eftersläpningen från tidigare år.

För egen del konstaterade jag på grundval av den då nyligen framlagda ämneslärarprognosen samt lärarutbildningssakkunnigas beräkningar av provårsköns omfattning, att det erforderliga behovet av utbildningsplatser per år under perioden 1962/63—1970/71 kunde beräknas uppgå till mellan ca 900 under den förra delen av perioden och ca 1 000 under den senare delen.

2. Nuvarande utbildningskapacitet

Kapaciteten för utbildning av ämneslärare har ökat successivt under en följd av år. Detta framgår av följande tabeller, som finns intagna i proposition nr 106 år 1962 men som här kompletterats med siffror rörande senare intagningar.

Antalet sökande till praktisk lärarkurs samt antalet utbildningsplatser 1953—1962

Termin	Antal platser	Antal sökande	Termin	Antal platser	Antal sökande
vt 53	99	131	vt 58	205	231
ht 53	111	222	ht 58	212	289
vt 54	107	121	vt 59	206	230
ht 54	120	209	ht 59	216	313
vt 55	114	138	vt 60	215	205
ht 55	148	210	ht 60	231	301
vt 56	145	158	vt 61	222	217
ht 56	146	255	ht 61	242	302
vt 57	174	181	vt 62	245	221
ht 57	185	249	ht 62	290	362

Antal sökande och intagna på ämneslärarlinje vid lärarhögskola 1956—1963

	Stockholm		Malmö		Göteborg	
	Sökande	Intagna	Sökande	Intagna	Sökande	Intagna
ht 1956	29	29				
vt 1957	78	33				
ht 1957	155	43				
vt 1958	106	30				
ht 1958	144	38				
vt 1959	122	29				
ht 1959	95	34				
vt 1960	74	26				
ht 1960	116	35	88	26		
vt 1961	55	29	55	26		
ht 1961	97	38	120	30		
vt 1962	54	28	67	26		
ht 1962	117	38	127	47	74	45
vt 1963	100	29	100	46	52	46

Av de vid Malmöhögskolan intagna läsåret 1962/63 intogs på linje för utbildning under 3 terminer 29 lärarkandidater både på höstterminen och vårterminen. På linje för utbildning under 1 termin intogs således 18 respektive 17 lärarkandidater. Att talen underskrider de medgivna intagningsciffrorna beror enligt uppgift på återbud efter terminens början.

Antalet utbildningsplatser per läsår fördelat på olika utbildningsformer framgår av följande tablå, som visar platsantalet läsåret 1962/63 i jämförelse med 1961/62.

Antalet utbildningsplatser för ämneslärare fördelat på olika utbildningsformer

Utbildningsform	1961/62	1962/63	Ökning 1962/63
Lärarhögskolor:			
Stockholm: 3-terminsutbildning	65	65	—
Malmö 3-terminsutbildning	60	60	—
1-terminsutbildning	—	40	+ 40
Göteborg: 1-terminsutbildning	—	90	+ 90
Praktisk lärarkurs:			
Gymnasier och seminarier	476	ca 490	+ 14
Lärarytbildningsblock	24	90 ¹	+ 66 ¹
Summa	625	835	+ 210

Som en kommentar till denna tablå må nämnas att lärarutbildningssakkunniga i sitt förslag om anordnande av 1-terminsutbildning vid lärarhögskolor räknat med, att denna utbildning skulle förläggas till alla tre lärarhögskolorna och vid var och en av dessa dimensioneras för ca 90 lärarkandidater per läsår. Med hänsyn till de lokalproblem och de organisatoriska svårigheter, som kunde väntas uppstå vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö, om de sakkunnigas förslag genomfördes fullt ut redan fr. o. m. läsåret 1962/63, begränsades emellertid kapacitetsökningen för detta läsår på sätt som framgår av tablå.

Den beslutade utökningen av lärarhögskolornas utbildningskapacitet avsåg huvudsakligen att möta tillströmningen av lärarkandidater direkt från universitetet. Utbyggnaden av lärarytbildningsblocken var däremot i första hand avsedd som en åtgärd för att nedbringa provårsköns omfattning.

¹ I proposition och riksdagsbeslut våren 1962 beräknades block-kapaciteten öka med omkring 100 platser.

3. Förslag om ökad intagning av ämneslärarkandidater 1963/64 vid befintliga lärarhögskolor

Skolöverstyrelsen föreslår i sina anslagsäskanden för budgetåret 1963/64, dels såvitt gäller lärarhögskolan i Stockholm, dels — i slutligt föreliggande anslagsäskanden — såvitt gäller lärarhögskolan i Göteborg, att intagningskapaciteten ökas med sammanlagt 120 lärarkandidater per läsår. Denna intagningsökning avses komma till stånd genom anordnande av 1-terminsutbildning vid lärarhögskolan i Stockholm med en intagning av 45 lärarkandidater varje termin samt genom utvidgning av intagningen till 1-terminsutbildningen i Göteborg från nuvarande 45 lärarkandidater varje termin till 60 lärarkandidater varje termin.

I motiveringen för förslaget om anordnande av 1-terminsutbildning vid lärarhögskolan i Stockholm anför *överstyrelsen*, att utbyggnaden av ifrågavarande utbildning enligt proposition 1962:106 avsetts ske i etapper. Vidare framhålles att rekryteringen till utbildningen i Göteborg visat sig tillfredsställande och att det är angeläget, att denna utbildningsform snarast får största möjliga omfattning.

Under hand har inhämtats att lokalbehovet för en 1-terminsutbildning vid lärarhögskolan i Stockholm kan tillgodoses utan att statliga investeringar för nybyggnad av lokaler ifrågakommer.

Av handlingarna inhämtas att *lärarutbildningssakkunniga* biträder förslaget om en utvidgning av intagningen till 1-terminsutbildningen vid lärarhögskolan i Göteborg.

Kostnaderna för den föreslagna utökningen uppgår till ca 1 680 000 kr. vid lärarhögskolan i Stockholm och 630 000 kr. vid lärarhögskolan i Göteborg.

4. Förslag om ökad intagning 1963/64 vid praktisk lärarkurs

Skolöverstyrelsen föreslår i sina anslagsäskanden för budgetåret 1963/64, sådana dessa slutligt föreligger, att den årliga utbildningskapaciteten vid de praktiska lärarkurserna ökas med 100 platser. Därutöver föreslår *1960 års lärarutbildningssakkunniga* dels i särskild skrivelse den 21 november 1962, dels i sitt betänkande *Lärarhögskolor i Uppsala och Umeå*, att den årliga utbildningskapaciteten vid lärarkursen i Umeå utökas med 20 platser under ett övergångsskede, intill dess att en lärarhögskola i Umeå kan börja sin verksamhet. En närmare redogörelse för de sakkunnigas förslag lämnas i nästa avsnitt.

Skolöverstyrelsens förslag innebär, dels att 70 nya utbildningsplatser borde skapas genom en utbyggnad av de s. k. lärarutbildningsblocken, antingen genom utvidgning av befintliga block eller genom anordnande av nya block, dels att ytterligare 30 nya utbildningsplatser borde skapas genom vissa förstärknings-

åtgärder i syfte att göra lärarkursanstalternas utbildningskapacitet mer elastisk i förhållande till behovets växlande storlek samt inriktning på vissa ämneskombinationer.

Beträffande det förstnämnda förslaget om en utbyggnad av lärarutbildningsblocken med 70 platser framhålles, att överstyrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1962/63 föreslog en utökning av utbildningskapaciteten med 166 platser. Genom beslutet den 6 juni 1962 om inrättande av tre nya lärarutbildningsblock fr. o. m. höstterminen 1962 kunde ytterligare omkring 100 lärarkandidater utbildas fr. o. m. innevarande läsår. Då det vore synnerligen angeläget, att utbildningskapaciteten ytterligare utökades borde medel ställas till förfogande för minst 70 nya utbildningsplatser fr. o. m. budgetåret 1963/64. Utredning av lärarutbildningssakkunniga borde avvaktas, huruvida den nu föreslagna utökningen skulle ske genom en utbyggnad av redan befintliga block eller genom inrättande av nya.

I sitt förslag angående en utökning av den årliga utbildningskapaciteten med ytterligare 30 platser åberopar skolöverstyrelsen, att lärarutbildningssakkunniga i skrivelse till överstyrelsen framhållit, att det kunde förtjäna undersökas, hur utbildningskapaciteten vid redan befintliga lärarkursläroverk skulle kunna ytterligare utnyttjas. De sakkunniga påpekade samtidigt, att de i skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet den 4 september 1961 angående möjligheterna att öka antalet lärarutbildningsblock fr. o. m. läsåret 1962/63 betonat, att det kunde visa sig lämpligt att pröva nya organisatoriska anordningar, så att utbildningskapaciteten ej så starkt som vid de vanliga lärarkursläroverken begränsades av föreståndarens möjligheter att hinna åhöra serielektioner och delta i den omedelbart på dessa följande genomgången med kandidat och handledare. Enligt de sakkunniga kunde det även övervägas att vid egentlig lärarkurs vid lärarkursläroverk ha en biträdande föreståndare i sådana fall, då större utbildningskapacitet därigenom skulle kunna vinnas.

Beträffande lärarkursanstalternas nuvarande kapacitet i relation till antalet sökande framhåller överstyrelsen, att det totala antalet sökande till höstterminskurserna regelmässigt överstiger antalet disponibla platser, varför ett antal sökande ej kan mottagas (höstterminen 1962 gällde detta 54 sökande). På vårterminen däremot förekommer enligt överstyrelsen, att antalet sökande understiger antalet disponibla platser (vårterminen 1963 ett underskott på 14 sökande). Överstyrelsen anför vidare.

Den totala utbildningskapaciteten kan därför icke till fullo utnyttjas. Ansträngningarna att stimulera till ökad tillströmning till vårterminkurserna har ej gett önskat resultat. När även på vårarna vissa sökande ej erhållit hänvisning, har anledningen vanligen varit, att de önskat hänvisning endast till viss angiven utbildningsort eller att de fördelat sig mycket ojämnt på ämnen. Särskilt i ämneskombinationer, i vilka engelska och modersmålet ingår, är antalet sökande mycket stort.

Med hänsyn härtill bör utbildningskapaciteten göras så elastisk, att den tillåter en utökning av kapaciteten på hösten, när tillströmningen av sökande är

större än vad utbildningsorganisationen för närvarande kan klara, samt möjlighet skapas för överstyrelsen att genom mer eller mindre tillfälliga åtgärder av olika slag få fram utbildningsplatser för sådana sökande, som i annat fall — även på våren — skulle behöva avvisas genom att de t. ex. har en mycket frekvent ämneskombination.

Skolöverstyrelsen omtalar, att en av överstyrelsen företagen undersökning rörande möjligheterna att öka utbildningskapaciteten inom den nuvarande lärarkursorganisationen hade utvisat, att vid 10 av de 27 lärarkursanstalterna (inklusive de 4 utbildningsblocken) skulle kapaciteten med nuvarande organisation kunna ökas med 28—31 platser per termin under vissa förutsättningar, såsom en jämnare fördelning av lärarkandidaterna på olika ämnen och en minskning av rektors arbetsbörda. Genom förordnande av biträdande föreståndare för vissa lärarkurser skulle kapaciteten kunna ytterligare ökas med omkring 109—115 platser per termin. Även i detta fall gällde dock för ökningen vissa förutsättningar. I detta sammanhang borde vidare observeras möjligheten att förlägga undervisningsserier även till andra läroanstalter i utbildningsanstaltens närhet, vid vilka lämpliga handledare kunde erhållas. Härigenom skulle lärarkursanstalten kunna mottaga ett större antal lärarkandidater än vad som eljest vore möjligt i sådana ämnen, där antalet sökande vore mycket stort.

Överstyrelsen förklarar sig ej kunna säkert bedöma, i vilken utsträckning det för budgetåret 1963/64 kan visa sig möjligt och lämpligt att genomföra här åsyftade åtgärder, förrän ansökningarna till höstterminskursen inkommit vårterminen 1963. Överstyrelsen föreslår emellertid, att medel beräknas för en utvidgning av utbildningskapaciteten med ca 30 platser utöver de 90 platser, som tidigare begärts i överstyrelsens petita och i lärarutbildningssakkunnigas framställning angående ämneslärarutbildning i Umeå.

Kostnaderna för den av skolöverstyrelsen föreslagna utvidgningen med (70 + 30 =) 100 utbildningsplatser beräknas av överstyrelsen till 2 015 000 kr., varav 920 000 kr. under anslaget till avlöningar vid statliga allmänna gymnasier m. m. och 1 365 000 kr. under anslaget till avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. Härtill kommer kostnaderna för den av lärarutbildningssakkunniga föreslagna utökningen av platsantalet i Umeå, vilka kostnader beräknas till 107 000 respektive 276 000 kr. under nyssnämnda anslag.

5. Förslag om nya lärarhögskolor i Uppsala och Umeå

Lärarutbildningssakkunnigas förslag

Lärarutbildningssakkunniga har dels i skrivelse den 21 november 1962, dels i ett den 20 december 1962 daterat betänkande framlagt förslag rörande inrättande av lärarhögskolor i Uppsala och Umeå. Av den skrivelse, med vilken de sakkunniga överlämnat sitt betänkande, framgår att de sakkunniga för närvarande låter utarbeta ett arbetsprogram för övergång från nuvarande lärarut-

bildningsanstalter, såsom folkskoleseminarier och lärarkursläroverk, till en utbildningsorganisation av lärarhögskolor. Det framhålles, att detta arbete ännu inte är slutfört, och att frågan knappast heller kan bli löst, förrän de sakkunniga hunnit bilda sig en säkrare uppfattning om lärarutbildningens innehåll och utformning. Enligt de sakkunnigas mening kräver dock behovet av väl utbildade lärare, i synnerhet på grundskolans högstadium, att åtgärder snabbt vidtages för att häva bristen.

Det framlagda betänkandet utmynnar i förslag *dels* om inrättande av en lärarhögskola i Uppsala fr. o. m. budgetåret 1964/65, *dels* om principbeslut att inom en nära framtid förlägga lärarhögskola till Umeå, *dels* om ökning av utbildningskapaciteten vid den praktiska lärarkursen i Umeå fr. o. m. budgetåret 1963/64 till dess att en lärarhögskola i Umeå kan börja sin verksamhet.

De sakkunniga understryker, att lärarutbildningens innehåll, omfattning och organisation vid den föreslagna lärarhögskolan i Uppsala av nyss angivna skäl inte kunnat få den slutliga utformning, som det enligt givna direktiv åligger de sakkunniga att sedermera föreslå.

Beträffande förslagens bakgrund och innehåll inhämtas vidare huvudsakligen följande.

U p p s a l a

De sakkunniga föreslår, att lärarhögskolan i Uppsala börjar sin verksamhet den 1 juli 1964 med ämneslärarutbildning av s. k. Göteborgsmodell — 1-terminsutbildning. Under det första verksamhetsåret räknas med att ca 40 ämneslärare per termin skall utbildas.

De sakkunniga, som även övervägt frågan om en definitiv placering av lärarhögskolan i Uppsala, har i samråd med företrädare för universitetet funnit, att en förläggning till kvarteret Observatoriet (Luthagsgärdet) skulle innebära en synnerligen gynnsam lösning av lokaliseringsfrågan. I skrivelse till departementschefen den 29 oktober 1962 har de sakkunniga hemställt, att frågan om ett gemensamt byggnadsprogram för universitetet i Uppsala och den tilltänkta lärarhögskolan skall aktualiseras i programkommittén för humanistiska fakulteten därstädes. De sakkunniga har funnit, att lärarhögskolans administrativa och pedagogiska centrum kan erhålla provisoriska lokaler i folkskoleseminariet. Därvid måste emellertid erforderligt antal av seminariets övningsskoleklasser flyttas ut till stadens skollokaler. Därom har preliminär överenskommelse träffats med staden den 11 december 1962.

Nämnda överenskommelse mellan staten och staden innebär vidare, att en extern övningsskola för lärarhögskolan, omfattande fem parallellklasser av grundskolans högstadium, förlägges till Tiundaskolan i staden. Den förutsättes bli organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som gäller för externa övningsskoleklasser vid folkskoleseminarium. Undervisningen vid Tiundaskolans externa övningsklasser på högstadiet skall ombesörjas av staten, och

som ledare för dessa klasser skall finnas en statligt anställd rektor. Enligt den nyssnämnda överenskommelsen mellan stat och stad förbinder sig Uppsala stad bl. a. att inom Tiundaskolan vidtaga och bekosta mindre ändringsarbeten. Tiundaskolan förutsättes därjämte bli utrustad med undervisningsmateriel utöver normalstandard. Kostnaden för den extra upprustningen skall delas lika mellan stat och stad.

De sakkunniga framhåller, att Tiundaskolan inte kan komma att räcka till för lärarhögskolans hela behov av övningsundervisning på grundskolans högstadium, men framhåller, att läsåret 1964/65 ytterligare ca 80 högstadieklasser kan beräknas stå till förfogande för övningsserier på detta stadium.

Lärarhögskolans övningsundervisning på gymnasiestadiet föreslås i första rummet bli förlagd till Katedralskolan i Uppsala. Samtidigt förutsätter de sakkunniga, att den egentliga praktiska lärarkursen vid Katedralskolan och vid folkskoleseminariet i Uppsala skall upphöra vid slutet av vårterminen 1964. I den preliminära överenskommelsen med staden har de sakkunniga sökt tillgodose lärarutbildningens intressen även beträffande vissa lokal- och ombyggnadsfrågor samt utrustningsfrågor.

I den mån så erfordras, bör kompletterande övningsserier enligt de sakkunnigas förslag förläggas till Lundellska läroverket, vars byggnadsfråga därför betecknas som angelägen från lärarutbildningens synpunkt. Även andra skolor på gymnasiestadiet beräknas kunna utnyttjas för övningsundervisning.

De sakkunniga förklarar sig inte beredda att för närvarande taga ställning till frågan, när klasslärarutbildning skall börja vid lärarhögskolan i Uppsala, och inte heller till frågan om tidsschemat för klasslärarutbildningens avveckling vid Uppsala folkskoleseminarium. De sakkunniga säger sig skola återkomma till dessa spörsmål vid senare tidpunkt men finner det angeläget att nu föreslå, att till höstterminen 1963 någon intagning ej sker på seminariets fyraåriga folkskol-lärlinje.

Rektorstjänsten vid lärarhögskolan föreslås bli tillsatt den 1 januari 1964, övriga tjänster den 1 juli samma år. Genom rektorstjänstens tillsättande nämnda datum beräknas värdefullt planeringsarbete kunna bli utfört under våren 1964.

De sakkunniga föreslår, att vid lärarhögskolan skall inrättas en professur i praktisk pedagogik, när verksamheten vid högskolan vidgats till att omfatta även klasslärare eller andra typer av ämneslärarutbildning (treterminsutbildning). Under en övergångstid anses undervisningen i pedagogik böra bestridas av en lektor i psykologi och pedagogik.

U m e å

De sakkunniga anför, att byggnadsstyrelsen i september 1962 färdigställt ett förslag till utbyggnadsplan för ett universitet i Umeå, i vilken plan man räknat med att vissa humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga utbildnings- och forskningsvägar skall skapas. I samband med utbyggnaden av akademisk utbild-

ning och forskning aktualiseras enligt de sakkunnigas mening frågan om att inrätta en lärarhögskola i staden. Umeås skolväsen bedömes erbjuda ett tillräckligt underlag för lärarkandidaternas övningsundervisning. Utbildningskapaciteten vid lärarhögskolan förutsättes dock inte kunna bli lika stor som vid de redan inrättade lärarhögskolorna.

Så snart närmare kännedom nåtts om i vilken omfattning och i vilken takt akademisk utbildning kan komma till stånd i Umeå, bör enligt de sakkunnigas mening ett tidsprogram och ett mera detaljerat förslag om en lärarhögskola avgivas. De sakkunniga förklarar sig för närvarande inte beredda att ange någon tidpunkt för lärarhögskolans start men räknar med att den kommer att inrättas under de närmaste åren.

De sakkunniga har undersökt möjligheterna att öka utbildningskapaciteten vid den praktiska lärarkursen i Umeå under ett övergångsskede, tills en lärarhögskola kan börja sin verksamhet. Det har därvid befunnits att under vissa förutsättningar skulle lärarkursen kunna utökas från ca 15 till 25 lärarkandidater per termin. Villkoren för en dylik ökning av utbildningskapaciteten angives vara, dels att en biträdande föreståndare förordnas vid lärarkursen, dels att även andra läroanstalter än läroverket anlitas för lärarkandidaternas övningsundervisning. De sakkunniga föreslår, att åtgärder för en dylik utökning av lärarkursen vidtages.

Vidare föreslår de sakkunniga, att en tjänst som universitetslektor i pedagogik inrättas i lönegrad Ao 27. Så snart den akademiska undervisningen för avläggande av filosofiska examina börjar i staden, bör enligt de sakkunnigas mening sådana studerande, som utbildar sig till ämneslärare, ha möjlighet att dels förvärva 1—2 akademiska betyg i ämnet pedagogik, dels genomgå den för filosofisk ämbetsexamen obligatoriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia. Innehavaren av denna tjänst föreslås ombesörja undervisningen och förrätta tentamina i ämnet. Inrättandet av en sådan tjänst bör enligt de sakkunnigas mening i hög grad stimulera all lärarutbildning i Umeå.

K o s t n a d e r

Kostnaderna för en lärarhögskola i *Uppsala* beräknas för budgetåret 1963/64 i enlighet med följande uppställning.

Avlöningar	
Rektor i Bp 1 från den 1 januari 1964	28 500
Extra skrivhjälp	10 000
Omkostnader	
Sjukvård	500
Expenser	10 000
Materiel, böcker m. m.	10 000
	Summa kr. 59 000

Härutöver beräknas ett belopp av 55 000 kr. för iordningställande av lokaler i nuvarande folkskoleseminariet i Uppsala.

Kostnaderna för lärarhögskolan under budgetåret 1964/65 beräknas till följande belopp.

Avlöningar	2 678 000
Omkostnader	78 000
Materiel, böcker m. m.	230 000
	<hr/>
	Summa kr. 2 986 000

Kostnaderna för den föreslagna utvidgningen av den praktiska lärarkursen i Umeå beräknas för budgetåret 1963/64 till 383 000 kr., varav 107 000 kr. i kursledar- och seriearvoden m. m. samt 276 000 kr. i avlöning åt deltagarna i kursen.

Remissyttranden

De sakkunnigas förslag rörande inrättande av en lärarhögskola i Uppsala har tillstyrkts av *samtliga remissinstanser*. Förslaget om en lärarhögskola i Umeå har tillstyrkts av *flertalet remissinstanser* och även förslaget om en utökning av den praktiska lärarkursen i Umeå, till dess att lärarhögskolan börjat sin verksamhet, har i stort sett tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Tveksamma eller avstyrkande yttranden beträffande förslagen om lärarutbildning i Umeå har avgivits av *statskontoret* och *SACO*. Det föreslagna universitetslektoratet i Umeå har kommenterats av ett mindre antal remissinstanser, av vilka *universitetskanslersämbetet* och *1962 års Umeåkommitté* anmält avvikande meningar.

Av vad som genom remissbehandlingen framkommit redovisas i det följande vissa synpunkter.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser angeläget, att pedagogisk utbildning även av läroverksingenjörer, civilingenjörer och civilekonomer upptages på lärarhögskolornas program.

SACO anser, att det skulle vara beklagligt, om den fortsatta utvidgningen av lärarhögskoleväsendet skedde i form av förkortad ämneslärarutbildning enligt det s. k. Göteborgssystemet.

Skolöverstyrelsen, rektorsämbetet vid Uppsala universitet och *programkommittén för Uppsala humanistiska fakultet* tillstyrker den föreslagna slutliga förläggningen av lärarhögskolan i Uppsala till det s. k. Luthagsgärdet. Programkommittén säger sig ha inlett ett samarbete med lärarutbildningssakkunniga med avseende på planeringen av denna förläggning av en lärarhögskola i Uppsala. Rektorsämbetet betonar angelägenheten av ett gemensamt byggnadsprogram för universitetet och lärarhögskolan.

Byggnadsstyrelsen anser, att den föreslagna placeringen av lärarhögskolan endast bör komma i fråga för sådana delar därav, som behöver kontakt och sam-

ordning med den humanistiska fakulteten. Byggnadsstyrelsen påvisar möjligheten att, då folkskoleseminariet nedlägges, utnyttja dess lokaler och tomt.

Förslaget om att principbeslut bör fattas om upprättande av en lärarhögskola i Umeå tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *alla remissinstanser* utom SACO, som anser arbetsmarknadssituationen inte motivera någon ny humanistisk fakultet i Umeå och som även anser skäl saknas för principbeslut om en lärarhögskola därstädes.

1962 års Umeåkommitté hävdar, att formerna för en samverkan mellan universitetet i Umeå och en eventuell lärarhögskola måste närmare övervägas liksom också bl. a. frågan om lärarhögskolans lokala förläggning. Kommittén begränsar sig därför till att anmäla en allmänt positiv inställning till tanken på en lärarhögskola i Umeå.

Arbetsmarknadsstyrelsen säger sig av rekryteringsskäl och med hänsyn till nödvändigheten att öka antalet lärare i Norrland vilja förorda, att lärarhögskolan i Umeå upprättas utan avvaktan på att den akademiska undervisningen kommer igång.

Överstyrelsen för yrkesutbildning förutsätter, att en samordning genomföres av den lärarutbildning, som nu finns i och eventuellt kommer att förläggas till Umeå, nämligen yrkeslärarutbildningen, hushållslärarutbildningen och ämneslärarutbildningen vid lärarhögskolan. Endast en dylik samordning kan enligt överstyrelsens mening säkerställa ett effektivt utnyttjande av de lärarkrafter, som erfordras för dessa olika slag av lärarutbildning.

Beträffande förslaget om en utvidgning av den praktiska lärarkursen i Umeå uttalas tveksamhet av *statskontoret*. Statskontoret finner sannolikt, med tanke på den utbildningskapacitet som är nödvändig vid en fullständig övergång till lärarhögskoleutbildning, att även andra förläggningsorter än universitetsstäder måste komma i fråga. Om detta resonemang skulle vara riktigt, borde man i stället för att öka ut den praktiska lärarkursen i Umeå upprätta en praktisk lärarkurs eller ett lärarutbildningsblock på någon ort, som på grund av omfattningen av sitt skolväsen och förhållandena i övrigt kunde tänkas i framtiden få en lärarhögskola. Härvid syntes Sundsvall vara den från flera synpunkter lämpligaste orten.

Ett nytt lärarutbildningsblock i Sundsvall skulle inte ge nämnvärt större ökning av totalkapaciteten men däremot ge möjlighet att vid lärarutbildningen utnyttja den erfarenhet av enhetsskolan, som där finnes, en sak av betydelse, då ämneslärarna i stor utsträckning komme att få sitt arbete förlagt till grundskolans högstadium.

Universitetskanslersämbetet konstaterar, att förslaget om inrättande av ett universitetslektorat i pedagogik i Umeå innebär, att pedagogik som universitetsämne skulle komma att självständigt företrädas av en person, som inte ens behövde äga docentkompetens. Ämbetet förklarar sig ej kunna tillstyrka en dylik anordning. I avvaktan på att en professur i ämnet inrättas anser ämbetet, att

endast undervisning och examination för den obligatoriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia bör anordnas. Dylig undervisning och examination bedömes dock inte behöva anordnas redan under det första år, då akademisk undervisning för filosofiska examina anordnas i Umeå.

1962 års Umeåkommitté erinrar om att inrättande av universitetslektorat i ämne vid filosofisk fakultet i princip förutsätter, att ämnet i fråga vid lärosätet är företrätt av professur eller att verksamheten ställes under särskild inspektion, med vederbörande inspektor som huvudansvarig för undervisningen och examinationen. Kommittén antyder vidare vissa problem i fråga om anskaffandet av tjänstelokaler för ifrågavarande befattningshavare.

IV. Utbildning av folk- och småskollärare

1. Nuvarande utbildningskapacitet

Utbildning av folk- och småskollärare bedrivs innevarande budgetår dels vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö, dels vid 21 folkskoleseminarier. Ett av seminarierna, folkskoleseminariet i Lund, kommer att upphöra med utgången av innevarande budgetår. Även Annedals folkskoleseminarium i Göteborg står under avveckling och kommer att vara helt avvecklat med utgången av budgetåret 1964/65.

Följande tablå visar, hur lärarhögskolornas kapacitet för utbildning av folk- och småskollärare utvecklats under senare år. Av tablå framgår att lärarhögskolan i Malmö i enlighet med statsmakternas år 1959 fattade beslut läsåret 1962/63 genomfört sin utbyggnad genom intagning av lärarkandidater för folk- respektive småskollärarytutbildning. Vidare har enligt beslut av Kungl. Maj:t den 14 december 1962 intagning av folkskollärankandidater skett vårterminen 1963 vid Annedals folkskoleseminarium-lärarhögskolan i Göteborg.

Lärarhögskolan i	Folkskollärlinje						Småskollärlinje					
	1961		1962		1963		1961		1962		1963	
	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht
Stockholm	48	48	48	48	48		—	—	—	—	—	
Malmö	—	—	—	48	48		—	—	—	24	24	
Göteborg				—	48 ¹					—	—	
Summa	48	48	48	96	144					24	24	

¹ Övergångsvis intagna vid Annedals folkskoleseminarium.

Seminarieorganisationens utveckling visas av följande tablå, i vilken även angivits de avdelningar som under närmast följande år kommer att finnas i organisationen till följd av redan fattade beslut.

Ht År	Antal klassavdelningar													Total- s:a avd.	
	folkskollärarytutbildning							småskollärarytutbildning							
	fyraårig linje				tvåårig linje			S:a avd.	treårig linje			tvåårig linje			S:a avd.
	I ⁴	II ⁴	III ⁴	IV ⁴	I ²	II ²	I ³		II ³	III ³	I ²	II ²			
1960	8	12	12	12	12	12	68	1	1	1	44	44	91	159	
1961	8	8	12	12	18	12	70	26	1	1	22	44	94	164	
1962	8	8	8	12	19	18	73	26	26	1	26	22	101	174	
1963		8	8	8		19	?		26	26		26	?	?	
1964			8	8			?			26			?	?	
1965				8			?						?	?	

Av denna tablå framgår att organisationen delvis är bunden för flera år framåt, en omständighet till vilken självfallet viss hänsyn måste tagas vid beslut om antalet intagningsavdelningar nästa läsår. Det må observeras, att beslut om intagningens omfattning vid tvåårig linje — vilket ju innefattar en bedömning av den erforderliga examinationen två år senare — måste avvägas mot antalet avdelningar i III⁴ respektive II³. Omvänt bör ett beslut om antalet intagningsavdelningar av I⁴ respektive I³ avvägas mot vad som kan bedömas önskvärt i fråga om antalet intagningsavdelningar av I² två respektive ett år fram i tiden.

2. Förslag rörande utbildningskapaciteten 1963/64

Lärarhögskolorna

Skolöverstyrelsen föreslår, att lärarhögskolan i Göteborg skall taga in 48 folkskollärarkandidater och 48 småskollärarkandidater per termin. Beträffande övriga lärarhögskolor räknas i fråga om utbildningen av folk- och småskollärare med oförändrad utbildningskapacitet. Lärarhögskolornas årliga intagningskapacitet skulle sålunda bli 288 folkskollärarkandidater och 144 småskollärarkandidater. En häremot svarande examination av folkskollärare uppkommer år 1965, eftersom intagningsökningen skett redan fr. o. m. vårterminen 1963. Beträffande småskollärarna ökar examinationen i full utsträckning år 1966.

Kostnaderna för den föreslagna utvidgningen av lärarhögskolan i Göteborg uppgår till ca 1 500 000 kr. Samtidigt räknas emellertid, som en följd av att undervisningen och därmed förbundna lärarkrafter m. m. anknytes till lärarhögskolan, med ett bortfall av kostnader under folkskoleseminariernas avlöningsanslag samt av kostnader för statsbidrag till det obligatoriska skolväsendet. Detta kostnadsbortfall, som anges till 1 108 000 kr., har beräknats på grundval av den i Göteborg nu befintliga seminarieorganisationen i fråga om tjänster m. m., vilka till större delen förutsättes bli indragna och ersatta av motsvarande tjänster på lärarhögskolans stat. Det må observeras, att kostnaderna för nyupprättande av ett motsvarande antal avdelningar vid folkskoleseminarierna skulle uppgå till minst samma belopp som kostnaden, 1 500 000 kr., för utbildningens anordnande vid lärarhögskolan i Göteborg.

Folkskoleseminarierna

Skolöverstyrelsen föreslår, att antalet intagningsavdelningar vid folkskoleseminarierna fastställs till de tal som anges i följande uppställning.

<i>Antal intagningsklasser av:</i>	ht 1961	ht 1962	ht 1963 (förslag)
4-årig folkskollärlinje	8	8	8
2-årig folkskollärlinje	18	19	20
3-årig småskollärlinje	26	26	19
2-årig småskollärlinje	22	26	16

I sin motivering för detta förslag anknyter överstyrelsen till de beräkningar av examinationsbehovet som framlagts i lärarutbildningssakkunnigas betänkande om klasslärarbehovet samt examinationsbehovet av folk- och småskollärare (klasslärarprognosen). Överstyrelsen framhåller, att överstyrelsen i sitt yttrande över de sakkunnigas betänkande framhållit några omständigheter, som torde medföra ett ökat behov av klasslärare, särskilt folkskollärare, utöver vad de sakkunniga kommit till. Sålunda anser överstyrelsen, att man bör räkna med större avgång av folkskollärare, som skaffar sig fullständig adjunksbehörighet. Överstyrelsen framhåller vidare, att man måste ta hänsyn till den bristande rörligheten hos arbetskraften, vilken medför att det lokalt eller regionalt kan föreligga en bristsituation, även om det för landet i dess helhet skulle väga jämnt mellan lärartillgång och lärarbehov. Man bör enligt överstyrelsens mening också räkna med att svenska lärare kan komma att i ökad utsträckning tas i anspråk för verksamhet i utvecklingsländerna. Slutligen anser överstyrelsen, att man med hänsyn till den osäkerhet, som alltid måste vidlåda beräkningar rörande det framtida lärarbehovet, vid planeringen av lärarexaminationen bör räkna med nödvändigheten av en ej alltför liten säkerhetsmarginal. Överstyrelsen anför vidare.

De sakkunniga har för åren 1964—1970 räknat med ett examinationsbehov per år av i medeltal 844 folkskollärare och 792 småskollärare. Sedan de sakkunniga avgivit sitt betänkande, har beslut fattats om intagningens omfattning 1962 vid folkskoleseminarierna, varigenom examinationen 1964 slutligt reglerats. I fråga om folkskollärare utexamineras vårterminen 1964 vid lärarhögskolan i Stockholm 96 (varav 48 redan höstterminen 1963), på fyraårig linje vid folkskoleseminarierna 192 och på tvåårig linje vid seminarierna 456, alltså sammanlagt 744. Detta är 100 mindre än det av lärarutbildningssakkunniga beräknade behovet 844 (medeltal) och inemot 300 mindre än det för året faktiskt beräknade behovet (1 032).

I fråga om småskollärare utexamineras 1964 vid folkskoleseminarierna på treårig linje 624 och på tvåårig linje likaså 624, alltså sammanlagt 1 248. (De lärarkandidater, som höstterminen 1962 intagits på småskollärlinje vid lärarhögskolan i Malmö, utexamineras först vid slutet av höstterminen 1964 och bör medräknas i tillgången 1965.) Examinationssiffran 1 248 överstiger det av de sakkunniga beräknade behovet 792 (medeltal) med drygt 450 men är drygt 550 mindre än det för året faktiskt beräknade behovet (1 811).

Överstyrelsen föreslår, att intagningen vid folkskoleseminarierna år 1963 avpassas så, att examinationen år 1965 omfattar omkring 1 000 folkskollärare och omkring 1 100 småskollärare.

I fråga om *folkskollärare* konstaterar överstyrelsen, att det läsåret 1964/65 utexamineras, vid lärarhögskolan i Stockholm 96, vid lärarhögskolan i Malmö likaledes 96 och på folkskoleseminariernas fyraåriga linje 192 lärare. Vidare säger sig överstyrelsen ha erfarit, att intagning av 48 lärarkandidater på folkskollärlinje vid lärarhögskolan i Göteborg skulle komma till stånd redan i januari 1963, vilka lärarkandidater också skulle komma att examineras vårterminen

1965. Den sammanlagda examinationen sistnämnda tidpunkt skulle alltså enligt överstyrelsens beräkningar bli $(96 + 96 + 192 + 48 =)$ 432. På den tvååriga folkskollärlinjen vid folkskoleseminarierna borde sålunda år 1963 intagas omkring $(1\ 000 - 432 =)$ 568 lärarkandidater. Om 24 lärarkandidater intoges i varje klass, skulle 23 à 24 klasser behöva beräknas för att uppnå den angivna examinationssiffran. Med hänsyn till intagningens omfattning även på småskollärlinjerna bedömer emellertid överstyrelsen det från organisatorisk synpunkt icke möjligt att ta in mer än 20 klasser på tvåårig folkskollärlinje. För att uppnå erforderlig examination anser sig överstyrelsen nödsakad föreslå, att i varje klass på denna linje intages 28 lärarkandidater, varigenom en examination år 1965 av $(20 \times 28 =)$ 560 lärare erhålles.

Beträffande *småskollärare* utexamineras läsåret 1965/66 vid lärarhögskolan i Malmö 48 och på folkskoleseminariernas treåriga småskollärlinje 624. Därjämte säger sig överstyrelsen ha erfårit, att intagning av 48 lärarkandidater på småskollärlinje vid lärarhögskolan i Göteborg planeras kunna ske redan i januari 1963, vilka lärarkandidater sålunda skulle komma att utexamineras vårterminen 1965. Den sammanlagda examinationen skulle alltså kunna förutsättas bli $(48 + 624 + 48 =)$ 720. På den tvååriga småskollärlinjen vid seminarierna borde alltså år 1963 intagas omkring $(1\ 100 - 720 =)$ 380 lärarkandidater. Med 24 lärarkandidater per klass erfordras härför 16 klasser.

På den fyraåriga folkskollärlinjen bör enligt överstyrelsens mening även år 1963 intagas minst 8 klasser med 24 lärarkandidater per klass. Överstyrelsen framhåller, att den slutliga examinationen år 1967 regleras genom intagningarna år 1965 dels vid lärarhögskolorna, dels på folkskoleseminariernas tvååriga linje.

Beträffande treårig småskollärlinje förordar överstyrelsen en intagning av 19 klasser, vilket innebär en examination år 1966 på denna linje av $(19 \times 24 =)$ 456 lärare. Överstyrelsen räknar med att ytterligare erforderlig examination år 1966 skall tillgodoses genom intagningarna år 1964 dels vid lärarhögskolorna, dels på folkskoleseminariernas tvååriga linje.

De av skolöverstyrelsen framlagda förslaget angående intagningens omfattning år 1963 har enligt vad överstyrelsen framhåller föregåtts av överläggningar med 1960 års lärarutbildningssakkunniga.

Några rekryteringssvårigheter anser överstyrelsen icke behöva befaras med anledning av den föreslagna intagningens omfattning. Antalet prövande och intagna år 1962 på de olika linjerna redovisas av överstyrelsen i följande sammanställning.

Inträdesprövningarna till folkskoleseminarierna 1962

Linje	Antal prövande			Antal intagna (= antal lediga platser)		
	Manl.	Kvinnl.	Summa	Manl.	Kvinnl.	Summa
Fyraårig folkskollärlinje ..	314	453	767 ¹	83	90	173 ²
Tvåårig folkskollärlinje ...	352	678	1 030	180	233	413
Treårig småskollärlinje ...	21	2 769	2 790 ³	3	599	602 ⁴
Tvåårig småskollärlinje ...	—	1 059	1 059	—	614	614

¹ Därav 33 manliga och 68 kvinnliga med studentexamen.

² Därav 12 manliga och 26 kvinnliga med studentexamen.

³ Därav 313 kvinnliga med studentexamen.

⁴ Därav 131 kvinnliga med studentexamen.

Seminarieorganisationen kommer vid bifall till överstyrelsens förslag att budgetåret 1963/64 omfatta sammanlagt 184 klasser mot 174 innevarande budgetår, alltså en ökning med 10 klasser. Härtill kommer, att överstyrelsen föreslagit en intagning av 28 lärarkandidater per klass på tvåårig folkskollärlinje, vilket enligt vad överstyrelsen framhåller ställer ökade krav på tillgången till handledarklasser. Detta medför enligt överstyrelsen, att det vid de enskilda seminarierna kan bli nödvändigt vidtaga särskilda åtgärder för att ordna såväl den teoretiska som den praktiska utbildningen såsom att hyra lokaler utanför seminariet och att ta i anspråk klasser utanför seminariekommunen för den praktiska utbildningen.

Överstyrelsen framlägger inte förslag om de nya klassernas placering vid de olika seminarierna utan anser det böra liksom tidigare ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av överstyrelsen besluta härom. Överstyrelsen anför även, att det vid ytterligare överväganden kan visa sig önskvärt att något öka antalet klasser på tvåårig folkskollärlinje för att möjliggöra ett lägre antal lärarkandidater per klass än 28 och samtidigt på motsvarande sätt minska antalet klasser på tvåårig småskollärlinje men då också något öka antalet lärarkandidater per klass på denna linje.

Överstyrelsen tar slutligen upp frågan om vidareutbildning av småskollärare till folkskollärare. Överstyrelsen erinrar om att den tvååriga folkskollärlinjen vid Guldhedens folkskoleseminarium i Göteborg är avsedd för vidareutbildning av småskollärare till folkskollärare. Denna vidareutbildning har emellertid enligt vad överstyrelsen uppger fått mycket ringa anslutning och det ifrågasättes därför om linjen i fortsättningen bör uppehållas. Överstyrelsen finner ej skäl att räkna med någon intagning på denna linje i Göteborg år 1963. I stället föreslår överstyrelsen, om än med tvekan, att intagning på sådan vidareutbildningslinje år 1963 må ske vid folkskoleseminariet i Stockholm. Om ej tillräckligt med småskollärare anmäler sig föreslås att liksom i Göteborg på återstående platser intages studenter.

3. Folkskolläroarutbildning i engelska

Gällande bestämmelser

De krav som gäller för behörighet att undervisa i främmande språk inom det obligatoriska skolväsendet och de vägar som står öppna för att förvärva sådan behörighet finns angivna i Kungl. Maj:ts kungörelse 1959: 107 (ändr. 1961: 326). Där meddelade bestämmelser har i huvudsak följande innehåll.

Behörighet att undervisa i främmande språk (engelska eller tyska) i folkskolan samt på försöksskolans mellanstadium tillkommer

a) den som, i fråga om teoretisk utbildning, uppfyller villkoren för behörighet till adjunkt- eller ämnesläroartjänst, omfattande språket, på försöksskolans högstadium;

b) den som, utan att uppfylla villkoren under a), avlagt folkskolläroar- eller småskolläroarexamen och i tentamen i språket för akademisk examen erhållit lägst vitsordet Godkänd; samt

c) den som, efter prövning enligt bestämmelserna i kungörelsen, erhållit intyg att han äger kompetens att meddela dylik undervisning (kompetensintyg).

Berättigad att undergå prövning för erhållande av kompetensintyg är *dels* examinerad folkskolläroare, *dels* examinerad småskolläroare, *dels* läroarkandidat på folkskolläroar- eller småskolläroarlinje, *dels ock* den som skolöverstyrelsen av särskilda skäl meddelat tillstånd därtill.

För läroarkandidat medför kompetensintyg behörighet först efter avlagd folkskolläroar- eller småskolläroarexamen.

För att erhålla kompetensintyg fordras *dels* att ha avlagt godkänt skriftligt prov i det främmande språket enligt fordringarna för studentexamen, *dels* att ha undergått godkänd muntlig prövning.

Vid folkskoleseminarier med folkskolläroarutbildning må *behörighetskurser* anordnas för läroarkandidater, som önskar förvärva kompetensintyg avseende engelska språket.

Berättigad att delta i behörighetskurs är sådan läroarkandidat på folkskolläroarlinje som

a) erhållit lägst vitsordet Icke utan beröm godkänd i engelska i studentexamen eller fyllnadsprövning efter avlagd studentexamen eller

b) erhållit lägst vitsordet Med beröm godkänd i engelska vid flyttning till årskurs III⁴ eller

c) erhållit lägre vitsord än ovan sägs men enligt kursläroarens prövning likväl äger sådana kunskaper att han kan tillgodogöra sig kursen.

Undervisningen i behörighetskurs skall omfatta *dels* 3 veckotimmar under hela läsåret i anslutning till näst högsta årskursen, *dels* 4 veckotimmar under läsårets första hälft i anslutning till högsta årskursen. Kursen omfattar således tre terminer. Härjämte skall kursdeltagarna erhålla praktisk utbildning.

Närmare bestämmelser angående undervisningen och den praktiska utbildningen i behörighetskurs meddelar skolöverstyrelsen.

Vad som föreskrivits beträffande folkskoleseminarium skall i tillämpliga delar gälla även beträffande lärarhögskola.

Läroarbildningssakkunnigas utredning och förslag

Inledning

Enligt Kungl. Maj:ts tilläggsdirektiv till 1960 års läroarbildningssakkunniga den 6 juni 1962 skall de sakkunniga bl. a. behandla frågan om »den komplettering av den reguljära klassläroarbildningen med utbildning i engelska, som fordras med hänsyn till att engelska skall vara obligatoriskt ämne på grundskolans mellanstadium».

Läroarbildningssakkunniga har nu genom en för ändamålet tillkallad expert, rektorn vid Rostads folkskoleseminarium i Kalmar Erik Blix, låtit utreda nyss angivna fråga och har i ett den 20 december 1962 dagtecknat betänkande med titeln »Folkskolläroarbildningen i engelska» föreslagit vissa provisoriska åtgärder i syfte att inom den nuvarande klassläroarbildningens ram förstärka utbildningen i engelska. De sakkunniga förklarar sig väl medvetna om önskemålet, att klassläroarbildningen i engelska omprövas och ytterligare förbättras på längre sikt, när en ny utbildningsorganisation i en framtid gör detta möjligt. Under förevarande omständigheter har de sakkunniga emellertid ansett sig böra föreslå vissa provisoriska åtgärder och funnit det angeläget, att dylika åtgärder genomföres redan fr. o. m. läsåret 1963/64.

Undersökning av hittills anordnade behörighetskurser

Läroarbildningssakkunniga har gjort en undersökning av de kurser, som började under tiden fr. o. m. 1959 t. o. m. 1960. Vid tiden för undersökningen var dessa de enda kurser som helt genomförts enligt bestämmelserna i KK 1959: 107. Vid seminarierna rörde det sig således om två kurser på vardera fyra-årig och tvåårig linje och vid läroarbidskolan i Stockholm om sammanlagt fyra kurser. Vid redovisningen har de kurser vid läroarbidskolan, som började vt 1959 och ht 1959 respektive vt 1960 och ht 1960 sammanförts med de kurser vid seminariernas tvååriga linjer, som började ht 1959 respektive ht 1960.

Omfattningen och resultatet av kursverksamheten i förhållande till antalet läroarbidskandidater i de aktuella näst högsta årskurserna redovisas av de sakkunniga i följande tabell.

Behörighetskurs påbörjad år	Antal			
	lärarkand. i näst högsta årskursen	deltagare vid kursens		godkända vid prövning för kompetens
		början	slut	
1959	658	428	374	353
1960	641	441	413	373
Summa	1 299	869	787	726

Av tabellen framgår att drygt hälften av samtliga lärarkandidater inom berörda årskurser förvärvat kompetens att undervisa i engelska. De sakkunniga konstaterar att på såväl tvåårig som fyraårig folkskollärlinje finns en viss reserv av lärarkandidater som borde kunna genomföra ifrågavarande utbildning.

Lärarsituationen i ämnet engelska

Innan möjligheterna att utvidga klasslärarutbildningen i engelska mer ingående övervägs, är det enligt de sakkunnigas uppfattning lämpligt att se på den faktiska lärarsituationen beträffande ämnet engelska inom årskurserna 5 och 6 av den obligatoriska skolan. Ehuru föreliggande siffermaterial i form av skolöverstyrelsens försöksrapporter endast gäller försöksskolan, anser de sakkunniga att det, med den omfattning som försöksverksamheten med enhetsskola under de senaste åren tagit, finns anledning förmoda, att försöksrapporterna ger en tämligen rättvisande bild av läget i stort.

I skolöverstyrelsens försöksrapport över situationen läsåret 1960/61 lämnas följande procentsiffror beträffande antalet behöriga lärare som undervisat i engelska på mellanstadiet:

årskurs 5	92,8 %
» 6	94,8 %
» 5—6 (B1)	66,3 %
» 5—6 (B2)	45,3 %
» 5 eller 6 (B3)	26,7 %

Av de behöriga lärarna hade 2,5 % akademiskt vitsord i engelska. Ca 94 % av de lärare som undervisade i A-klass var alltså behöriga och ca 59 % av dem i B-klass. Av de icke behöriga lärarna i B-klass hade 86 % begagnat sig av engelskundervisningen i radio. Beträffande denna undervisning finner de sakkunniga klarlagt, att den visat sig vara fullt jämbördig med direkt lärarledd undervisning i engelska, såsom den bedrivs i årskurserna 5 och 6 av folkskol-lärare med den särskilda behörigheten i ämnet.

De sakkunniga summerar sin redogörelse för den hittillsvarande lärarsituationen i ämnet engelska på följande sätt.

Vid undervisningen i engelska på försöksskolans mellanstadium har man genom praktiserande av lärarbyten i stor utsträckning tillämpat en typ av ämnes-

lärarsystem. Med en tillgång på ca 50 % behöriga lärare på mellanstadiet har man kunnat sörja för att åtminstone ca 94 % av denna undervisning inom årskurserna 5 och 6 av A-formen och åtminstone 59 % av densamma inom B-formen har kunnat omhändershas av lärare med full kompetens. Radioundervisningen i engelska har varit av mycket stor betydelse, när det gäller att sörja för undervisningen i detta ämne i klasser av B-typ.

Behovet av lärare med kompetens i engelska för årskurs 4

De sakkunniga framhåller, efter att ha lämnat vissa synpunkter på frågan om att genom en förlängd eller en differentierad utbildning uppnå en mer definitiv lösning av det aktuella problemet, att engelskans ställning som obligatoriskt ämne fr. o. m. årskurs 4 i grundskolan kräver snabbt verkande åtgärder för en provisorisk lösning av frågan om lärarutbildningen i ämnet. Det understrykes, att den definitiva lösningen därigenom inte blir mindre angelägen.

Det är enligt vad de sakkunniga framhåller inte möjligt att i årskurs 4 tillämpa lärarbyte i syfte att få kompetenta undervisare i engelska på det sätt som hittills skett beträffande årskurserna 5 och 6. Enligt timplanerna för grundskolan skall de 2 veckotimmar som i årskurs 4 är anslagna åt engelska, om möjligt fördelas på fyra lektionstillfällen varje vecka. De sakkunniga anser det inte råda något tvivel om att en sådan anordning är lämplig ur pedagogisk synpunkt. Dock bedömes det mycket svårt att genomföra den, om läraren i engelska inte också undervisar i andra ämnen i klassen. Av detta skäl bör enligt de sakkunnigas uppfattning tills vidare alla klasslärare på mellanstadiet utbildas så, att de blir kompetenta att handha undervisning i engelska i årskurs 4.

Förslag till provisoriska åtgärder

De sakkunniga föreslår, att den undervisning om tre veckotimmar i engelska, som de nuvarande *behörighetskursernas två första terminer* omfattar, infogas såsom en *obligatorisk* del av folkskollärarytbildningen. Denna obligatoriska del föreslås till tiden förlagd till de båda första utbildningsterminerna vid lärarhögskolas folkskollärlinje och vid tvåårig folkskollärlinje samt till årskurs III av fyraårig folkskollärlinje. Utbildningen föreslås utformad dels med inriktning mot uppgiften att undervisa i årskurs 4, dels med sikte på fortsatt utbildning för full behörighet. Vissa åtgärder i syfte att preparera lärarkandidaterna på den fyraåriga linjen för ifrågakvarande utbildning föreslås. Denna obligatoriska utbildning skulle tillsammans med en kortare obligatorisk sommarkurs, för vilken i det följande redogöres, ge behörighet att undervisa i engelska i årskurs 4.

För erhållande av full behörighet att undervisa i engelska föreslås därutöver gälla krav på genomgång av den nuvarande behörighetskursens tredje termin. Härvidlag skulle emellertid alltjämt frihet råda. De sakkunniga räknar emeller-

tid med, att den obligatoriska undervisningen i engelska kommer att leda till ett ökat antal deltagare i utbildningens frivilliga del.

De sakkunniga föreslår vidare, att en *obligatorisk sommarkurs* av tre veckors längd förlägges mellan utbildningens andra och dess frivilliga tredje termin. Det framhålls, att en dylik kurs skulle skapa bättre betingelser för att lärarna skulle kunna avlägga godkänt slutprov för full behörighet, vilket vore det mål som i största möjliga utsträckning borde eftersträvas. Sommarkurs avses bli förlagd till varje lärarutbildningsanstalt med folkskollärlinje.

De sakkunniga föreslår, att även *lärarkandidater på småskollärlinje* blir berättigade att delta i den föreslagna utbildningen. Det framhålls, att en dylik anordning redan genomförts vid lärarhögskolan i Malmö.

För att skapa utrymme för den föreslagna obligatoriska utbildningen i engelska föreslår de sakkunniga, att undervisningen i *slöjd* på folkskollärlinje reduceras från 8 till 4 veckotimmar. Enligt en av de sakkunniga företagen undersökning av undervisningen i ämnet i Västmanlands län bestrides den helt övervägande delen av undervisningen av facklärare med föreskriven kompetens och endast en ringa del av folkskollärare. Med hänsyn härtill finner de sakkunniga en reduktion av timtalet för detta ämne befogad. För kompletterande utbildning tänker sig de sakkunniga anordnande av fortbildningskurser.

De sakkunniga föreslår vidare, att bestämmelserna om inträde vid lärarhögskola och folkskoleseminarium ändras så, att godkänt vitsord i engelska blir obligatoriskt.

Slutligen föreslås att det inom ramen för skolöverstyrelsens reguljära kursverksamhet anordnas fortbildningskurser för sådana folkskollärare, som endast genomgått den obligatoriska utbildningen och som önskar förvärva full behörighet att undervisa i engelska på mellanstadiet.

Kostnadsberäkningar

Kostnaderna för de av de sakkunniga föreslagna åtgärderna framgår av följande uppställning.

<i>Kostnader:</i>	1963/64	1964/65
För anskaffande av tekniska hjälpmedel (huvudsakligen engångsbelopp)	—	153 000
Anordnande av sommarkurser:		
Lärlöner m. m.	135 000	166 000
Traktamenten åt deltagare	197 000	215 000
	Summa kostnader	534 000
<i>Besparing:</i>		
Minskad undervisning i slöjd	303 000	356 000
	Nettokostnad	178 000

Remissyttranden

De sakkunnigas förslag tillstyrkes i huvudsak av flertalet remissinstanser, vilka dock genomgående understryker de föreslagna anordningarnas provisoriska karaktär. Tveksamma eller avstyrkande yttranden beträffande förslagets huvudpunkter har redovisats av *statskontoret* samt *flertalet seminarierektorer*, som ställer sig betänksamma inför ett tillskapande av en ny, lägre behörighet för undervisning i engelska. *Statstjänstemännens riksförbund* avstyrker utformningen av den föreslagna utbildningen för lägre respektive högre behörighet och framlägger i stället ett förslag, som i vissa detaljer avviker från det av de sakkunniga framlagda förslaget.

Beträffande de uppfattningar, som kommit till uttryck och de avvikande meningar i vissa frågor som framkommit lämnas i det följande en kortfattad redovisning.

Statskontoret uttalar, att en följd av detta förslag måste bli, att ett stort antal, kanske flertalet, av eleverna i årskurs 4 får byta engelsklärare redan efter första året, vilket inte kan vara till elevernas eller undervisningens bästa. Förslaget inger enligt statskontorets mening tvekan också därigenom, att den gällande behörigheten hittills ansetts som ett minimum för undervisning i folkskolan och enhetsskolan. Det ifrågasättes, om det är lämpligt att minska kraven, även om audivisuella hjälpmedel numera står läraren till buds. Också för undervisningen på ett tidigt stadium kräves av denne en icke ringa språklig säkerhet och vana vid att använda språket.

Statskontoret säger sig i stället vilja tillstyrka sådana ändringar i nuvarande bestämmelser för behörighetskurserna, som — med bibehållande av slutfordringarna i behörighetsprövningen — kan bidra till att öka antalet godkända examinationer, samt att lärarkandidater på småskollärlinjen bereds tillträde till behörighetskurserna.

Riksrevisionsverket har ingen erinran mot de sakkunnigas kostnadsberäkningar.

Universitetskanslersämbetet, som inhämtat yttranden av de *språkvetenskapliga sektionerna* vid rikets universitet, ansluter sig principiellt till den ståndpunkt, åt vilken sektionerna i Uppsala, Lund och Stockholm givit uttryck, nämligen att nybörjarundervisningen i engelska bör handhas av lärare med god teoretisk, dvs. akademisk utbildning. Å andra sidan framhålles, med instämmande i vad sektionen i Göteborg anfört, att den nuvarande universitetsundervisningen i bl. a. engelska inte är fullt lämpad som grund för utbildning av lärare på grundskolans mellanstadium. I avvaktan på att en mera genomgripande och långsiktig omläggning av klass- och ämneslärarutbildningen kommer till stånd, hälsar ämbetet med största tillfredsställelse alla förslag som syftar till en förstärkning av den nuvarande folkskollärläroinstituttutbildningen. Därför tillstyrkes i allt väsentligt de framlagda förslagen om vissa provisoriska åtgärder för en för-

bättrad folkskolläro-utbildning i engelska. I likhet med språkvetenskapliga sektionerna i Uppsala, Lund och Stockholm avstyrker ämbetet emellertid åtgärder, som syftar till en sänkning av kraven på förkunskaper hos lärarkandidaterna vid fyraårig folkskolläro-linje.

Skolöverstyrelsen finner de sakkunnigas förslag om införande av *dels* obligatorisk undervisning i engelska, omfattande 3 veckotimmar under två utbildnings-terminer på samtliga folkskolläro-linjer, *dels* obligatorisk sommarkurs i engelska, omfattande tre veckor och förlagd till den sommar, som följer efter de två terminernas obligatoriska undervisning under förhandenvarande omständigheter godtagbart. Överstyrelsen förutsätter, att den föreslagna anordningen får provisorisk karaktär och syftar till att ge behörighet endast för årskurs 4. Överstyrelsen hyser vidare den förhoppningen, att genom införandet av ifrågavarande obligatorium lärarkandidaterna kommer att stimuleras till att avlägga prov även för full behörighet.

Skolöverstyrelsen tillstyrker de sakkunnigas förslag om reducering av antalet undervisningstimmar i ämnet slöjd på folkskolläro-linjerna. Det är enligt överstyrelsens mening viktigare, att den framtida folkskolläro-utbildningen medför behörighet att undervisa i engelska på mellanstadiet, även om denna behörighet är begränsad, än att denna utbildning, som nu är fallet, medför behörighet att undervisa i slöjd på nämnda stadium.

Överstyrelsen tillstyrker vidare, att lärarkandidater på småskolläro-linje blir berättigade att delta i behörighetskurser anordnade för sådana lärarkandidater på folkskolläro-linje, som önskar förvärva kompetensintyg avseende engelska språket.

Vissa erinringar framföres från skolöverstyrelsens sida beträffande förslagen om formerna för dokumenterande av förkunskaper i engelska i vad gäller lärarkandidater på fyraårig linje samt beträffande kravet på godkänt betyg i engelska för inträde vid lärarhögskola och folkskoleseminarium.

De av skolöverstyrelsen hörda remissinstanserna — *länsskolnämnderna, rektorerna och lärarkollegierna vid lärarhögskolorna* samt *rektorerna vid folkskoleseminarierna* — intar i stort sett den ståndpunkten, att länsskolnämnderna och lärarhögskolorna tillstyrker förslaget, medan seminarierektorerna avstyrker eller ställer sig tveksamma. I samtliga yttranden tillstyrkes dock förslaget om att även småskolläro-kandidat skall kunna delta i utbildning för vinnande av behörighet i engelska.

Arbetsmarknadsstyrelsen finner det angeläget, att sådana anordningar vidtages, att klasslärare, som skall undervisa på detta stadium inom skolväsendet, får möjlighet att på bästa möjliga sätt förvärva kompetens att undervisa i engelska. Styrelsen anser vidare, att åtgärder snarast bör vidtagas, så att undervisningen i engelska infogas i den ordinarie undervisningen vid folkskoleseminarier och lärarhögskolor. Eftersom en radikal lösning av frågan inte synes vara möjlig att genomföra omedelbart, tillstyrker arbetsmarknadsstyrelsen att provisoriska åtgärder vidtages i enlighet med vad som föreslås i betänkandet.

Läroverkslärarnas riksförbund godtar de sakkunnigas förslag med understrykande av att den provisoriska utbildningen endast bör vara avsedd för undervisning i årskurs 4. Behovet av goda undervisningshjälpmedel framhålles även.

Statstjänstemännens riksförbund, som enligt vad tidigare angivits förordat en något annorlunda utformning av utbildningen i engelska, avstyrker bestämt förslaget om en reducering av slöjdundervisning. Den föreslagna sommarkursen bör enligt förbundets uppfattning vara frivillig.

Blivande lärares riksförbund vänder sig mycket bestämt mot förslaget om införandet av en obligatorisk sommarkurs i engelska. Utöver det enligt förbundets uppfattning förvånansvärda i att en sådan lösning föreslås som en del av ett provisorium framhålles, att införandet av en dylik kurs för ett mycket stort antal lärarkandidater medför sådana ekonomiska konsekvenser, att förslaget enbart av detta skäl framstår som oacceptabelt.

V. Särskilda lärarutbildningsåtgärder

I samband med det underskott på lärare inom vissa ämnesgrupper, som uppkommit, beroende på bl. a. en otillräcklig utbildningskapacitet inom vissa sektorer av universitetsorganisationen, har, jämsides med en utökning av utbildningsresurserna vid universiteten, andra vägar prövats att komma till rätta med situationen. Av särskild betydelse har därvid varit åtgärder för att stimulera folkskollärare till fortsatta studier, antingen vid särskilda vidareutbildningskurser eller vid universitet eller genom korrespondenskurser för akademiska betyg. Innevarande budgetår har dessutom prövats en ny väg, öppen även för andra än folkskollärare, nämligen särskild akademisk undervisning för ett betyg, förlagd utanför universitetsorterna. Förslag kommer att i det följande framläggas om anordnande dels av dylik undervisning även på tvåbetygsnivå, dels av en treårig lärarutbildning för främst de tekniska gymnasiernas och fackskolornas behov.

1. Vidareutbildning av folkskollärare

På grundval av riksdagens beslut år 1958 tillkom nu gällande bestämmelser om vidareutbildning av folkskollärare. Även dessförinnan hade emellertid vidareutbildningsverksamhet bedrivits, om också i något annorlunda former.

Vidareutbildning för ämneslärartjänst i lönegrad Ao 19 för folkskollärare med viss vidareutbildning sker på två vägar. Den ena är en huvudsakligen akademisk väg och innefattar förvärv genom universitetsstudier av två betygsenheter för filosofisk ämbetsexamen samt genomgång av en s. k. biämneskurs och en kurs i psykologi och pedagogik. Den andra är helt byggd på särskild kursverksamhet och omfattar dels två s. k. terminskurser, dels en biämneskurs och en kurs i psykologi och pedagogik, vardera av omkring tre veckors längd. Den sistnämnda formen av vidareutbildning är förlagd i huvudsak till lärarhögskolor och folkskoleseminarier, och den beräknas ta i anspråk ett läsår och någon del av angränsande sommarferier.

Folkskollärare, som genomgår vidareutbildning i någon av de här nämnda formerna, äger rätt att åtnjuta tjänstledighet med B-avdrag i enlighet med kungörelsen 1954: 502. Till folkskollärare, som undergått godkänd tentamen för betyget Godkänd i filosofisk ämbetsexamen i något av ämnena matematik, fysik, kemi, botanik och zoologi kan stipendium om 500—800 kr. utgå.

Vidareutbildningsverksamheten har fått en betydande omfattning. Antalet folkskollärare, som vid slutet av år 1962 med godkänt resultat genomgått full-

ständig vidareutbildning, uppgick enligt skolöverstyrelsens preliminära beräkningar till omkring 855.

I samband med sina äskanden för nästa budgetår beträffande anslaget till vidareutbildning av lärare m. m. lämnar överstyrelsen en redogörelse för bedrivna vidareutbildningsverksamhet under läsåren 1961/62 och 1962/63, av vilken framgår bl. a. följande.

Till terminskurserna, vidareutbildningskurserna i merkantila ämnen samt kurserna för utbildning av hjälpklasslärare under läsåret 1961/62 anmälde sig sammanlagt 537 sökande. Antalet vid slutprövning godkända deltagare i dessa kurser uppgick till omkring 265. Till kurserna i psykologi och pedagogik under höstterminen 1961 anmälde sig 413 sökande. Vid kursernas början var antalet deltagare 251, av vilka 248 hittills godkänts vid slutprövning. Till biämnescurserna vårterminen 1962 anmälde sig 350 sökande. Det sammanlagda antalet deltagare vid kursernas början var 339, varav 334 hittills godkänts vid slutprövning.

Under och efter läsåret 1961/62 har omkring 230 folkskollärare med godkänt resultat genomgått fullständig egentlig vidareutbildningskurs i merkantila ämnen eller för hjälpklasslärare och sålunda förvärvat den särskilda ämnesutbildning, som fordras för behörighet till folkskollärartjänst i lönegrad A₀ 19.

I de till överstyrelsen av kursföreståndarna och kursledarna ingivna pedagogiska redogörelserna för vidareutbildningsverksamheten under läsåret 1961/62 vitsordas, att kursdeltagarna genomgående väl tillgodogjort sig undervisningen och visat stort intresse för kursarbetet. Prövningsresultatet måste också anses gott.

Till de för läsåret 1962/63 planerade terminskurserna och vidareutbildningskursen i handelsämnen anmälde sig 464 sökande samt till kurserna i psykologi och pedagogik 446. Sistnämnda kurser, som ordnades höstterminen 1962, hade vid kursernas början ett sammanlagt deltagarantal av 309.

Terminskurserna och vidareutbildningskurserna i handelsämnen är förlagda till Göteborg, Jönköping, Linköping, Malmö, Stockholm, Uppsala och Östersund. Deltagarantalet i dessa kurser jämfört med motsvarande antal läsåret 1961/62 och med antalet vid slutprövning godkända i varje ämne sistnämnda läsår framgår av följande sammanställning.

*Terminskurser, vidareutbildningskurser i handelsämnen och kurser för
hjälpklasslärare läsåren 1961/62 och 1962/63*

Ämne	Antal deltagare vid kursernas början		Antal vid slutpröv- ning godkända i varje ämne läsåret 1961/62
	Läsåret 1961/62	Läsåret 1962/63	
<i>Matematisk-naturvetenskapliga ämnen:</i>			
Fysik	83	102	79
Kemi	37	63	37
Matematik	107	140	106
<i>Övriga ämnen:</i>			
Geografi	17	—	17
Handelsämnen (två terminer)	17	10	17
Historia	20	—	19
Hjälpklasslärarkurs (två terminer)	41	—	41
Kristendomskunskap	—	43	—
Modersmålet (två terminer)	40	22	40
Samhällskunskap	46	68	46
Yrkesvägledning	22	61	22

Av sammanställningen framgår, att jämfört med föregående budgetår antalet deltagare i kurser i matematisk-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen ökat. Detta har skett i enlighet med en den 6 juni 1962 beslutad ändring av bestämmelserna angående vidareutbildning av folkskollärare, varigenom föreskrivits att vidareutbildningskurser, såvida ej särskilda skäl föreligger, ej bör anordnas i ämneskombinationer, där genom annan utbildning god tillgång på lärare kan förväntas. En bidragande orsak till att rekryteringen till kurserna i fysik och kemi kunnat ökas är att överstyrelsen efter medgivande av Kungl. Maj:t försöksvis anordnat en kurs i vardera ämnet förlagd till kvällstid. Dessa kurser sträcker sig över två terminer men har samma innehåll som terminskurserna.

De sammanlagda kostnaderna för vidareutbildningsverksamheten under budgetåret 1962/63 beräknar överstyrelsen till 880 000 kr. För stipendier åt folkskollärare, som förvärvat akademiskt betyg i matematiskt-naturvetenskapligt ämne, har beräknats sammanlagt 70 000 kr.

För nästa budgetår föreslår överstyrelsen, såsom närmare framgår av vad som i det följande anföres under anslagspunkten Särskilda lärarutbildningsåtgärder, en utvidgning av kursverksamheten medförande en sammanlagd kostnadsökning, bortsett från viss automatisk kostnadsstegring, av 160 000 kr. Med hänsyn till bristen på utbildade yrkesvalslärare begäres sålunda medel för ytterligare en kurs i yrkesvägledning samt i anslutning till denna en terminskurs i samhällskunskap. Härutöver föreslår överstyrelsen anordnande av, förutom ytterligare

två biämneskurser och en psykologkurs, två terminskurser i historia. Dessa avses bli kombinerade med de terminskurser i kristendomskunskap, som enligt beslut av riksdagen tillkommit fr. o. m. innevarande budgetår.

2. Regional akademisk undervisning

Tanken på att komplettera universitetens ämnesutbildning av blivande lärare med en utbildning på motsvarande nivå utanför universiteten är inte ny. År 1951 föreslog Läroverkens krisutredning, att särskilda fortbildningskurser, förlagda till olika orter i landet, skulle anordnas främst för sådana folkskollärare, som icke kunde eller ville avbryta sin tjänstgöring i folkskolan för att bedriva universitetsstudier. Undervisningen skulle vara likvärdig med universitetsutbildning på ettbetygsstadiet och begränsas till naturvetenskapliga ämnen. Kurserna föreslogs bli förlagda, förutom i viss utsträckning till universitet och högskolor, till läroverk och andra högre läroanstalter med välutrustade institutioner. Såsom lärare avsåg man att använda läroverkslärare m. fl., som varit docenter eller som hade annan högre vetenskaplig kompetens.

Krisutredningens förslag om akademiska fortbildningskurser godtogs av Kungl. Maj:t och riksdagen. Kursverksamheten, som ställdes under överinseende av universitetskanslern, igångsattes vårterminen 1953 och fortsatte under 1950-talet. Till skillnad från vad som förutsattes av krisutredningen kom dock verksamheten huvudsakligen att bli förlagd till universiteten. Så stora svårigheter visade sig nämligen uppstå att organisera ettbetygskurser utanför dessa att blott ett fåtal sådana kunde komma till stånd. Den till universiteten förlagda ettbetygsundervisningen för folkskollärare har sedermera kommit att inordnas i den reguljära universitetsundervisningen.

Den decentraliserade akademiska undervisning som prövades under 1950-talet fick alltså ej den omfattning man förväntat sig. Ett nytt förslag om att i denna form öka tillgången på ämnesutbildade folkskollärare och lärare med akademisk examen framfördes emellertid år 1961 av skolöverstyrelsen i dess remissutlåtande över skolberedningens huvudbetänkande.

A k a d e m i s k a e t t b e t y g s k u r s e r skulle enligt överstyrelsens förslag förläggas till regioner, där skolväsendet var tillräckligt omfattande för att man skulle kunna påräkna en betryggande rekrytering av deltagare och där lärare, som kunde godkännas av vederbörande universitetsfakultet, fanns att tillgå. Kurserna borde inte stå öppna bara för folkskollärare utan även för studenter och andra med motsvarande utbildning. Kungl. Maj:t och riksdagen godtog överstyrelsens förslag.

I de särskilda bestämmelser, som den 6 juni 1962 utfärdats om ettbetygsundervisningen utanför universiteten, föreskrives bl. a. följande.

Kurser anordnas i samarbete mellan universiteten och skolöverstyrelsen. Efter samråd med universitetskanslern beslutar överstyrelsen i vilka av ämnena matematik, fysik, kemi, nationalekonomi och statskunskap, på vilka orter samt

i samarbete med vilka universitet undervisning skall anordnas. Vissa laborationer m. m. må i begränsad omfattning förläggas till universitetsinstitutioner. Vissa förberedande kurser anordnas av överstyrelsen.

Inspektor och examinator vid kurs förordnas av kanslern. Den administrativa ledningen för kurserna på varje ort utses av överstyrelsen efter samråd med vederbörande skolstyrelse.

Behörig att deltaga i ettbetygsundervisningen är *dels* examinerad folkskollärare, som genom avlagd studentexamen eller eljest uppfyller gällande villkor för universitetsstudier i ifrågakommande ämne, *dels* folkskollärare, som — utan att äga behörighet att inskrivas som studerande vid universitet — inhämtat de särskilda förkunskaper, som vid universitetsstudier i ämnet kräves för betygsgraden Godkänd i filosofisk ämbetsexamen, *dels ock* — i mån av utrymme — den som genom avlagd studentexamen eller eljest uppfyller gällande villkor för universitetsstudier i ämnet. Kursdeltagare, som uppfyller gällande villkor för universitetsstudier, inskrives som studerande vid vederbörande universitet.

De krav som uppställs för godkänd tentamen förutsättes helt överensstämma med dem som gäller vid den inom universiteten bedrivna undervisningen.

Folkskollärare, som deltar i de regionala kurserna, äger rätt att åtnjuta tjänstledighet med B-avdrag i enlighet med kungörelsen 1954: 502. Som nämnts i det föregående kan i vissa fall stipendium utgå.

Akademiska ettbetygskurser har läsåret 1962/63 varit förlagda till elva orter, nämligen Borlänge, Borås, Falun, Gävle, Kalmar, Kristianstad, Linköping, Luleå, Norrköping, Västerås och Örebro. Antalet deltagare vid kursernas början fördelade på ämnen framgår av följande sammanställning.

Regionala akademiska ettbetygskurser läsåret 1962/63

Ämne	Antal kurser	Antal deltagare vid kursernas början		
		Höstterminen 1962	Vårterminen 1963	Summa
Fysik	5	—	72	72
Kemi	4	—	52	52
Matematik	9	165	—	165
Nationalekonomi	2	23	15	38
Statskunskap	1	—	22	22

För regional ettbetygsundervisning har för budgetåret 1962/63 beräknats högst 620 000 kr. under anslaget till vidareutbildning av lärare m. m. I detta be-
lopp ingår också vissa kostnader till förberedande kurser. Kostnaderna för den undervisning, som är förlagd till universitetsinstitutioner, belastar däremot universitetsanslag.

I överstyrelsens äskanden för nästa budgetår beträffande det nuvarande anslaget Vidareutbildning av lärare m. m., vilka redovisas närmare i det följande under den nya anslagsrubriken Särskilda lärarutbildningsåtgärder, förutsättes att regionala ettbetygskurser skall komma till stånd på ytterligare två orter

utöver de nuvarande elva. Den sammanlagda merkostnaden härför beräknas till 200 000 kr. Dessutom begär överstyrelsen ett belopp av 50 000 kr. för ett nytt bidragsändamål, nämligen för stöd åt sådan akademisk undervisning i bristämnen, som anordnas av studieförbund. Innevarande budgetår bedriver studieförbunden Folkuniversitetet och Tjänstemännens bildningsverksamhet akademisk ettbetygsundervisning i bl. a. dylika ämnen. Det sammanlagda antalet deltagare i studieförbundens ettbetygskurser i matematik, fysik, kemi, nationalekonomi och statskunskap var höstterminen 1962 enligt överstyrelsen 420.

Den av överstyrelsen i samarbete med universiteten hittills anordnade regionala undervisningen är begränsad till ettbetygsstadiet. Förslag har framkommit om att utvidga verksamheten till att också omfatta **a k a d e m i s k a t v å b e t y g s k u r s e r**.

På föranstaltande av departementet har därför närmare undersökts vilka möjligheter som föreligger att anordna decentraliserad akademisk utbildning på tvåbetygsstadiet i matematik, fysik och kemi. Slutsatsen av hittills gjorda undersökningar är, att vissa förutsättningar föreligger för att sådan utbildning skulle kunna komma till stånd i Örebro och Linköping. Att det visat sig lämpligt att begränsa utbildningen till dessa två orter beror på flera faktorer såsom tillgången på lämpliga lokaler, förekomsten av ett tillräckligt rekryteringsunderlag, tillgången på kvalificerade lärare samt ett lämpligt avstånd från universitetsort. Beträffande tidpunkten för ett igångsättande av en tvåbetygsundervisning har undersökningarna utmynnat i den uppfattningen, att sådan undervisning borde kunna komma till stånd i matematik fr. o. m. höstterminen 1963, i fysik fr. o. m. läsåret 1964/65 och i kemi fr. o. m. läsåret 1965/66. Vad beträffar de årliga driftkostnaderna har dessa för respektive ämnen från de ifrågasatta kursorternas sida beräknats till, för matematik ca 2 000 kr., för fysik drygt 10 000 kr. och för kemi ca 12 000 kr. per studerande. Det har vidare preliminärt angivits, att investeringskostnaderna för ämnena fysik och kemi skulle uppgå till sammanlagt ca 1 500 000 kr.

Med särskild skrivelse av den 31 januari 1963 har skolöverstyrelsen överlämnat framställningar från länskolnämnden i Östergötlands län samt vissa rektorer, i vilka det anhålles om medel för anordnande av akademisk undervisning för två betyg i kristendomskunskap. Överstyrelsen hänvisar till den besvarande lärarbrist, som råder i detta ämne, och tillstyrker, att tvåbetygskurser i ämnet anordnas.

3. Akademisk korrespondensundervisning

År 1953 beviljade Kungl. Maj:t för första gången statsbidrag till en genom Hermods korrespondensinstitut anordnad ettbetygskurs i engelska med kombinerad korrespondens- och muntlig undervisning. Sedan dess har den statsunderstödda akademiska korrespondensundervisningen fått en betydande omfattning.

Kursprogrammet omfattar för närvarande följande ämnen, nämligen kristendomskunskap, engelska, tyska, nationalekonomi, matematik, fysik och kemi. En kurs i statskunskap är under utarbetande. Samtliga kurser med undantag av den i kristendomskunskap, som är en tvåbetygskurs, avses leda till ett akademiskt betyg.

Det totala antalet godkända tentamina, räknat från det år då akademisk korrespondensundervisning började, var vid utgången av år 1962 830. Under läsåret 1961/62 avlades följande antal godkända tentamina, nämligen i kristendom 18, engelska 31, tyska 11, matematik 61, kemi 4, fysik 9 och nationalekonomi 60.

Kurserna står under överinseende av universitetskanslern, som även förordnar examinatorer.

Statligt stöd till den akademiska korrespondensundervisningen har hitintills utgått dels till muntlig undervisning och vissa förberedande kurser i anslutning till korrespondenskurserna, dels till utarbetande av nya kurser. Stödet till undervisningen kompletteras med viss stipendiering av i utbildningen deltagande folkskollärare och lärare i samhällskunskap utan formell behörighet i detta ämne. Stipendierna är så stora, att de motsvarar kurs- och tentamensavgifterna.

Under budgetåret 1962/63 har medgivits ett sammanlagt belopp av omkring 242 000 kr. till muntlig undervisning och förberedande kurser. Härtill kommer ett bidrag av 53 000 kr. till utarbetande av en kurs i statskunskap. För stipendier har beräknats ett belopp av 30 000 kr.

För nästa budgetår föreslår överstyrelsen, att bidraget till Hermods ökas med 120 000 kr. I sin motivering härför anför skolöverstyrelsen, att korrespondenskurser ej endast bör anordnas i ämnen, där akut lärarbrist råder, utan även bör avse att ge lärare ökade möjligheter att skaffa sig bredare kompetens, något som i ökad omfattning erfordras, särskilt för grundskolans högstadium. Den föreslagna ökningen av bidraget har vidare uppgivits vara avsedd för utarbetande av ettbetygskurser i pedagogik och sociologi samt en tvåbetygskurs i matematik.

4. Utbildning av lärare för tekniska gymnasier och fackskolor

Nuvarande lärarutbildning

Sedan de tekniska gymnasiernas tillkomst år 1919 består de fast anställda lärarna i tekniska läroämnen — förutom av ett fåtal gymnasieingenjörer — av civilingenjörer. Huvuddelen av dessa innehar lektorstjänster. Ett mindre antal civilingenjörer tjänstgör dock som adjunkter, vanligen i avvaktan på att få tillräcklig lärarpraktik för att bli behöriga till lektorstjänst. Undervisningen i matematisk-naturvetenskapliga ämnen sköts till en mindre del av civilingenjörer men huvudsakligen av universitetsutbildade lektorer och adjunkter, för vilka

gäller motsvarande behörighetskrav som för lärare i samma ämnen vid allmänna gymnasier.

Vad beträffar ämnesutbildningen av lärare i tekniska ämnen har det före år 1962 inte existerat någon annan sådan än civilingenjörsexamen från teknisk högskola eller därmed likvärdig utbildning. Att i ett litet antal fall gymnasieingenjörsexamen varit tillräcklig för lärartjänst har berott på särskilda omständigheter i de enskilda fallen. Vad gäller pedagogisk utbildning har för lärarna i tekniska ämnen ej uppställts några sådana behörighetskrav som för lärarna vid de allmänna gymnasierna. För behörighet till lektorstjänst i tekniskt ämne fordras dock lärarerfarenhet och pedagogisk lämplighet. Även om det inte uppställts några obligatoriska krav på pedagogisk utbildning, har lärarna beretts möjligheter att frivilligt genomgå vissa kurser. För bl. a. de tekniska gymnasiernas alla lärargrupper ordnar överstyrelsen för yrkesutbildning sålunda pedagogiska kurser om sammanlagt fem veckor fördelade på två sommarferier. År 1961 tillskapades dessutom en ny typ av pedagogisk kurs om en termin uteslutande avsedd för civilingenjörer, vilken närmast avsågs bli en motsvarighet till övriga gymnasielärares praktiska lärarutbildning. Intresset för denna nya kurstyp har emellertid hitintills varit ringa.

Hösten 1961 bedömdes lärarsituationen vid de tekniska gymnasierna vara så allvarlig att frågan aktualiserades om anordnande av en särskild ämnesmässig och pedagogisk utbildning av gymnasieingenjörer till lärare med en första intagning redan i januari 1962. Vad som — förutom tilltagande svårigheter att rekrytera lektorer — aktualiserat frågan om den otillräckliga lärartillgången var den målsättning som preliminärt uppställts beträffande fackgymnasiernas framtida ställning i gymnasieorganisationen. Denna målsättning innebar, att en omfördelning mellan de allmänna gymnasierna och fackgymnasierna av den totalt ökande intagningskapaciteten skulle ske, så att under senare hälften av 1960-talet antalet nybörjare i de allmänna gymnasierna kom att utgöra ca 60 % av det totala antalet nybörjare och i fackgymnasierna ca 40 % av samma antal. Beträffande proportionen mellan de båda fackgymnasietyperna förutsattes, att drygt hälften av fackgymnasiernas intagningskapacitet, dvs. drygt 20 % av intagningskapaciteten för samtliga gymnasieformer, skulle falla på de tekniska gymnasierna. För att det uppställda målet skulle kunna uppnås krävdes att de tekniska gymnasierna under 1960-talet expanderade snabbt. En sådan expansion förutsatte i sin tur en tillräcklig tillgång på lärare. Det kunde konstateras, att risk för en kännbar lärarbrist kunde förväntas redan höstterminen 1963, då gymnasieorganisationen på grund av fattade beslut om antalet avdelningar kom att undergå en betydande utvidgning. I detta läge befanns en möjlig lösning vara att ge välmeriterade gymnasieingenjörer med flerårig industripraktik en tvåårig ämnesmässig och pedagogisk lärarutbildning. Förslag här- om framlades av överstyrelsen för yrkesutbildning och blev därefter föremål för viss överarbetning av rektorn vid tekniska högskolan i Stockholm, professorn Ragnar Woxén.

I statsverkspropositionen 1962 (bil. 10, s. 555 ff.) föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att bevilja medel till en lärarutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med överstyrelsens av Woxén överarbetade förslag.

Riksdagen beviljade medel för den nya utbildningen, men statsutskottet framhöll vid sin behandling av saken, att frågan om lämpliga åtgärder för förbättring av lärartillgången vid de tekniska läroverken — bortsett från den kurs som skulle taga sin början i februari samma år — borde av Kungl. Maj:t göras till föremål för ytterligare undersökningar och överväganden. Utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t härvid skulle, efter samråd med vederbörande utbildningsmyndigheter och kontakt med representanter för näringsliv och övriga intressenter, pröva skilda uppslag, som kunde komma i fråga i ovannämnda syfte och leda till, att den av departementschefen föreslagna typen av lärarutbildning ersattes av andra, mer ändamålsenliga anordningar.

Den särskilda lärarutbildningen av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska gymnasier tog sin början i februari 1962. Den är anordnad enligt av Kungl. Maj:t den 16 februari 1962 utfärdade bestämmelser, som i sina huvuddrag har följande innehåll.

Utbildningen skall omfatta dels grundläggande ämnen och tekniska ämnen, i vilka undervisningen skall vara förlagd till tekniska högskolan i Stockholm, dels viss pedagogisk utbildning. Utbildningen är uppdelad på tre avdelningar, maskinteknik, elektroteknik respektive byggnadsteknik. Varje avdelning, vid vilken må utbildas högst 30 deltagare, består av två linjer. Utbildningen står under ledning och tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning.

Utbildningen i grundläggande ämnen och tekniska tillämpningsämnen står under ledning av inspektorer, som bör vara professorer vid teknisk högskola.

För att kunna antas som deltagare fordras ingenjörsexamen från tekniskt gymnasium (treårig heltidskurs) samt viss praktik.

Deltagarna äger under utbildningen åtnjuta följande förmåner. Till samtliga utgår en ersättning om 650 kr. per månad. Dessutom äger deltagare, som är bostätt utom utbildningsorten och har försörjningsplikt eller kan förebbringa andra särskilda skäl, åtnjuta dagtraktamente om högst 16 kr. Slutligen finns en möjlighet att få ett belopp av 650 kr. månatligen som lån, vilket under utbildningstiden är ränte- och amorteringsfritt. För deltagare, som efter utbildningstidens slut tar anställning som lärare vid tekniskt gymnasium, avskrivs lånet efter viss tid.

I 1963 års statsverksproposition (bil. 10, s. 608 ff.) har departementschefen föreslagit att någon ytterligare intagning ej skulle komma till stånd vid den särskilda lärarutbildningen, utan att utbildning av lärare i tekniska ämnen i stället borde ske i andra former.

Rekommendation från arbetsgruppen för de tekniska gymnasiernas lärarbehov

Som nämnts i det föregående förutsatte riksdagen vid behandlingen av frågan om utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid de tekniska gymnasierna, att skilda uppslag i syfte att förbättra lärartillgången vid de tekniska gymna-

sierna ytterligare undersöktes. I detta syfte har under det gångna året en diskussionsgrupp bestående av representanter för näringsliv, arbetstagarorganisationer samt statliga myndigheter och institutioner under ordförandeskap av statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet penetrerat lärarsituationen vid de tekniska gymnaserna och övervägt olika åtgärder för att öka lärartillgången vid dessa.

För att, med utgångspunkt i diskussionsgruppens allmänna ställningstaganden om olika åtgärder, utarbeta mera konkreta förslag och i skriftlig form framlägga dessa tillsattes inom gruppen en mindre arbetsgrupp. Denna arbetsgrupp utarbetade en rapport med överväganden och rekommendationer i fråga om lärarsituationen vid de tekniska gymnaserna. En sammanfattande redogörelse för den framlagda rapporten har lämnats i 1963 års statsverksproposition (bil. 10, s. 256 ff.).

Arbetsgruppen har inventerat olika åtgärder för att öka tillgången på lärare. Det konstateras därvid i rapporten, att av en anledning situationen i fråga om rekryteringen av lärare i tekniska ämnen är särskilt svårlost, nämligen genom att det inte existerar någon reguljär lärarutbildning i dessa ämnen. Så länge de tekniska gymnaserna i stor utsträckning således är hänvisade till att bygga sin försörjning av lärare i nyssnämnda ämnen på civilingenjörer utan en utbildning, som exempelvis i likhet med filosofie magisterexamen traditionellt är inriktad på lärarbanan, torde lärarförsörjningen komma att förbli en svag punkt i gymnasieorganisationen. Den hårda konkurrensen med näringslivet om civilingenjörer kommer alltid att leda till svårigheter att rekrytera lärare för en expanderande gymnasieorganisation.

Det förhållandet att civilingenjörsutbildningen saknar pedagogiska inslag, framhålles det vidare, medför risker för den pedagogiska standarden på utbildningen vid de tekniska gymnaserna. Detta anser arbetsgruppen mycket allvarligt, eftersom kurserna ställer stora krav på eleverna och det visat sig, att studieavbrott och kvarsittning är ofta förekommande. Genom att tillskapa en på lärarbanan inriktad högre teknisk och pedagogisk utbildning bör man enligt arbetsgruppens uppfattning lättare kunna behålla de utbildade lärarna vid gymnasierna, samtidigt som man skulle göra dem bättre rustade i pedagogiskt avseende för lärararbetet. Arbetsgruppen finner angeläget, att dessa lärarutbildningsproblem löses nu då en kraftig expansion av de tekniska gymnaserna inletts.

En av deltagarna i diskussionsgruppen, professorn vid tekniska högskolan i Stockholm Göran Borg, har för gruppen framlagt en principskiss beträffande uppläggningsen av en treårig lärarutbildning förlagd till de tekniska högskolorna. Grundtankarna i professor Borgs förslag, som redovisas i gruppens rapport, är följande.

Lärarutbildningen, som avses ge behörighet till adjunktstjänst, skall ej omfattas lika många ämnen som civilingenjörsutbildningen. Utbildningstiden kan på så sätt begränsas till tre år. Utbildningen bör i alternativa kombinationer avse gymnasieämnena matematik, fysik, mekanik, hållfasthetslära, maskinelement,

materiallära, teoretisk elektroteknik, elektrisk mätteknik, byggnadsstatik, byggnadsmateriallära samt ytterligare några grundläggande ämnen. Dessa ämnen upptar ungefär en tredjedel eller mer av det totala timtalet vid gymnasium. Erfarenhet från praktisk verksamhet som nu regelmässigt fordras för behörighet till lärartjänst i tekniskt ämne spelar för ifrågavarande ämnen mindre roll. Kraven på praktik skulle därför för den nya lärarkategorien kunna minskas. Lärarbehovet i återstående tekniska ämnen, i vilka omfattande praktisk erfarenhet är nödvändig förutsättes däremot även i fortsättningen få tillgodoses genom civilingenjörer. För att vinna lektorskompetens föreslås lärarna med treårig utbildning få möjlighet att avlägga filosofie licentiatexamen i något av sina ämnen. Lärarutbildningen bör bli organiserad vid de tekniska högskolorna på samma sätt som övrig utbildning där. En särskild avdelning skulle sålunda lämpligen inrättas vid någon eller eventuellt alla högskolorna.

Arbetsgruppen har i sin rapport rekommenderat, att den av professor Borg utarbetade skissen rörande en reguljär utbildning av lärare för de tekniska gymnasiernas behov vidarebearbetas inom gymnasieutredningen. Så har även skett och i skrivelse den 21 november 1962 har utredningen inkommit med sina förslag i ämnet.

Gymnasieutredningens förslag

I anslutning till rekommendationen från arbetsgruppen för de tekniska gymnasiernas lärarbehov har *gymnasieutredningen* i skrivelse av den 21 november 1962 framlagt förslag om anordnande av lärarutbildning vid de tekniska högskolorna i grundläggande tekniska och i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. I skrivelsen skisserar utredningen dessutom hur en sådan utbildning skulle kunna ordnas dels regionalt, dels genom korrespondensundervisning. Utredningen har i sitt arbete biträtts av professor Borg i egenskap av särskilt tillkallad expert.

Inledningsvis behandlas i skrivelsen frågan om behovet av lärare i de ämnen som utbildningen föreslås omfatta. Utredningen hänvisar därvid till den av arbetsmarknadsstyrelsen och 1960 års lärarutbildningsakkunniga utförda undersökningen »Lärare i läroämnena. Behov och tillgång under 1960-talet». Det framhålles, dels att antalet tjänster inom hela gymnasieväsendet i matematik och fysik med stöd av denna undersökning kan beräknas växa från ca 650 läsåret 1960/61 till ca 1 000 läsåret 1970/71, dels att ett icke obetydligt antal av de 650 tjänsterna var obesatta eller bestreds av icke kompetenta personer.

Inom överstyrelsen för yrkesutbildning, anför utredningen vidare, har vissa beräkningar gjorts av lärarbehovet vid de tekniska gymnasierna fram till läsåret 1971/72 under antagande av att intagningskapaciteten vid dessa gymnasier i det närmaste kommer att fördubblas under detta decennium. För de tekniska ämnenas del har överstyrelsen räknat med en ökning med ca 430 tjänster, varav 80—90 i de grundläggande tekniska ämnena mekanik, hållfasthetslära, ritteknik och projektlära. Det är att märka att överstyrelsen härvid räknat med en undervisning av 27 veckotimmar per lärartjänst, dvs. sex veckotimmar utöver föreskriven medeltjänstgöring av 21 veckotimmar. Gymnasieutredningen framhåller,

att med hänsyn till förefintligheten av vakanta och av ej kompetenta innehavare uppehållna tjänster behovet i själva verket blir ännu större.

Samtliga angivna behovsberäkningar angives vara utvidgningsbehov. Därutöver föreligger utbytesbehov och ersättningsbehov.

Härtill kommer, framhåller utredningen, att man enligt arbetsmarknadsstyrelsens och 1960 års lärarutbildningssakkunnigas undersökning läsåret 1970/71 kan för de nya fackskolorna räkna med ett behov av ca 200 heltidstjänster i matematik och ca 150 tjänster i fysik. Någon beräkning av antalet tjänster i tekniska ämnen vid dessa skolor har icke gjorts, men grovt uppskattat bedömes behovet uppgå till något över 300 tjänster.

Beträffande tillgången på lärare i tekniska ämnen konstaterar utredningen, att lärare i tekniska ämnen bör ha civilingenjörsexamen men att intagningskapaciteten vid de tekniska högskolorna under detta decennium i stort sett är fastställd. Utredningen finner sålunda, att man med ganska stor säkerhet kan räkna ut examinationen och därmed även vilka möjligheter de tekniska gymnasierna har att få lärartjänster besatta med civilingenjörer. Konkurrensen med näringslivet gör, att man enligt utredningens uppfattning måste se pessimistiskt på dessa möjligheter. Med hänsyn härtill måste, framhåller utredningen, antingen en särskild lärarutbildning anordnas av det slag utredningen föreslår eller också en kraftig ökning åstadkommas i vad gäller produktionen av civilingenjörer, främst genom en ökning av högskolornas intagningskapacitet. Utredningen förutsätter, att civilingenjörer i relativt mindre omfattning än personer med av utredningen föreslagna lärarutbildning kommer att söka lärartjänster. Följaktligen, konstaterar utredningen, måste en erforderlig utökning av produktionen av civilingenjörer bli av större omfattning än erforderlig examination av gymnasielärare.

Den föreslagna lärarutbildningens mål bör enligt utredningens mening vara att ge kompetens för undervisning *dels* i vissa grundläggande tekniska ämnen vid de tekniska gymnasierna och fackskolorna, *dels* i matematik och fysik vid samtliga gymnasieformer och fackskolor. Härför räknar utredningen med en utbildningstid om tre år. Deltagarna i lärarutbildningen avses få en så omfattande utbildning i matematik och fysik, att den väl motsvarar den akademiska tvåbetygsnivån i dessa ämnen. Med hänsyn härtill och den likaledes omfattande utbildningen i grundläggande tekniska ämnen anser utredningen, att utbildningen bör ge gymnasieadjunktskompetens såväl i matematik och fysik som i vissa tekniska ämnen.

Utredningen föreslår, att ifrågavarande utbildning anordnas, *dels* i anslutning till teknisk högskola, *dels* i form av en decentraliserad, regional utbildning.

Utredningens förslag beträffande lärarutbildningens förläggning till teknisk högskola innebär att utbildningen bör inordnas i högskolans organisation och

att den bör organiseras på samma sätt som övrig utbildning vid högskolan. En ny avdelning för ändamålet vid envar av de ifrågakommande högskolorna föreslås sålunda bli inrättad, till vilken på vanligt sätt skall höra ett avdelningskollegium med föreståndare. Intagningsbestämmelserna föreslås vara desamma som vid högskolornas övriga avdelningar. Första året anses åtminstone ca 100 elever böra intagas.

Oberoende av om föreslagen utbildning förlagd till teknisk högskola kan komma till stånd, finner utredningen det angeläget, att en regional lärarutbildning med samma kurser som vid lärarutbildningsavdelning vid högskola ordnas med början redan från och med läsåret 1963/64.

Utredningen erinrar om den regionala undervisning i akademiska ämnen, som från och med innevarande budgetår anordnas av skolöverstyrelsen i samarbete med universiteten och i samråd med universitetskanslern. En liknande anordning bör enligt utredningens uppfattning komma till stånd ifråga om den av utredningen föreslagna lärarutbildningen i matematisk-naturvetenskapliga och grundläggande tekniska ämnen. Denna utbildning föreslås bli förlagd till orter, där förefintligt tekniskt gymnasiums resurser kan utnyttjas, där en god rekrytering av elever kan påräknas och där det finns lärare med sådan utbildning att de lämpar sig som handledare. Tentamen föreslås böra omhänderhas av vederbörande lärare vid teknisk högskola. Med högskolans godkännande bör dock även handledare kunna tentera elever.

Av stor betydelse finner utredningen det vara, att de regionala kurserna förlägges så att de kan samarbeta med lämpliga, närbelägna industriföretag. Härigenom ökas enligt utredningens mening möjligheten att få tillgång såväl till lämpliga lärare som till studiematerial och praktikplatser.

Utredningen har tagit kontakt med representanter för vissa städer med tekniskt gymnasium för att efterhöra intresset för en utbildning av ifrågavarande slag förlagd till orten. En utomordentligt positiv inställning hos berörda kommuner har därvid framkommit. Goda resurser ifråga om lokaler, undervisningsmateriel, lärare, bostäder för eleverna m. m. uppges sålunda kunna ställas till förfogande.

I fråga om utbildningens allmänna uppläggning anser utredningen, att ämnesutbildningen bör omfatta tre år men att under det sista året jämväl skall meddelas pedagogisk utbildning.

En viss differentiering av ämnesutbildningen föreslås. I årskurs I omfattar denna differentiering dock endast några få veckotimmar. I följande årskurser föreslås en starkare differentiering men fortfarande avses den gemensamma delen bli betydande. En specialisering på fyra olika linjer föreslås, nämligen för teknisk fysik, elektroteknik, maskinteknik och byggnadsteknik.

Under alla tre åren avses undervisningen i de enskilda ämnena till innehåll och utformning vara densamma som vid de tekniska högskolornas motsvarande årskurser. Med hänsyn till differentieringen kan emellertid denna överensstämmelse

komma att för ett ämne avse motsvarande ämne på exempelvis högskolans avdelning för teknisk fysik och för ett annat ämne motsvarande ämne på exempelvis avdelningen för elektroteknik.

Gymnasieutredningen utgår från att elever på teknisk högskolas lärarutbildningsavdelning beredes möjligheter att övergå till annan avdelning och således fortsätta till civilingenjörsutbildning enligt samma regler, som gäller för övriga teknologer i fråga om byte av avdelning.

Det pedagogiska inslaget i utbildningen under det tredje året bör enligt utredningen i första hand inriktas på undervisningspraktik och information i praktisk-pedagogiska frågor för att underlätta anpassning i lärarverksamheten.

Den pedagogiska utbildningen föreslås utformad, så att en växelverkan mellan teoretiska och praktiska moment uppnås. Under höstterminen tänkes utbildningen organiserad i form av en inledande kurs, som behandlar allmänmetodiska problem. Den inledande kursen skulle därefter följas av auskultation vid tekniska och allmänna gymnasier omväxlande med seminarieövningar, varvid ämnesmetodiska problem behandlas i anknytning till de undervisningssituationer som upplevts under auskultationerna. Under vårterminens slut kan, menar utredningen, auskultationerna ersättas av några kortare övningsserier, vid vilka lärarkandidaten övertar undervisning under 8—10 timmar.

Utformningen i detalj inklusive det organisatoriska samarbetet med skolor eller lärarhögskolor anser utredningen böra ytterligare övervägas. Gymnasieutredningen framhåller i detta sammanhang, att den avser att i samarbete med 1960 års lärarutbildningssakkunniga ta upp frågan om lärarutbildningen i sin helhet för gymnasiet och att därvid frågan om vissa förändringar i den nu föreslagna utbildningen kan komma att aktualiseras.

För att utbildningen skall fylla sitt uppställda syfte, finner utredningen det nödvändigt att vissa krav uppställs på *i n d u s t r i p r a k t i k*. Utredningen anser det dock ej rimligt att fordra mer praktik än för övriga teknologer, dvs. sammanlagt sex månader.

Utbildningen bör enligt utredningen avslutas med en examen, benämnd *t e k n o l o g i e m a g i s t e r e x a m e n*. Utredningen anser, att möjligheter bör tillskapas att genom fortsatta studier i något av de huvudämnena, som ingått i utbildningen, förvärva lektorskompetens. På vad sätt en sådan kompetens skall kunna förvärfvas och hur studierna skall läggas upp har utredningen ej närmare övervägt.

Med utgångspunkt i den timplan, som bifogats framställningen, har utredningen gjort vissa överslagsmässiga *k o s t n a d s b e r ä k n i n g a r* för en till teknisk högskola förlagd utbildning vid ett intag av 100 elever och med fullt utbyggd utbildning. Lärarkostnaderna beräknas då komma uppgå till ca 1 200 000 kr., kostnaderna för biträdespersonal till ca 150 000 kr. och för ma-

teriel till ca 500 000 kr. Några kostnader för lokaler redovisas ej av utredningen, då den ej funnit möjligt att komma fram till några slutsatser om hur lokalfrågorna skall lösas.

I en särskild promemoria har utredningen redovisat preliminära kostnadsberäkningar för en regional utbildning. Om denna skulle komma bli förlagd till tre orter med en årlig intagning på varje ort av 30—35 elever, beräknar utredningen de sammanlagda kostnaderna för budgetåret 1963/64 till ca 725 000 kr., varav ca 500 000 kr. till lärarlöner, 150 000 kr. till materiel och 75 000 kr. till administration.

Utredningen finner det slutligen angeläget, att vid sidan av anordnande av lärarutbildning vid teknisk högskola och regional sådan ytterligare åtgärder vidtages för att förse gymnasiet och fackskolorna med lärare.

Mot bakgrunden av erfarenheter från korrespondensundervisningen i akademiska ämnen anser utredningen sålunda, att det bör vara möjligt att intressera korrespondensinstitutet att bedriva sådan utbildning även i ämnen som ingår i utbildningen vid teknisk högskola. För att stimulera härtill bör statsbidrag utgå till sådan verksamhet samt i övrigt samma villkor gälla som för korrespondensundervisningen i akademiska ämnen. Utredningen föreslår, att det uppdrages åt lämplig myndighet att uppta förhandlingar med korrespondensinstitutet i denna fråga och snarast möjligt framlägga därav föranledda förslag.

Remissyttranden

Det övervägande antalet remissinstanser är ense om att en lärarutbildning i matematik och fysik samt grundläggande tekniska ämnen med i huvudsak den inriktning som gymnasieutredningen föreslagit bör komma till stånd. Från flera håll, bl. a. 1960 års lärarutbildningssakkunniga, betonas dock, att utbildningen bör prövas som ett provisorium, till dess att tillräcklig erfarenhet av utbildningsformen vunnits. Till de remissmyndigheter, som uttryckt tvekan inför utredningens förslag i dess helhet, hör arbetsmarknadsstyrelsen, som anser att frågan om lärarutbildning i tekniska ämnen borde lösas i ett större sammanhang. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala avstyrker förslaget i dess nuvarande form. Om det skall realiseras, förutsättes att det på väsentliga punkter kompletteras och justeras.

De viktigaste frågor, där i remissvaren olika uppfattningar framträder, är de om utbildningens förläggning och allmänna uppläggning. Remissmyndigheternas inställning i dessa avseenden liksom till övriga delar av utredningens förslag framgår av följande redovisning.

Vad beträffar lärarbchovet vid gymnasierna i de ämnen som utbildningen föreslås omfatta reses inte från något håll invändningar mot vad utred-

ningen anført. *Arbetsmarknadsstyrelsen* understryker, att det enligt gjorda beräkningar kommer att råda fortsatt brist på kompetenta lärare i såväl matematisk-naturvetenskapliga ämnen som tekniska ämnen under 1960-talet, även om bristen på rena naturvetare successivt torde komma att avta mot slutet av årtiondet.

Det mål för utbildningen som utredningen uppsatt föranleder i flera remissvar ingen kommentar. *Skolöverstyrelsen* ifrågasätter dock, om inte uppläggningsen av en lärarutbildning i första hand borde ha skolans krav som riktpunkt och i mindre utsträckning läggas till rätta för att möjliggöra övergång till civilingenjörsutbildning. Överstyrelsen föreslår därför, att intagnings- och övergångsbestämmelser avpassas så, att utbildningslinjen blir attraktiv för studenter, som är inriktade på lärarbanan.

Överstyrelsen finner, att utbildningen i huvudsak synes ge kompetens för gymnasieundervisning i den utsträckning som utredningen förutsatt. Överstyrelsen anser dock i princip, att varje lärarutbildning i ett ämne bör ge kompetens för undervisning på hela det stadium för vilket den är avsedd och ej enbart för en nybörjarklass inom stadiet eller skolformen, dels för att lärarbyten skall kunna undvikas, dels för att lärarna av schematekniska skäl bör kunna utnyttjas inom hela stadiet.

De *matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid universiteten i Lund, Göteborg och Stockholm* finner, att den föreslagna teknologie magisterexamen inte är kvalitativt jämförbar med filosofie magisterexamen och kan därför inte tillstyrka att teknologie magistrar ges kompetens för undervisning i ämnena matematik och fysik vid allmänna gymnasier.

SACO ifrågasätter starkt, att den föreslagna utbildningen skulle innebära en sådan kunskapsför djupning, att den kan godtagas som permanent lärarutbildning inriktad på gymnasieundervisning. *SACO* anser därför, att den föreslagna treåriga utbildningen bör inriktas på att avse lärare i tekniska ämnen och betraktar den som sådan endast acceptabel för att täcka en akut och kännbar lärarbrist vid de tekniska gymnasierna. *SACO* förutsätter dock, att dessa lärare i viss utsträckning har om hand undervisning i grundläggande naturvetenskapliga ämnen i dessa skolor.

SACO anser vidare, att man bör sträva mot att ge en permanent utbildning av lärare för de tekniska gymnasiernas matematisk-naturvetenskapliga och tekniska ämnen en omfattning motsvarande den nuvarande civilingenjörsutbildningen.

Frågan om förläggningsen av lärarutbildningen diskuteras ingående i de flesta remissyttranden. I allmänhet förordas att utbildning ordnas både vid teknisk högskola och regionalt. Förslag framföres om att i stället för att de tekniska högskolorna själva helt svarar för lärarutbildningen ett sam-

arbete kommer till stånd med universitetens matematisk-naturvetenskapliga fakulteter.

Flertalet instanser förhåller sig positiva till tanken på en *förläggning av lärarutbildning till teknisk högskola*. Kritik häremot har dock framkommit bl. a. från de tekniska högskolornas sida. *Överstyrelsen för de tekniska högskolorna* tillstyrker emellertid en förläggning av lärarutbildning till teknisk högskola. Till stöd härför framhåller överstyrelsen bl. a. följande.

Lärarutbildning kan — även om den innefattar ett avsteg från den vid de tekniska högskolorna traditionella utbildningen — ej anses vara en verksamhet av sådan natur, som från allmänna principiella synpunkter skulle vara oförenlig med dessa högskolors uppgifter. I princip framstår tvärtom en lärarutbildning vid de tekniska högskolorna inom där förekommande ämnesområden som en lika naturlig anordning, som den hävdvunna lärarutbildningen vid universiteten. Härmed skulle vinnas att den avsedda lärarutbildningen kom att bedrivas i en miljö, där förutsättningar för fruktbarande kontakter med forskning och övrig undervisning är förhållandevis goda. Däremot medför givetvis en förläggning till högskolorna av denna utbildning en rubbning i för högskolorna gällande utbyggnadsplaner och minskar möjligheterna att i stället öka intagningen vid högskolornas övriga avdelningar, vilket också utgör ett angeläget önskemål.

Överstyrelsen förordar, att, därest en utbildning av lärare icke finnes kunna i tillräcklig omfattning genomföras i andra former, en lärarutbildning prövas dels vid tekniska högskolan i Stockholm med en årlig intagning av 60 studerande, varav 30 fr. o. m. höstterminen 1964 och ytterligare 30 fr. o. m. höstterminen 1966, dels vid Chalmers tekniska högskola, om och i den mån efter närmare utredning förutsättningar därför finnas föreliggande. Däremot finner överstyrelsen icke den vid remissbehandlingen på tekniska högskolan i Stockholm framförda tanken på en intagning av 100 studerande vara möjlig att förverkliga. Icke heller anser överstyrelsen förutsättningar föreliggande för en intagning av sammanlagt 60 studerande vid ovannämnda linjer redan hösten 1964 såsom reservationsvis föreslagits. För en byggnadsteknisk linje, som gymnasieutredningen föreslagit, finnes vidare ej något utrymme vid högskolan.

Organisationskommittén för teknisk högskola i Lund anser sig icke nu kunna ta ställning till när en eventuell utbildning av adjunkter skulle kunna påbörjas vid tekniska högskolan i Lund.

Från bl. a. de *matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna* föreslås, att ett samarbete kommer till stånd mellan fakulteterna och de tekniska högskolorna. Fakulteten i Uppsala menar, att de grundläggande studierna i matematik och fysik borde förläggas till universitet och omfatta två betyg i vardera ämnet. Härpå skulle sedan följa teknisk utbildning vid teknisk högskola eller tekniskt gymnasium på universitetsorten. *Universitetskanslern* finner fakultetens förslag till studiegång vara värt att prövas som ett alternativ till utredningens förslag.

SACO förordar, att ett samarbete etableras mellan de tekniska högskolorna och universitetens matematisk-naturvetenskapliga fakulteter, så att tillgängliga utbildningsresurser kan tillvaratagas i största möjliga utsträckning.

Förutom *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala* avstyrker även *statskontoret* anordnande av lärarutbildning vid teknisk högskola. Statskontoret anser utbildningen ej uppfylla de krav i kvalitativt avseende som nu ställes på lärarutbildningen inom ifrågasvarande skolformer.

Med några få undantag förhåller sig samtliga hörda instanser i huvudsak positiva till tanken på en *regionalt förlagd lärarutbildning*. Med hänsyn till att en förläggning av lärarutbildning till teknisk högskola minskar möjligheterna för en ökad intagning till övriga utbildningslinjer, anser *överstyrelsen för de tekniska högskolorna*, att lärarbehovet i första hand bör tillgodoses genom anordnandet av regional utbildning. En viss tveksamhet mot sådan utbildning yppas från somliga universitetsmyndigheter. *Universitetskanslern* förordar dock förslaget men betonar samtidigt, att inom hela den regionala undervisningen särskild uppmärksamhet bör ägnas frågan om examinationen. Kursledare synes sålunda blott i undantagsfall böra förordnas till examinator. Även *SACO* inskräpper vikten av att examinationen sköts av högskolorna. Dessa måste även i övrigt utöva en effektiv kontroll över undervisningen, så att garantier skapas för att utbildningen inte blir av lägre kvalitet än den som bedrivs inom högskolorna.

TCO finner sig inte kunna tillstyrka en regional utbildning av den omfattning som gymnasieutredningen föreslagit. Enligt *TCO:s* uppfattning bör regional undervisning blott förekomma under första utbildningsåret, under det att undervisning under andra och tredje åren bör förläggas till central utbildningsort, där goda möjligheter till praktisk lärarutbildning och kontakter med forskare förefinnes.

Beträffande den allmänna uppläggningsen av och innehållet i utbildningen är meningarna delade i remissvaren. Flera remissinstanser anser den föreslagna utbildningstidens längd vara otillräcklig. Framför allt framföres den uppfattningen, exempelvis av *skolöverstyrelsen* och av *1960 års lärarutbildnings-sakkunniga*, att den praktiska lärarutbildningen bör komma efter avslutade ämnesstudier varigenom utbildningstiden i motsvarande mån skulle förlängas. *SACO* anser det märkligt, att gymnasielärarutbildningen vid teknisk högskola skulle kunna genomgås på tre år, en tid som med 1—1,5 år underskrider den faktiska studietiden för studenter, som genomgår ämnesteoritisk utbildning för adjunktskompetens för grundskolans högstadium — och då är dessutom viss pedagogisk utbildning under sista året inkluderad i den av utredningen föreslagna utbildningen. Även *Statstjänstemännens riksförbund* reser invändningar mot utbildningstiden, som anses för kort.

Med bibehållande av den föreslagna utbildningstiden anses det från vissa håll omöjligt att uppnå en kompetens motsvarande en filosofie magisters i matematik och fysik. Om avsikten varit att uppnå likvärdighet med denna examen är enligt *universitetskanslerns* uppfattning vissa ändringar av studiekursen i dessa ämnen nödvändiga.

Även *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* finner en överarbetning av

utredningens förslag till läro- och timplaner påkallad för att åstadkomma en breddning av ämnesbehörigheten bl. a. i ämnet fysik och för att åstadkomma en jämnare fördelning av den schemabundna undervisningen. Bl. a. i den vid tekniska högskolan i Stockholm reservationsvis framförda meningsyttringen för förläggning av lärarutbildningen till teknisk högskola har en förstärkning av fysikämnet funnits påkallad för linjerna för teknisk fysik och elektroteknik och reviderade förslag till timplaner framförts, enligt vilka båda dessa utbildningslinjer skulle kunna ge full gymnasielärarkompetens.

1960 års lärarutbildningssakkunniga understryker med anledning av att i utbildningen ej ingår utbildning i kemi, att behovet av kvalificerade lärare i detta ämne får anses vara lika kännbart som i matematik och fysik.

Ett antal remissmyndigheter upptar till diskussion vad gymnasieutredningen anfört om elevs rätt att övergå från lärarutbildningsavdelning vid teknisk högskola till annan avdelning. Överstyrelsen för de tekniska högskolorna anser att en sådan övergång bör prövas från fall till fall. Principiellt bör den enligt överstyrelsens uppfattning blott medges, om vederbörande redan vid intagning till avdelningen också kunnat komma in vid den avdelning, till vilken han senare önskar övergå. Även en övergång i motsatt riktning bör dock vara möjlig nämligen från annan avdelning till lärarutbildningsavdelning. Därmed skulle kunna vinnas ett tillskott av teknologer, som måhända eljest ej kommit att fullfölja sina högskolestudier. Från statskontorets sida uttrycks vissa farhågor för att de driftigare eleverna kommer att övergå från lärarutbildningsavdelningen till andra avdelningar, varigenom de som blir kvar skulle komma att utgöra ett negativt urval.

Vad beträffar det pedagogiska inslaget i utbildningen föreslår, som redan nämnts, skolöverstyrelsen och 1960 års lärarutbildningssakkunniga, att den praktiska lärarutbildningen bör komma efter en treårig ämnesmässig utbildning. Både SACO, TCO och SR är inne på samma linje. Det råder för övrigt stor enighet också bland övriga remissmyndigheter, som överhuvud går in på frågan, att de pedagogiska inslagen i utbildningen måste förstärkas. Lärarutbildningssakkunniga tar mest utförligt upp frågan och anför därvid bl. a. följande.

Det föreslagna hälftenbruket av ämnesteori och praktisk pedagogisk utbildning under det sista läsåret kan antagas medföra allvarliga svårigheter. Det kan befaras, att huvudintresset kommer att inriktas på de ämnesteoretiska ämnena. I synnerhet blir detta fallet, om den praktisk-pedagogiska utbildningen inte åtföljes av kunskapskontroll eller betygsättning.

Det förefaller uteslutet, att den föreslagna praktisk-pedagogiska utbildningen skulle kunna ge resultat, som kunde jämföras med vare sig den hittills tillämpade treterminsutbildningen för ämneslärare eller den nya ämneslärarutbildningen av Göteborgsmodell.

De sakkunniga föreslår, att de femte och sjätte terminerna helt frilägges för ämnesteoretiska studier. Detta skulle medge att de studerande kunde få avsevärt

förbättrade kunskaper. Den nya examen skulle på så sätt också bli mer jämställd med exempelvis filosofisk ämbetsexamen och civilingenjörsexamen. Omedelbart efter det att den ämneestetiska utbildningen avslutats den sjätte terminen, borde enligt de sakkunnigas mening följa utbildning vid lärarhögskola under en egentlig utbildningstermin och en termin med handledd praktik vid egen tjänstgöring. Under sin utbildning vid lärarhögskola skulle den blivande teknologie magistern givetvis åtnjuta samma ekonomiska förmåner som övriga lärarkandidater i motsvarande ställning.

Frågan om praktiktidens längd behandlas i ett fåtal remissvar. *Överstyrelsen för de tekniska högskolorna* och *skolöverstyrelsen* förordar att praktiktiden enligt utredningens förslag bestämmas till sex månader, vilket bedömes vara ett absolut minimum. Skolöverstyrelsen föreslår, att den nödvändiga kontakten med industrin efter utbildningens avslutande uppehålls genom kontinuerlig fortbildning av de utbildade lärarna.

Inte heller mot utredningens förslag om en ny examenstitel, *teknologie magisterexamen*, riktas några invändningar. Blott *TCO* förhåller sig tveksam till den nya titeln.

SACO och *TCO* förordar utredningens förslag om att den nya examen bör kunna läggas till grund för fortsatta studier för vinnande av lektorskompetens. Till denna fråga anser sig *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* icke vara beredd att nu ta ställning.

Utredningens kostnadsberäkningar för anordnande av lärarutbildning vid teknisk högskola kommenteras blott av *överstyrelsen för de tekniska högskolorna*, som enligt vad som redovisats i det föregående, förordar en årlig intagning av 30 studerande hösten 1964 och ytterligare 30 hösten 1966. Erforderliga lokaler för en intagning av denna omfattning kan anskaffas genom omdisponering av vissa ritsalsutrymmen, ombyggnad av en vind samt vissa kontorsutrymmen. Kostnaderna för detta kan dock ej preciseras utan ytterligare utredning. Övriga kostnader vid en årlig intagning av 60 studerande vid full utbyggnad kan preliminärt uppskattas till i runt tal 600 000 kr. för lärare, 130 000 kr. för biträden och 250 000 kr. för materiel, vartill kommer en engångskostnad av ca 450 000 kr. för utrustning.

Några erinringar riktas inte från remissinstanser, som behandlat gymnasieutredningens uppslag att *korrespondensundervisning* skulle kunna användas i ämnen som ingår i utbildningen vid teknisk högskola. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund* inskräper dock vikten av att kontroll över verksamheten på lämpligt sätt utövas av universitets- eller högskolemyndighet. *Hermods korrespondensinstituts stiftelse* och *NKI-skolan* framhåller, att de är beredda att delta i överläggningar om genomförande av förslaget i detta av-

seende. Det påpekas vidare, att det redan nu föreligger utarbetade korrespondenskurser i vissa ämnen som studeras vid de tekniska högskolorna.

Antingen som alternativ eller som komplement till utredningens förslag framföres vissa övriga förslag med syfte att förbättra lärarsituationen främst vid de tekniska gymnasierna. *Överstyrelsen för de tekniska högskolorna och organisationskommittén för teknisk högskola i Lund* rekommenderar sålunda att nu pågående av överstyrelsen för yrkesutbildning anordnad utbildning vid tekniska högskolan i Stockholm av gymnasieingenjörer till lärare ej nedlägges utan fortsätter tills vidare. Från *tekniska högskolan i Stockholm* framföres ett uppslag om inrättande av särskilda lärarskolor. *Statskontoret* föreslår — förutom en vidgning av kapaciteten hos de tekniska högskolorna och universitetens matematiska och fysiska institutioner — vissa förbättrade förmåner för civilingenjörer, som tjänstgör som timlärare vid tekniska gymnasier.

VI. Förskolläraryt utbildning

Genom beslut av 1962 års riksdag (prop. 1962: 46, SU 70, Rskr 18) fattades principbeslut om förstatligande av förskolläraryt utbildningen. Vidare beslöts, att huvudmännen för de nuvarande sex förskoleseminarierna fr. o. m. budgetåret 1962/63 skulle erhålla statsbidrag, motsvarande driftskostnaderna för seminarieverksamheten, att ett statligt seminarium fr. o. m. nästa budgetår skulle upprättas i Malmö och att statsbidrag skulle utgå till kostnaderna för en utökad utbildningskapacitet vid de nuvarande seminarierna. Riksdagens beslut innebar slutligen, att förskolläraryt utbildningen ställdes under skolöverstyrelsens tillsyn.

1. Frågan om utbildningens förstatligande

I propositionen 1962: 46 anförde chefen för ecklesiastikdepartementet till stöd för sitt förslag om förstatligande av förskolläraryt utbildningen i huvudsak följande.

Några hållbara motiv kan enligt min mening inte anföras mot betraktelsesättet att den ifrågavarande läraryt utbildningen är en statlig uppgift. Då det vidare inte torde vara möjligt att i längden driva förskoleseminarierna i nuvarande former utan risk för att kapaciteten minskas — jag erinrar om att ett privat seminarium, Södra KFUK:s pedagogiska institut, nedlagts hösten 1961 — förenas principiella och praktiska skäl för den av utredningen föreslagna åtgärden att förstatliga den nuvarande utbildningsorganisationen. Om så sker, räknar jag med att förutsättningar skapas för att en erforderlig utbyggnad och ändamålsenlig organisation av förskoleseminarierna skall kunna komma till stånd. Jag förordar, att principbeslut nu fattas om att förskolläraryt utbildning skall bedrivas vid statliga seminarier.

Utredningen har inte närmare behandlat de praktiska frågor, som sammanhänger med ett förstatligande. Ett beslut härom nu kan därför inte förverkligas fullt ut förrän efter en övergångstid. Som en konsekvens av ett dylikt principiellt ställningstagande bör dock följa, att staten redan fr. o. m. nästa budgetår övertager det ekonomiska ansvaret för de nuvarande förskoleseminariernas verksamhet såtillvida, att statsbidraget till denna, som nu utgår med i genomsnitt ca 65 % av huvudmännens kostnader, räknas upp, så att driftskostnaderna helt kan täckas av statsmedel.

Det ytterligare förberedelsearbete, som måste föregå ett fullständigt genomförande av ett beslut om statlig utbildning, bör bedrivas i former, varom Kungl. Maj:t äger besluta. I detta förberedelsearbete bör ingå fortsatta överväganden av frågan om en närmare samordning mellan förskolläraryt utbildningen och annan läraryt utbildning.

I sina anslagsäskanden för nästa budgetår rörande förskoleseminarierna uppger skolöverstyrelsen frågan om förstatligandet av seminarierna och föreslår, att detta skall ske fr. o. m. budgetåret 1963/64.

Skolöverstyrelsen redovisar i en särskild promemoria vissa synpunkter på frågan om förskoleseminariernas lokalbehov samt frågan om en samordning mellan förskollärarytbildningen och annan lärarutbildning.

Skolöverstyrelsen har under senare hälften av 1962 undersökt förskoleseminariernas lokalbehov. Av det förslag till lokalprogram, som därefter uppgjorts, framgår, att man med hänsyn till den undervisning som bedrivs vid förskoleseminarierna bör räkna med ett så stort behov av såväl gängse utrymmen som utrymmen för speciella anordningar, att en lösning av lokalfrågan genom ett inlemmande av förskoleseminariernas verksamhet i andra lärarutbildningsanstalter enligt överstyrelsens uppfattning ej är tänkbar. Överstyrelsen påpekar vidare, att folkskoleseminarierna under de närmaste åren ej torde få möjlighet att inrymma även annan lärarutbildning.

Enligt överstyrelsens uppfattning bör förskoleseminariernas lokalfrågor bli föremål för fortsatt utredning. Tills vidare anser överstyrelsen emellertid lokalbehovet lämpligen kunna tillgodoses genom förhyrning av lokaler. De seminarier, som befinnes ha tillräckliga och ändamålsenliga lokaler, förutsättes även vid ett förstatligande få disponera dessa. I övriga fall förutsättes, att åtgärder vidtages för att utöka eller utbyta de nuvarande lokalerna.

Beträffande förskollärarytbildningens utbildningsmål och förutsättningarna för en samverkan med annan lärarutbildning anför överstyrelsen följande.

Utbildningen av förskollärare måste ta sikte på det för lärartjänst i barnstugeverksamheten särskilt betydelsefulla. En huvuduppgift är att ge lärarkandidaterna ingående kännedom om barnets utvecklingsstadier och klar kunskap om den pedagogik, som bäst kan stödja barnets allsidiga utveckling. Utbildningen är i fråga om såväl teoretiska som praktiska ämnen klart inriktad på förskoleåldern, varför en samordning av förskollärarytbildningen med annan lärarutbildning i och för sig ej skulle medföra några självklara fördelar vad gäller utnyttjandet av dessa utbildningsanstalters lärarkrafter. I stället bör förskoleseminarierna ha möjlighet att anlita särskilt lämpliga specialister som timplärare och att ha tjänster inrättade, där innehavarna har för denna utbildning speciella kvalifikationer.

Skolöverstyrelsens tidigare uttalande angående vikten av ett intimt samarbete mellan förskola och skola förtjänar i detta sammanhang ånyo understrykas. Så långt möjligt bör goda förutsättningar skapas för sådan samverkan under respektive lärarkandidaters utbildningstid. Det bör vara praktiskt genomförbart att låta lärarkandidaterna vid folkskoleseminarium auskultera och göra observationer i förskoleinstitutioner (barnstugor) liksom att låta lärarkandidater vid förskoleseminarium studera t. ex. förhållandena på grundskolans lågstadium. Detta kan genomföras oberoende av seminariernas förläggning. Ytterligare pedagogisk samverkan kan uppnås på orter där både småskollärarytbildning och förskollärarytbildning bedrivs, exempelvis i form av gemensamma pedagogiska dagar, konferenser etc.

Skolöverstyrelsens slutsats är, att förskoleseminarierna även i fortsättningen bör vara organisatoriskt fristående men pedagogiskt samverkande med annan lärarutbildning.

Som ett skäl för seminariernas förstatligande framhåller överstyrelsen, att det är ovisst, huruvida man på längre sikt kan räkna med att uppehålla utbildnings-

kapaciteten vid seminarier med enskilda och kommunala huvudmän, liksom att det får betraktas som osäkert, om vid behov en utökning av ett seminariums verksamhet kan genomföras. Vidare framhålles som angeläget, att en fast och ändamålsenlig organisation av seminarierna snarast kommer till stånd.

Överstyrelsen föreslår sålunda, att de kommunala seminarierna i Göteborg, Luleå, Norrköping och Örebro samt de i enskild regi drivna seminarierna i Stockholm och Uppsala förstatligas fr. o. m. budgetåret 1963/64. Även två nya seminarier, som föreslås bli inrättade fr. o. m. nämnda budgetår, förutsättes bli inrättade som statliga seminarier från början i likhet med det under innevarande år nyinrättade seminariet i Malmö.

2. Förskoleseminariernas utbildningskapacitet

För närvarande beräknas sammanlagt ca 2 100 förskollärare vara verksamma i landet. Härav tjänstgör vid statsunderstödda lekskolor ca 1 000 och vid statsunderstödda daghem och fritidshem ca 800 lärare. Ca 300 förskollärare arbetar som konsulenter och inspektriser för barnstuge- och familjedaghemverksamhet, inom vården av handikappade, utvecklingsstörda och sjuka barn samt vid vissa privata institutioner.

Skolöverstyrelsen har i äskandena för nästa budgetår framfört vissa synpunkter rörande behovet av förskollärare på längre sikt.

Enbart för lekskolorna räknar överstyrelsen med en erforderlig ökning av det nuvarande antalet lärare från 1 000 till 4 000. Förutsättningarna för denna kalkyl har då varit, att 50 % mot för närvarande 12,5 % av barnen i åldrarna 4—6 år beredes plats i lekskolor och att en förskollärare behövs för 40 barn.

Även för dag- och fritidshemmen räknar överstyrelsen med ett ökat lärarbehov. Sedan mitten av 1950-talet har visserligen praktiskt taget ingen utbyggnad av dessa hem skett. I stället har barntillsynen i familjedaghemmen utbyggt kraftigt. Tillgången på sådana hem är dock begränsad, varför det enligt överstyrelsen är nödvändigt att räkna med att dag- och fritidshemmen, som jämfört med lekskolorna är betydligt mer personalkrävande, måste byggas ut. Därtill kommer att ytterligare förskollärare skulle behövas vid många av redan befintliga daghem, där antalet sådana lärare är otillräckligt. Detta behov beräknar överstyrelsen till 1 000 lärare.

För att kunna fastställa behovet av förskollärare är det emellertid, enligt vad överstyrelsen framhåller, inte tillräckligt att söka klarlägga behovet av barnstugor och annan verksamhet, som sysselsätter förskollärare. Det skulle vara erforderligt att äga kännedom även om den av huvudmännens initiativ beroende takten för en sådan utbyggnad, vilket emellertid möter svårigheter.

Vidare framhåller överstyrelsen, att man vid fastställande av förskolläraryrket måste taga hänsyn även till avgången från yrket. Denna har under de senare åren varit så hög som ca 12 %, vilket enligt överstyrelsen innebär att det

årliga bortfallet varit i det närmaste lika stort som den hittillsvarande årliga utbildningskapaciteten.

Seminariernas utbildningskapacitet läsåret 1962/63 har följande omfattning. Utbildningen, som är tvåårig, äger rum vid sju seminarier, nämligen det statliga seminariet i Malmö och de statsunderstödda seminarierna i Göteborg, Luleå, Norrköping, Stockholm, Uppsala och Örebro. Fyra seminarier har två intagningsklasser, dvs. är s. k. dubbelseminarier. De övriga tre, s. k. enkelseminarier, har vardera en intagningsklass. Innevarande läsår intogs sammanlagt 289 lärarkandidater i första årskursen, vilket i förhållande till föregående läsår innebar en ökning med ca 60 intagna. Fördelningen av lärarkandidaterna i första årskursen framgår av en sammanställning i det följande.

Mot bakgrund av överstyrelsens i det föregående redovisade synpunkter rörande den nuvarande bristen på förskollärare och behovet av en utbyggd barnstugeverksamhet föreslår överstyrelsen, att utbildningskapaciteten läsåret 1963/64 utvidgas betydligt. Sålunda förordas en ökning av antalet intagningsklasser med fem, dvs. från elva till sexton och av antalet intagna med 191, dvs. från 289 till 480. Detta föreslås ske, genom att *dels* två nya seminarier inrättas, till en början med en klass vardera, *dels* ytterligare en intagningsklass anordnas vid vart och ett av seminarierna i Malmö, Norrköping och Stockholm, *dels* ock antalet lärarkandidater i varje intagningsklass tills vidare ökas från nuvarande 28 per klass vid enkelseminarium och 24 per klass vid dubbelseminarium till 30 lärarkandidater per klass vid samtliga seminarier. Den av överstyrelsen föreslagna intagningen nästa läsår jämfört med den faktiska intagningen innevarande läsår framgår av följande sammanställning.

Intagning av lärarkandidater vid förskoleseminarierna

Seminarier	Antal intagningsklasser		Antal lärarkandidater	
	Faktisk intagning läsåret 1962/63	Av överstyrelsen föreslagen intagning läsåret 1963/64	Faktisk intagning läsåret 1962/63	Av överstyrelsen föreslagen intagning läsåret 1963/64
Gävle (nytt)	—	1 (+ 1)	—	30 (+ 30)
Göteborg	2	2	52	60 (+ 8)
Jönköping (nytt)	—	1 (+ 1)	—	30 (+ 30)
Luleå	1	1	28	30 (+ 2)
Malmö	1	2 (+ 1)	28	60 (+ 32)
Norrköping	1	2 (+ 1)	28	60 (+ 32)
Stockholm	2	3 (+ 1)	52	90 (+ 38)
Uppsala	2	2	53	60 (+ 7)
Örebro	2	2	48	60 (+ 12)
Summa	11	16 (+ 5)	289	480 (+ 191)

Överstyrelsen bedömer, att tillgången på sökande kommer att vara tillräcklig för den föreslagna intagningen. Till stöd härför anföres att antalet sökande under de senaste tre åren har varit 657, 609 respektive 699, av vilka ca 85 % uppfyllt de hittills gällande inträdesfordringarna. Vidare framhålles att minimiåldern för inträde är 20 år och att antalet 20-åringar är stort under hela 1960-talet med en kulmination år 1965.

Som förläggningsorter för de föreslagna två nya seminarierna har överstyrelsen i särskild skrivelse av den 28 december 1962 föreslagit Gävle och Jönköping. Då förskolläraryrket utbildningen till hälften omfattar handledd praktik vid småbarnsinstitutioner finner överstyrelsen, att tillgången på barnstugor bör tillmätas stor vikt vid valet av förläggningsort. Överstyrelsen har kommit fram till att nämnda båda städer har en tillgång på barnstugor, som är fullt tillräcklig för de första årens verksamhet vid ett förskoleseminarium. Städerna angives dessutom planera en avsevärd utökning av sin barnstugeverksamhet. De kommunala myndigheterna har, enligt vad överstyrelsen vidare anför, deklarerat sin villighet att vidtaga åtgärder för att anskaffa ändamålsenliga lokaler.

För att belysa effekten av den föreslagna intagningsökningen nästa läsår har överstyrelsen gjort vissa beräkningar av tillgången på förskollärare under tiden 1962—1970.

Beräkningarna bygger på följande förutsättningar, nämligen *dels* en intagning läsåret 1963/64 enligt överstyrelsens förslag, *dels* en utbyggnad fr. o. m. läsåret 1964/65 av enkelseminarierna i Malmö och Norrköping till dubbelseminarier, *dels* ock en minskning av avgången från nuvarande 12 % till 10 %. Överstyrelsens beräkningar framgår av följande tabell.

Antalet förskollärare 1962—1970

	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Tjänstgörande förskollärare	2 100	2 153	2 162	2 235	2 492	2 782	3 044	3 280	3 492
Avgång med 10 %	— 210	— 215	— 216	— 223	— 250	— 278	— 304	— 328	— 349
Återstår	1 890	1 938	1 946	2 012	2 242	2 504	2 740	2 952	3 143
Nyexaminerade förskollärare	+ 263	+ 224	+ 289	+ 480	+ 540	+ 540	+ 540	+ 540	+ 540
Återstår till följande år	2 153	2 162	2 235	2 492	2 782	3 044	3 280	3 492	3 683

Om den ökade tillgång på förskollärare, som illustreras i tabellen, blir tillräcklig för att svara mot behovet är, framhåller överstyrelsen, beroende av takten för barnstugornas och liknande institutioners utbyggnad. Enligt vad överstyrelsen uppger kommer socialstyrelsen att i samråd med överstyrelsen

överväga fortsatta åtgärder i syfte att stimulera den utbyggnad av nämnda institutioner, som den successivt ökade lärartillgången möjliggör. Överstyrelsen bedömer som sannolikt, att ett ännu större antal förskollärare än som erhålles genom den föreslagna utbyggnaden kommer att behövas. För en ytterligare utbyggnad av förskoleseminarierna kräves emellertid enligt överstyrelsens uppfattning ytterligare undersökningar och överväganden. Överstyrelsen finner det bl. a. böra övervägas, om en sådan utbyggnad skall ske genom att redan inrättade seminarier utvidgas eller genom att nya seminarier inrättas.

VII. Departementschefen

I förevarande sammanhang framlägges en rad skilda förslag rörande utbildning av lärare för alla stadier av skolväsendet upp till och med gymnasienivå. Till grund för förslagen ligger ett omfattande utredningsarbete. En systematisk uppföljning av detta, såväl i fråga om fortsatt utrednings- och planläggningsverksamhet som i fråga om praktiska åtgärder på förverkligandeplanet, fordras för att de lärarproblem, som sammanhänger med skolväsendets utbyggnad och om-daning, skall kunna bemästras.

Situationen på lärarområdet karakteriseras, såsom i åtskilliga sammanhang framhållits, av brist på adekvat utbildad arbetskraft. Detta förhållande kan summariskt beskrivas så, att samhällets åtgärder för att utvidga och förbättra utbildningsapparaten ligger ett stycke före dess möjligheter att i den utsträckning och på det sätt som vore önskvärt mobilisera de erforderliga lärarresurserna. Ehuru det givetvis är ytterst angeläget, att avståndet mellan utbildningspolitikens ambitioner å ena sidan och resurserna å andra sidan så långt möjligt minskas och helst elimineras, bör det stå klart, att den här kort antydda situationen tyvärr måste sägas i viss mån höra till bilden av en samhällsverksamhet i snabb utveckling.

De olika stadier och sektorer inom utbildningsväsendet, där ett starkt behov av lärarkrafter i särskilt hög grad påkallar åtgärder, är i dagens läge *dels* gymnasiestadiet och grundskolans högstadium, där brist på lärare i framförallt tekniska och matematisk-naturvetenskapliga ämnen föreligger, *dels* förskolestadiet, där en betydande brist på utbildade förskollärare hämmar en önskvärd utbyggnad av förskole- och daghemsorganisationen. De framtida behov, som uppkommer vid utbyggnaden av fackskolor och andra högre utbildningsformer, beträffande vilka frågan om kapacitet och utformning m. m. ännu befinner sig på ett förberedande stadium måste här också tagas i betraktande.

I lärarutbildningsproblematiken ligger emellertid inte bara frågan om hur man genom olika åtgärder skall kunna täcka en föreliggande eller väntad brist utan också frågan om hur man skall avväga användningen av olika lärarkategorier och hur man följaktligen skall avväga dimensioneringen av den apparat, som svarar för utbildningen av dessa olika lärarkategorier. Ett aktuellt spörsmål, som genom en av 1960 års lärarutbildningssakkunniga framlagd utredning och däröver avgivna remissyttranden inträngande och allsidigt belysts är sålunda, vilket behov man för de närmaste decennierna bör räkna med i fråga om folk- och småskollärare och vilken kapacitet utbildningsorganisationen följaktligen bör äga. De problem, som här möter, kan knappast sägas utgöra bristproblem utan gäller snarare *dels* en avvägning av de arbetsuppgifter man framdeles bör räkna med

för dessa lärarkategorier i förhållande till andra kategorier, dels en utifrån behovssynpunkter och organisatoriska synpunkter nödvändig avvägning av seminarieorganisationens omfattning år från år.

I fråga om utbildningen av ämneslärare upptages två huvudproblem till behandling i detta sammanhang. Det ena gäller *rekryteringen av lärare med erforderlig teoretisk utbildning*, det andra *den pedagogiska utbildningen* av dessa lärare och *dimensioneringen* av den utbildningsorganisation, som krävs för denna utbildning.

Situationen i fråga om *rekryteringen av lärare* med erforderlig teoretisk utbildning har kartlagts genom en av lärarutbildningssakkunniga i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen företagen utredning, redovisad i ett den 15 februari 1962 dagtecknat betänkande. Av detta betänkande, för vilket en redogörelse här tidigare lämnats, framgår att i flertalet ämnen situationen från mitten av 1960-talet torde komma att karakteriseras av en mot behovet svarande tillgång på lärare. Beträffande ämnesgruppen matematik, fysik och kemi bedömes dock brist komma att föreligga ännu i början av 1970-talet.

Jag vill, med understrykande av den osäkerhet som ansetts föreligga i fråga om de gjorda beräkningarna, ansluta mig till den bedömning av läget i stort som gjorts i betänkandet. Dessutom vill jag uttala den uppfattningen, att samhällsutvecklingen kommer att på allt fler områden medföra behov av personer med matematisk-naturvetenskaplig utbildning — med eller utan kombination med annan utbildning — vilket betyder, att bristläget inom ämnessektorn matematik, fysik, kemi måste följas med största uppmärksamhet och balanseras av kraftfulla åtgärder på utbildningsområdet.

I detta sammanhang avstår jag från att kommentera den allmänna bild av utbildnings- och arbetsmarknadsläget, som tecknas genom den gjorda utredningen, och begränsar mig till de frågor, som rör utbildningsväsendets förseende med erforderliga lärarkrafter. Jag finner då, att uppmärksamheten främst måste koncentreras på den nyss berörda bristsituationen i matematisk-naturvetenskapliga ämnen och de åtgärder, som bör vidtagas i anledning av denna.

Remissinstanserna har föreslagit åtgärder i en rad olika avseenden i syfte att på längre och kortare sikt öka tillgången på lärare i dessa ämnen, liksom även i syfte att uppnå ett effektivare utnyttjande av tillgängliga lärare. Åtskilliga av dessa förslag är av den arten att ytterligare överväganden är nödvändiga, för att man skall kunna bedöma möjligheterna till och effekten av deras förverkligande.

Andra föreslagna åtgärder är emellertid av den art, att de antingen håller på att förverkligas eller att de inom kort kan förverkligas. Jag vill erinra om den kraftiga utbyggnad som skett och förutses ske av universitetens kapacitet för utbildning i de aktuella ämnena. En redovisning för den beräknade utvecklingen i detta avseende föreligger i en av ecklesiastikdepartementets prog-

nos- och planeringsgrupp i december 1962 publicerad P.M. rörande det högre utbildningsväsendets fortsatta utbyggnad.

Utöver den fortskridande utbyggnaden av universitetens utbildningskapacitet har vidtagits andra åtgärder för att säkra skolans försörjning med lärarkrafter. Sålunda har anordnats vidareutbildningskurser för folkskollärare i akademiska ämnen med sikte särskilt på bristämnena. Vidare har på olika orter igångsatts decentraliserad akademisk utbildning, vilken under den korta tid den hittills varit i gång visat sig kunna ge goda resultat. Jag ämnar i det följande föreslå en betydande utvidgning av denna verksamhet.

Frågan hur *den pedagogiska utbildningen av ämneslärare* skall utformas innehållsmässigt och organisatoriskt utredes för närvarande. Detta utredningsarbete bedrivs så, att förslag successivt framlägges om de åtgärder den aktuella situationen påkallar i avvaktan på att en mer definitiv lösning av ifrågavarande spörsmål kan framläggas och förverkligas.

Inkomna rapporter ger vid handen, att den fr.o.m. innevarande budgetår anordnade *entertidutbildningen vid lärarhögskolorna* synes erbjuda ett mycket tillfredsställande alternativ till den pedagogiska utbildning, som bedrivs i form av praktisk lärarkurs. Ett betydande arbete nedlägges på att uppnå största möjliga utbildningseffekt såväl av den egentliga utbildningsterminen vid lärarhögskolan som av den därpå följande terminen med handledd praktik vid annan läroanstalt. Jag finner angeläget, att lärarhögskolornas kapacitet för en utökning av denna utbildning tillvaratages och tillstyrker skolöverstyrelsens förslag härom. Om det genomföres ökas kapaciteten vid denna utbildningsform från för närvarande 130 till 250 platser.

Beträffande överstyrelsens och lärarutbildningssakkunnigas förslag om ökad intagning vid *praktisk lärarkurs* kan den frågan ställas, huruvida inte genom en dylik ökning en överkapacitet skapas i förhållande till de blivande lärarnas efterfrågan på pedagogisk utbildning. Jag vill då peka på det av skolöverstyrelsen påvisade förhållandet, att variationerna i efterfrågans storlek är ganska stora och att avsevärda svårigheter föreligger att bereda utbildning för lärare i frekventa ämneskombinationer. Vidare bör hållas i minnet, att det ackumulerade antalet lärare utan pedagogisk utbildning är betydande och att en överkapacitet i förhållande till årstillskottet av nya lärare sålunda är nödvändig, om detta antal inom rimlig tid skall reduceras i någon avsevärd mån. Jag förordar den föreslagna utvidgningen och menar att därigenom det syftet skall uppnås att en utbildningsorganisation skapas, som på ett elastiskt sätt, såväl i fråga om total kapacitet som i fråga om kapaciteten inom särskilda ämnen och ämneskombinationer, svarar mot en varierande efterfrågan på utbildningsplatser. Organisationens elasticitet bör även innebära att de faktiska kostnaderna för densamma så gott som helt ansluter sig till det faktiska ianspråktagandet av dess kapacitet. Det är angeläget, att en sådan elasticitet även finns inom den lärarutbildnings-

organisation som framdeles kan komma att skapas, och jag räknar med att lärarutbildningssakkunniga överväger, vilka praktiska lösningar av denna fråga, som kan finnas förenliga med de sakkunnigas ställningstaganden i övrigt.

Jag tillstyrker således skolöverstyrelsens och lärarutbildningssakkunnigas förslag om ökad intagning vid praktisk lärarkurs, vilket innebär, att antalet utbildningsplatser bör ökas från f. n. 580 platser årligen till ca 700 platser årligen, dvs. en ökning med 120 platser. Angående de särskilda förstärkningsanordningar vid lärarkursanstalterna som överstyrelsen föreslagit torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut.

Sammanlagt kommer, vid bifall till vad jag här förordat, antalet utbildningsplatser för praktisk-pedagogisk utbildning att öka från ca 835 till ca 1 075 platser årligen.

I anslutning till det anförda vill jag uttala, att jag i tidigare avgiven proposition till årets riksdag (nr 88 s. 26) angående utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå föreslagit, att ett universitetslektorat i pedagogik inrättas fr. o. m. den 1 juli 1963.

Det förslag, genom vilket lärarutbildningssakkunniga kompletterat skolöverstyrelsens förslag till utbyggnad av lärarkursanstalternas kapacitet, ingår som en mindre del av ett mer vittsyftande förslag av innebörd, att *lärarhögskolor* skall upprättas i *Uppsala* och *Umeå*, vad *Uppsala* beträffar fr. o. m. budgetåret 1964/65 och beträffande *Umeå* så snart en fortsatt utbyggnad av den akademiska utbildningen där gör det möjligt. Jag noterar, att remissinstanserna över lag ställt sig positiva till utredningens förslag och anser för egen del angeläget, att dessa förverkligas. I detta syfte bör ett fortsatt förberedelsearbete bedrivas med sikte på inrättandet av en lärarhögskola i *Uppsala* från och med budgetåret 1964/65 och i *Umeå* fr. o. m. den tidpunkt, som med hänsyn till nyss berörda förhållanden kan visa sig möjlig.

Med beslut om inrättandet av en nu föreslagen rektorstjänst för en blivande lärarhögskola i *Uppsala* bör anstå, till dess definitivt förslag framlägges om lärarhögskolans inrättande och organisation.

Beträffande utbildningen av folk- och småskollärare föreligger för ställningstagande ett material omfattande *dels* en av lärarutbildningssakkunniga framlagd utredning rörande behovet av dessa lärarkategorier, yttranden häröver samt skolöverstyrelsens på basis härav framlagda förslag till seminarieorganisation för budgetåret 1963/64, *dels* ett av lärarutbildningssakkunniga framlagt betänkande om folkskollärarytbildningen i engelska jämte däröver avgivna yttranden.

Den av lärarutbildningssakkunniga framlagda klasslärarprognosen innefattar en enligt min uppfattning synnerligen noggrant och förtjänstfullt genomförd utredning och bedömning av det ifrågavarande lärarbehovet och av de olika faktorer, som inverkar på detta behov. Trots den alltid nödvändiga reservationen för prognosers osäkerhet och deras inverkan på de olika faktorer som äger infly-

tande på den faktiska utvecklingen, finner jag den genom ifrågavarande prognos visade trenden i fråga om såväl folkskolläraryrket som småskolläraryrket så klar, att riktlinjer för en anpassning härtill redan nu kan uppdragas. De praktiska slutsatser jag anser kunna dragas är, att utbildningen av dessa båda lärarkategorier successivt måste få en mindre omfattning samt att seminarieorganisationen dels till följd härav och dels till följd av lärarhögskolornas utbyggnad måste successivt krympas.

Vid genomförandet av denna process måste hänsyn tagas till flera omständigheter. Det är för det första viktigt, att folkskolläraryrket får en sådan omfattning att icke endast numerär balans mellan tillgång och efterfrågan erhålles utan att även mera svårtillgodosedda behov, bl. a. glesbygdernas läraryrke, kan tillgodoses. Här måste å andra sidan observeras att problemet att möta behov av sista nämnd art endast i begränsad utsträckning kan lösas genom en i förhållande till det numerära behovet överstor utbildningskapacitet. För det andra måste alla förändringar av organisationens storlek genomföras på ett sådant sätt, att alla tvära kastningar med de problem som härav följer undvikas. Slutligen bör för det tredje organisationen, sedd över en längre period, ges en sådan omfattning, att bästa beredskap erhålles för erforderlig anpassning till förändringar i behovssituationen. Härav följer också att en fortlöpande uppföljning av den nu gjorda utredningen är nödvändig. Jag förutsätter, att så sker i samverkan mellan arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen.

Beträffande kapaciteten för utbildning av folk- och småskollärare under läsåret 1963/64 har föreslagits, *dels* att utbildning av dessa lärarkategorier skall anordnas vid lärarhögskolan i Göteborg och att intagning där skall ske av 48 folkskolläraryrkeskandidater och 48 småskolläraryrkeskandidater per termin, *dels* att folkskoleseminariernas intagningskapacitet skall utgöra, i vad gäller folkskollärare sammanlagt 28 avdelningar av första årskursen och i vad gäller småskollärare sammanlagt 35 avdelningar av första årskursen.

Jag anser det självklart, att den av statsmakterna beslutade övergången till lärarhögskoleutbildning av folk- och småskollärare successivt skall genomföras i den mån detta är möjligt och tillstyrker därför, att sådan utbildning anordnas vid lärarhögskolan i Göteborg i enlighet med skolöverstyrelsens förslag. I samband härmed bör den vid Annedals folkskoleseminarium-lärarhögskolan i Göteborg fr. o. m. vårterminen 1963 förlagda folkskolläraryrkesutbildningen överföras till lärarhögskolan. Något behov av nybyggnader för lärarhögskolan uppkommer inte på grund av den föreslagna utvidgningen av verksamheten.

Mina tidigare redovisade allmänna överväganden i fråga om seminarieorganisationens dimensionering och de bedömningar av organisationens utveckling på längre sikt, som nu kan göras, har lett mig till den uppfattningen, att intagningen vid folkskoleseminarierna läsåret 1963/64 bör få en något mindre omfattning än vad skolöverstyrelsen föreslagit. Jag räknar sålunda nu med att antalet intagningsavdelningar på folkskolläraryrkeslinje bör uppgå till sammanlagt 25 och an-

talet intagningsavdelningar på småskollärlinje till sammanlagt 33 avdelningar. Examinationen år 1965 av såväl folk- som småskollärare kommer genom en sådan intagning att täcka och överstiga både det för nämnda år beräknade faktiska behovet och det årliga genomsnittsbehovet för perioden fram till år 1970. Vidare kommer examinationen i fråga om folkskollärare att täcka, *dels* i efterhand det examinationsunderskott som uppkommer år 1964, *dels* i förväg en del av den behovstopp som beräknas tillfälligt uppkomma åren 1966 och 1967. Beträffande småskollärare kommer 1965 års examination att i efterhand täcka omkring hälften av det för år 1964 beräknade examinationsunderskottet och till följd av de snabbt sjunkande behovstalen kan sedan balans mellan examination och behov vara att vänta ett par år senare. Det bör framhållas, att särskilt i vad gäller småskollärexaminationen ger prognosen anledning till överväganden av intagningskapaciteten på längre sikt, om störningar i organisationen skall undvikas. Det bör i vanlig ordning få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta slutligt beslut i fråga om antalet intagningsavdelningar vid folkskoleseminarierna.

Läro- och lärutbildningskommitténs förslag angående *folkskolläro- och lärutbildning i engelska* grundar sig på det förhållandet, att engelska blivit ett obligatoriskt ämne i grundskolans årskurs 4. Den utredning de sakkunniga företagit rörande behovet av lärare med kompetens att undervisa i nämnda ämne och årskurs finner jag ådagalägga ett behov av sådana åtgärder som de sakkunniga föreslagit. Med anledning av den tvekan som från en del remissinstansers sida yppats beträffande tillskapandet av den föreslagna lägre behörigheten i engelska vill jag framhålla, att man genom den obligatoriska utbildningen och den begränsade behörighet den ger torde uppnå följande syften.

För det första erhålles garanti för att ingen klass av årskurs 4 ställes utan lärare med behörighet att undervisa i engelska och därigenom undvikas även organisatoriska svårigheter i anledning av dylika uppkommande situationer, vilket särskilt med hänsyn till de begränsade lärarresurserna i glesbygdskommunerna är angeläget.

Genom den föreslagna obligatoriska utbildningen erhålles också ett incitament till fortsatt frivillig utbildning, varigenom en större del av folkskollärarkåren erhåller full kompetens att undervisa i engelska.

I likhet med de sakkunniga anser jag en obligatorisk utbildning i engelska fram till full kompetens i engelska inte kunna komma i fråga utan ett föregående övervägande av frågan om folkskolläro- och lärutbildningens omfattning och innehåll i dess helhet. Denna fråga får följaktligen upptagas till prövning i ett senare sammanhang.

Jag tillstyrker förslaget om att småskollärarkandidater skall vara berättigade att delta i den ifrågakommande utbildningen.

Mot detaljutformningen av de sakkunnigas förslag har jag i stort sett ingen erinran. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar av

gällande bestämmelser och utfärda de nya bestämmelser, som påkallas vid ett genomförande av vad jag här föreslagit.

De olika former av utbildning, som här tidigare förts samman under rubriken *särskilda lärarutbildningsåtgärder* har det gemensamt, att de huvudsakligen i bristämnen utgör komplement till den ämne-teoretiska utbildning, som äger rum vid universitet och högskolor. Vidareutbildningskurserna för folkskollärare, den regionala undervisningen på universitetsnivå och den akademiska korrespondensundervisningen har utformats så, att utbildningen bättre än den vanliga universitets- och högskoleundervisningen motsvarar de studerandes förutsättningar och önskemål i fråga om utbildningens förläggning både lokalt och tidsmässigt. Det har härigenom blivit möjligt att nå grupper, som eljest överhuvud inte skulle börjat med högre studier eller om så skett, valt studieinriktningar, som åtminstone från skolans synpunkt inte varit lika angelägna. Med den föreslagna regionala utbildningen av lärare för de tekniska gymnasierna och fackskolorna ligger det något annorlunda till. Det är i det fallet fråga om en utbildning, som avses framdeles bli ett reguljärt inslag i de tekniska högskolornas organisation men som på grund av bristen på lokaler inte omedelbart och inte heller senare i en utsträckning som helt motsvarar behovet kan inrymmas vid dessa.

Vidareutbildningskurserna för folkskollärare är helt inriktade på utbildning för lärarbanan. För tillträde är inte uppställda samma krav som för universitetsstudier men utbildningen har förutsatts ge kunskaper motsvarande, så långt möjligt, en betygsenhet i filosofisk ämbetsexamen. Lokalt är kurserna förlagda, förutom till universitetsorterna, till fem andra städer.

I enlighet med riksdagens beslut har kursverksamheten under innevarande läsår fått en förstärkt inriktning på bristämnen framför allt på matematisk-naturvetenskapliga sådana. Vad beträffar överstyrelsens förslag om utökning av verksamheten för nästa budgetår är bristen på yrkesvalslärare orsaken till att ytterligare en terminskurs i yrkesvägledning och därtill anknytande kurs i samhällskunskap erfordras. De föreslagna terminskurserna i historia är avsedda att kombineras med under innevarande läsår ordnade kurser i bristämnet kristendomskunskap. Jag anser mig böra förorda att medel beviljas till av överstyrelsen föreslagna nya terminskurser, ytterligare två biämneskurser och en kurs i psykologi och pedagogik. För dessa ändamål och för möjliggörande av ett utökat timtal i vissa terminskurser beräknar jag ett sammanlagt belopp av 160 000 kr. under anslaget till Särskilda lärarutbildningsåtgärder.

Den regionala akademiska undervisningen förutsätts ligga på samma nivå som den inom universiteten bedrivna. Genom att den är förlagd

till elva städer utanför universitetsorterna har den visat sig kunna locka ett stort elevklientel, vilket är särskilt värdefullt därför att de studerande i så hög grad är inriktade på lärarbanan. I motsats till vad fallet är beträffande vidareutbildningskurserna förutsätts det, att kursorterna i viss utsträckning växlar år från år allt eftersom rekryteringsunderlaget på orterna uttömts.

Överstyrelsen har föreslagit en utvidgning av den regionala akademiska undervisningen under nästa budgetår för en sammanlagd kostnad av 200 000 kr. Jag fäster stor vikt vid att verksamheten utvidgas. Då, enligt vad jag inhämtat, det ännu inte är definitivt klarlagt på hur många orter utbildning kan ske under nästa läsår, bör Kungl. Maj:t inom ramen för i det följande äskade medel få fastställa det belopp som fordras för en utökning av verksamheten till fler orter.

Ett förslag har framförts av överstyrelsen om att bidrag skulle kunna utgå till studieförbund, som ordnar regional akademisk undervisning i bristämnen. Jag anser mig ej kunna biträda detta förslag. De kurser, som är erforderliga från lärarrekryteringssynpunkt, bör nämligen enligt min mening helt handhas av överstyrelsen i samarbete med universiteten.

Möjligheterna att utvidga den regionala verksamheten också till tvåbetygsstadiet har undersökts. Bristen på lärare i matematik är särskilt besvärande. Det är därför i första hand i detta ämne det omedelbart bör ordnas tvåbetygskurser regionalt. Det får emellertid anses önskvärt, att möjligheter successivt skapas att på detta sätt avlägga en fullständig filosofie magisterexamen i matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Det bör uppdragas åt universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen att vidtaga förberedelser, så att en regional tvåbetygsundervisning kan komma till stånd redan fr. o. m. höstterminen 1963. I det följande kommer jag att redovisa mina överväganden beträffande förläggningen av utbildningen av teknologie magistrar. Min slutsats i det sammanhanget blir, att de orter, som förefaller ha de bästa förutsättningarna för en dylik utbildning, är Linköping och Örebro. För att åstadkomma ett rationellt utnyttjande av lärare, lokaler, utrustning m. m. bör samma utbildningsorter väljas för dessa tvåbetygskurser som för teknologie magisterutbildningen. Beträffande uppläggningsen av studierna i matematik finner jag det vara av synnerlig vikt, att de ordnas enligt en studiegång med sikte på utbildning av lärare i naturvetenskapliga ämnen.

Planeringsarbetet för tvåbetygskursen i matematik bör ske med sikte på att matematiken skall följas av kurser i fysik och kemi på motsvarande nivå. Kostnaderna för utbildningen bör bestridas på samma sätt som för ettbetygsundervisningen.

Förslag har framförts om att ordna regional tvåbetygsundervisning också i ämnet kristendomskunskap. Då förslaget innebär, att utbildningen avses bli organiserad på helt annat sätt än den nuvarande regionala undervisningen för ett betyg, är jag för närvarande inte beredd att ta ställning härtill. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut i frågan inom ramen för i det följande äskade medel.

Den akademiska korrespondensundervisningen äger den fördelen att läraren under sina studier ej behöver tjänstledighet utan kan kvarstanna i sitt lärararbete. Självklart är det också en fördel för de studerande att inte vara beroende av att uppsöka universitet eller någon av de orter, dit regionala ettbetygskurser är förlagda. Dessutom innebär korrespondensmetoden en besparing av akademisk lärarpersonal.

Överstyrelsen har föreslagit en med 120 000 kr. ökad medelsanvisning till Hermods korrespondensinstitut för nästa budgetår, enligt vad som inhämtats avsedd för utarbetande av korrespondenskurser för ett betyg i pedagogik och sociologi och för två betyg i matematik. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i dessa frågor. Jag vill emellertid redan nu framhålla, att enligt min mening en förutsättning för att bidrag skall kunna utgå till en tvåbetygskurs i matematik är, att den på samma sätt som jag nyss förordat ifråga om regionala akademiska kurser på denna nivå ges en direkt inriktning på lärarbanan.

I propositionen 1962: 54 konstaterade jag i samband med behandlingen av anslaget till vidareutbildning av lärare m. m., att rådande lärarbrist tills vidare måste mötas med provisoriska och ibland improviserade åtgärder. Då nya uppslag och möjligheter att förbättra situationen ständigt uppkommer, borde Kungl. Maj:t äga disponera medel för att utan dröjsmål kunna tillvarataga vad som är värdefullt. Jag förklarade mig emellertid inte då beredd att framlägga förslag om medel för ändamålet men ansåg att det borde vara Kungl. Maj:t obetaget att inom ramen för anslaget vidtaga åtgärder jämväl av annat slag än som redovisats i propositionen. Vid behandlingen av frågan i riksdagen förklarade särskilda utskottet, att man inte ville motsätta sig det av mig förordade bemyndigandet att inom ramen för anslaget och på i övrigt angivna villkor göra erforderliga omDispositioner. Utskottet fann det emellertid angeläget att åtgärder av olika slag, såväl nu planerade som sådana, vilka senare kunde bli aktuella, så långt möjligt planmässigt samordnades dels med varandra, dels med den ordinarie lärarutbildningen. I planläggningen borde också, då valet stod mellan olika slags åtgärder med liknande syfte, sådana äga företräde som kunde bli bestående på längre sikt.

Överstyrelsen har föreslagit, att för nästa budgetår ett särskilt belopp av 500 000 kr. beräknas för åtgärder mot lärarbrist. I linje med mitt ställningstagande i propositionen 1962: 54 vill jag förorda att medel ställes till Kungl. Maj:ts disposition för sådana åtgärder, som kan komma att visa sig bli av behovet påkallade, för avhjälpande av lärarbrist inom skilda ämnen. Härvid är det givet, att de av särskilda utskottet anförda synpunkterna skall beaktas. Jag beräknar bl. a. för detta ändamål ett belopp av sammanlagt 870 000 kr. under anslaget Särskilda lärarutbildningsåtgärder. Härur avses även kunna utgå medel till en utökning av den regionala akademiska kursverksamheten på ett- och tvåbetygsnivå samt till utarbetande av Hermodskurser.

Uppmärksamheten har under de senaste åren kommit att riktas mot lärarsituationen vid de tekniska gymnasier. Den allmänna bakgrunden till det förslag av gymnasieutredningen om utbildning av lärare för de tekniska gymnasiernas behov m. m., som nu framlagts, är därför bekant.

I den av arbetsgruppen för de tekniska gymnasiernas lärarbehov föregående år framlagda rapporten har rekommenderats en rad åtgärder i syfte att öka lärartillgången men också att minska det relativa lärarbehovet. De flesta av åtgärderna syftar till en förbättring redan på kort sikt. För att på längre sikt komma till rätta med svårigheterna att rekrytera lärare har gruppen rekommenderat, att en reguljär lärarutbildning i tekniska ämnen anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med en av professorn vid tekniska högskolan i Stockholm Göran Borg utarbetad principskiss.

I årets statsverksproposition förordade jag i olika sammanhang, att åtgärder skulle vidtas i enlighet med arbetsgruppens rekommendationer. Jag förutskickade då också, att jag längre fram skulle lägga fram förslag, som syftade till en mer långsiktig lösning av lärarutbildningen för de tekniska gymnasiernas behov. Jag konstaterade, att, även om det givetvis var helt omöjligt att beräkna den sammanlagda effekten ifråga om en ökad lärartillgång av de många föreslagna åtgärderna, det fanns anledning att förmoda, att de verksamt skulle bidra till att förbättra rekryteringsmöjligheterna under de närmaste åren. Sedan väl en reguljär lärarutbildning kommit till stånd, borde lärarsituationen även på längre sikt lättare kunna bringas under kontroll. Bl. a. av dessa skäl ansåg jag mig inte böra förorda, att någon ytterligare intagning kom till stånd vid den särskilda lärarutbildning, som innevarande budgetår bedrivs vid tekniska högskolan i Stockholm.

Det förslag, som gymnasieutredningen nu framlagt, innebär, att en *treårig lärarutbildning i matematik och fysik samt i grundläggande tekniska ämnen* anordnas dels vid teknisk högskola, dels regionalt. Utbildningen, som föreslås omfatta både ämnesmässiga och pedagogiska studier, skulle avslutas med teknologie magisterexamen.

Remissinstanserna är allmänt ense om att det föreligger ett behov av en utbildning huvudsakligen i enlighet med gymnasieutredningens förslag. Jag är för min del övertygad om att det föreligger ett permanent behov av en utbildning av föreslagen typ. Eftersom utbildningsformen är ny och det framlagda förslaget inte är utarbetat i alla detaljer, blir det nödvändigt att ifråga om enskildheter pröva sig fram. Vad som dessutom gör att utbildningen kan komma att bli föremål för vissa förändringar är det pågående utredningsarbetet både vad gäller lärarutbildningen och gymnasieutbildningen. Jag har dock icke ansett det möjligt att i en fråga, där snabba åtgärder är av nöden, vänta tills beslut kunnat fattas i anledning av kommande förslag från 1960 års lärarutbildnings-sakkunniga och gymnasieutredningen.

Som jag erinrat om i det föregående, har förslaget om lärarutbildningen framkommit med hänsyn till det starkt ökande lärarbehovet för de tekniska gymna-

sierna. Härtill kommer, att genom tillkomsten av fackskolor, särskilt de tekniska, varom riksdagen fattat beslut förra året, efterfrågan på lärare i matematik, fysik och i tekniska ämnen kommer att öka ytterligare. Den nya lärarutbildningen bör enligt min mening ha sin huvudsakliga inriktning på dessa skolformer. Dess mål bör vara att ge adjunktskompetens i matematik och fysik samt i vissa grundläggande tekniska ämnen, såsom projektionslära, mekanik, elektronik, hållfasthetslära, materiallära. Undervisningen i matematik och fysik bör, med nyss angivna inriktning, syfta till en nivå motsvarande fordringarna för tvåbetygskurs vid universitet eller för civilingenjörsexamen från avdelning för teknisk fysik, dock med uteslutande av examensarbete. Kunskapsnivån i övriga ämnen, i vilka de utbildade avses skola undervisa, bör motsvara kraven i civilingenjörsexamen i motsvarande ämne, ehuru något examensarbete ej skall fordras.

En grundprincip i gymnasieutredningens förslag är utbildningens *förläggning till teknisk högskola*. Den avses där bli inordnad i högskolans organisation som en egen utbildningsavdelning. En på läraryrket inriktad ämnesutbildning vid de tekniska högskolorna inom där förekommande ämnesområden förefaller, som överstyrelsen för de tekniska högskolorna konstaterar, vara en lika naturlig anordning som den hävdvunna motsvarande utbildningen vid universiteten.

Vad beträffar när och i vilken omfattning lärarutbildningen vid tekniska högskolor kan komma till stånd anser överstyrelsen för de tekniska högskolorna, att ett omedelbart beslut om anordnande av lärarutbildning vid tekniska högskolor bör begränsas till att avse tekniska högskolan i Stockholm och inskränkas till en årlig intagning av 30 studerande hösten 1964 och ytterligare 30 studerande hösten 1966. Förutsättningen härför är dock att lokaler, personal m. m. kan ställas till förfogande. I sammanhanget bör erinras om att minoriteten av lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm ansett möjligheter föreligga att redan fr. o. m. höstterminen 1964 årligen inta minst 60 studerande. Omfattningen av och tidpunkten för en förläggning av lärarutbildning vid tekniska högskolan i Stockholm bör enligt min mening ytterligare övervägas.

Gymnasieutredningens förslag innebär, att vid sidan av en utbildning vid teknisk högskola också en *regional lärarutbildning* bör komma till stånd med förläggning till orter, där förefintliga tekniska gymnasiers resurser kan utnyttjas. Flera skäl talar enligt min mening för denna tanke. På så sätt skulle utbildningskapaciteten kunna utökas betydligt samtidigt som enligt vad som kunnat konstateras förutsättningar föreligger för att igångsätta utbildningen redan till hösten 1963. Jag förutsätter, att inspektorer från teknisk högskola utses för att tillse att standarden på undervisning och i tentamina hålls på samma nivå som vid teknisk högskola. Kravet på att en regionalt ordnad utbildning måste bli av samma kvalitet som en till teknisk högskola förlagd utbildning anser jag därigenom kunna uppfyllas.

Genom departementets försorg har undersökts de närmare förutsättningarna för ett igångsättande av en regional utbildning redan från och med höstterminen 1963. Därvid har frågan om lämpliga förläggningsorter gjorts till föremål för ingående överväganden. Det är ett flertal faktorer, som måste påverka detta avgörande. Ort, som skall kunna komma ifråga, måste ha god tillgång på väl kvalificerade lärare. På orten bör finnas tekniskt gymnasium av sådan omfattning att tillräckligt underlag för auskultationer och övningslektioner är garanterat. Närhet till industri med utvecklings- och forskningsarbete av betydelse för utbildningen är en annan omständighet att beakta med tanke på både timlärarrekyteringen och kontakten med naturvetenskapernas och matematikens praktiska tillämpning inom industrin. Det är givetvis nödvändigt att på kursorten kan tillhandahållas lämpliga undervisnings- och laboratorielokaler. Ytterligare omständigheter att beakta är rekryteringsunderlaget inom orten med omnejd samt förefintligheten av annan lärarutbildning.

Det är blott ett fåtal städer i landet, som uppfyller de anspråk man måste ställa på en utbildningsort av det slag det här är tal om. Med hänsyn till nödvändigheten av en koncentration av verksamheten, i varje fall i detta inledande skede, anser jag, att antalet orter nu bör begränsas till två med en intagning av 40 studerande på varje ort. Vid en prövning av alla relevanta omständigheter har jag kommit fram till att de två städer, som har de bästa förutsättningarna för utbildningen, synes vara Linköping och Örebro. Jag vill erinra om att jag i det föregående förutsatt, att samma utbildningsorter väljes för planerade akademiska kurser på tvåbetygsnivå som för teknologie magisterutbildningen. Eftersom studierna delvis avses omfatta samma ämnen, om också inriktningen av studierna är olika, bör naturligtvis en samordning av resurserna för de båda utbildningsformerna så långt möjligt komma till stånd.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om lokaliseringen av utbildningen liksom att träffa avtal med berörda kommuner angående tillhandahållande av lokaler, inventarier m. m.

Vad gäller utbildningens allmänna uppläggning och den därmed nära sammanhängande frågan om det pedagogiska inslaget har vid remissbehandlingen framförts vissa invändningar, som jag anser böra beaktas. Sålunda har flera remissinstanser menat, att det pedagogiska inslaget enligt den föreslagna studiegången är otillräckligt. Jag anser starka skäl tala för att en förstärkning i detta avseende åstadkommes även om studietiden härigenom något förlänges. Jag förordar, att utbildningen anordnas så, att efter tre års ämnesteoretiska studier följer pedagogisk utbildning om en termin. Härigenom skulle också vinnas, att en från många håll påyrkad ökning av utrymmet för de ämnesteoretiska studierna kan beredas. Den praktiska lärarutbildningen bör kunna anordnas på liknande sätt som den pedagogiska utbildning om en termin med därtill knuten handledd praktik under ytterligare en termin, som fr. o. m. innevarande budgetår anord-

nas vid lärarhögskolorna i Malmö och Göteborg. Eftersom lärarkandidaterna under den praktiska lärarutbildningen förutsättes åtnjuta motsvarande ekonomiska förmåner som övriga lärarkandidater, blir den av de studerande själva bekostade utbildningstiden trots den förlängda totala studietiden ej utökad.

Även om jag således förordat, att en sjunde termin helt ägnas åt praktisk lärarutbildning, vill jag därjämte understryka vikten av att utbildningen under de tre åren dessförinnan genomgående utformas med tanke på de blivande lärarnas framtida verksamhet.

I enlighet med gymnasieutredningens förslag bör tiden för lärarkandidaternas *industripraktik* fastställas till sex månader.

Likaså i enlighet med förslaget finner jag, att utbildningen bör avslutas med en examen, benämnd *teknologie magistrexamen*. Jag anser det lämpligt, att en sådan examen skall kunna utgöra grund för fortsatta studier. Frågan måste emellertid undersökas närmare.

Den *totala kostnaden* under nästa budgetår, som bör bestridas av statsverket, för en regional utbildning på två orter beräknar jag till 740 000 kr. dvs. ca 370 000 kr. för varje utbildningsort. Av totalkostnaden faller ca 215 000 kr. på engångsanskaffning av laboratorietrustning, böcker m. m. Av driftkostnaderna utgör ca 286 000 kr. lärarlönekostnader. För lärarutbildningen bör beräknas sammanlagt 720 000 kr. under anslaget till särskilda lärarutbildningsåtgärder. Kostnaderna för städning, bränsle, lyse och vatten, sammanlagt ca 20 000 kr., torde få belasta de tekniska gymnasiernas omkostnadsanslag. Vid beräkningen av kostnaderna har jag förutsatt, att de kommuner till vilka utbildningen förlägges ställer lokaler med inventarier till förfogande i enlighet med önskemål från ledningen för den regionala utbildningsverksamheten.

Studiesociala förmåner bör utgå till lärarkandidaterna enligt samma normer, som gäller för övriga högskolestuderande.

Gymnasieutredningens uppslag att använda *korrespondensundervisning* i ämnen, som ingår i utbildningen vid teknisk högskola, är jag för närvarande inte beredd att ta ställning till.

Frågan om förskollärarutbildningens organisation har, som framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen, blivit föremål för vissa beslut av 1962 års riksdag, grundade på i propositionen 1962:46 framlagda förslag. Riksdagens ställningstagande innefattade ett principbeslut om förstatligande av förskollärarutbildningen. Vidare beslöts bl. a., att statsbidrag skulle, till dess ett förstatligande kom till stånd, utgå med belopp motsvarande seminariernas driftskostnader. Mot bakgrund av den föreliggande bristen på förskollärare fattades även beslut om en utbyggnad av förskoleseminarierna från en intagningskapacitet av ca 230 elever per år till ca 290 elever per år. Under riksdagsbehandlingen av denna fråga framfördes även förslag om en ytterligare utbyggnad.

Frågan om behovet av förskollärare har ytterligare blivit belyst genom den proposition angående stöd till barnstugor m. m. (1963: 62), som nyligen förelagts riksdagen. Genom denna proposition förordas en kraftig uppräknig av statens stöd till daghem och fritidshem för att stimulera kommunerna till en snabb utbyggnad av dessa institutioner med sikte på en fördubbling av platsantalet fram till år 1970. Samtidigt befinnes, att en snabb utbyggnad av lekskolorna pågår. Beträffande tillgången på förskollärare konstateras även i detta sammanhang, att brist föreligger och att den planerade utbyggnaden av barnstugorna — den sammanfattande benämningen på nyssnämnda institutioner — kommer att försvåras av brist på förskollärare.

Mot denna bakgrund, vilken i stora drag överensstämmer med den bild skolöverstyrelsen tecknar av läget, är det uppenbart, att betydande insatser krävs för att tillgodose det växande behovet av förskollärare. Jag anser detta utgöra ett starkt skäl för de förslag skolöverstyrelsen framför om ett förstatligande av förskoleseminarierna fr. o. m. budgetåret 1963/64 och om en ytterligare utbyggnad av deras kapacitet.

Frågan om förskoleseminariernas lokalbehov utredes inom skolöverstyrelsen i samarbete med byggnadsstyrelsen. Detta utredningsarbete har nu nått så långt, att en preliminär bestämning gjorts av seminariernas lokalbehov och en inventering påbörjats av möjligheterna att på längre sikt tillgodose detta behov. För de närmaste årens verksamhet räknas emellertid inte med något nybyggnadsbehov utan huvudsakligen med förhyrning av lokaler.

Utredningsarbete pågår även beträffande andra praktiska problem, som sammanhänger med ett förstatligande av förskoleseminarierna. Trots att detta arbete inte slutförts, anser jag det inte lämpligt, att ett förstatligande av förskoleseminarierna ytterligare uppskjutes. Jag tillstyrker följaktligen, att ett förstatligande sker fr. o. m. den 1 juli 1963. I det följande kommer jag att framlägga förslag angående de tjänster som bör inrättas och de anslag som bör anvisas, därest riksdagen beslutar, att ett förstatligande skall äga rum. Jag föreslår, att det därutöver skall ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut i de frågor, som kan uppkomma i samband härmed.

Skolöverstyrelsens förslag till utbyggnad av förskoleseminarierna tillstyrker jag. Det framgår av vad som anförts i det föregående, att en dylik utbyggnad är av omständigheterna synnerligen starkt motiverad liksom en så stor ökning av intagningen som omständigheterna medger. Mot överstyrelsens förslag till förläggningsorter för två nya förskoleseminarier har jag, med hänsyn till de framlagda skälen härför, ingen erinran. Nya förskoleseminarier bör således fr. o. m. budgetåret 1963/64 inrättas i Gävle och Jönköping.

Vid bifall till vad jag här förordat kommer förskoleseminariernas intagningskapacitet att öka från för närvarande ca 290 platser till omkring 480 årligen.

Jag förutsätter, att skolöverstyrelsen i samarbete med vederbörande myndigheter m. fl. organ fortsätter de företagna undersökningarna av lärarbehovet inom

det aktuella området och framlägger de ytterligare förslag, som dessa undersökningar ger anledning till. Jag räknar vidare med att skolöverstyrelsen i samarbete bl. a. med berörda kommuner noggrant genomarbetar de praktiska problem, som kan vara förbundna med en fortsatt utbyggnad av förskoleseminarierna. Vid de mer långsiktiga övervägandena av utbildningens lokalisering och organisation måste även en ytterligare noggrann prövning ske av förutsättningarna och formerna för en eventuell samverkan mellan förskollärarytbildningen och annan lärarutbildning.

Den stora avgång som skett av utexaminerade förskollärare aktualiserar ett behov av kurser för reaktivering av icke yrkesverksamma förskollärare. Enstaka sådana kurser har igångsatts av arbetsmarknadsstyrelsen. Tyvärr har anslutningen till dessa kurser blivit ganska obetydlig. Skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen bör gemensamt överväga, vilka ytterligare åtgärder som kan stimulera de icke-yrkesverksamma förskollärarna att återgå till sitt yrke. En redovisning härför bör lämnas i överstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1964/65.

Jag avser att i det följande, vid min behandling av anslagsfrågorna under åttonde huvudtitelns avsnitt F. Lärarutbildning, a) Klass- och ämneslärarutbildning m. m., hemställa om de anslagsförändringar för nästa budgetår, som erfordras vid bifall till vad jag här i olika hänseenden förordar.

Jag torde här få upptaga ett särskilt spörsmål, nämligen den av 1961 års riksdag (Rskr 383) väckta frågan om statsverkets bestridande av kostnader för flyttning s ers ä t t n i n g i n o m f o l k s k o l a n o c h g r u n d s k o l a n. Dessa kostnader har enligt hittills gällande bestämmelser endast till en del bestritts av statsmedel, nämligen i fråga om försöksskolans högstadium och vid tvångsförflyttning till annan kommun. Jag förordar, att kostnaderna för flyttning s ers ä t t n i n g enligt flyttning s ers ä t t n i n g s k u n g ö r e l s e n generellt bestrides av statsmedel, då fråga är om rektor eller lärare vid grundskolan eller folkskolan, utom i fall då flyttningen föranletts av att lärares tjänstgöring förlagts till annan skolenhet av grundskolan eller folkskolan i samma kommun. Om ej riksdagen reser erinran häremot, bör sådan ersättning utgå redan för innevarande budgetår.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört och förordat, hemställer jag att Kun gl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) besluta om en utvidgning av den vid lärarhögskolorna anordnade enterminsutbildningen i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat;
- b) besluta om en ökning av antalet utbildningsplatser för utbildning av lärare vid läroanstalter med praktisk lärarkurs i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat;

c) besluta att utbildning av folkskollärare och småskollärare skall anordnas vid lärarhögskolan i Göteborg fr. o. m. budgetåret 1963/64;

d) besluta att utbildning av folkskollärare i engelska skall anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat;

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av mig förordade särskilda åtgärder för ökad ämneslärarutbildning och för anordnande av utbildning av teknologie magistrar;

f) besluta att förskollärarytbildningen skall förstatligas fr. o. m. budgetåret 1963/64 och utbyggas i av mig angiven omfattning;

g) bemyndiga Kungl. Maj:t att fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt som fordras för genomförandet av vad jag i det föregående föreslagit.

VIII. Anslagsberäkningar för budgetåret 1963/64

1. Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	5 611 000	5 823 370
1961/62	6 145 000	6 442 689
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 334)	6 926 000	
1963/64 (förslag)	9 650 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta förslagsanslag för budgetåret 1963/64 höjes med 2 957 000 kr. Höjningen betingas, förutom av automatiska lönekostnadsökningar, av följande förslag.

A. Den egentliga lärarhögskolan

1. En tjänst som biträdande rektor i ABp 26.
2. En lektorstjänst i Ae 27 i psykologi och pedagogik.
3. En docenttjänst i Ae 25 i praktisk pedagogik.
4. Två psykologtjänster i Ae 25 respektive Ae 21 samt en assistenttjänst.
5. Höjning av lönegrad för speciallärarlinjens rektor till ABp 27.
6. Ytterligare 500 assistenttimmar i anslutning till förslaget under punkt 3.
7. Entermensutbildning av ämneslärare
 - a) Sex lektorstjänster i Ao 25 i högstadiets metodik
 - b) En kanslibiträdestjänst i Ao 7
 - c) Avlöningsförmåner åt lärarkandidater
 - d) Ersättning för handledning vid praktisk lärarutbildning utanför lärarhögskolan.
- 8.—9. Förändring av proportionen ordinarie—icke-ordinarie lärartjänster i läroämnena genom inrättande av fyra nya adjunktstjänster i Ao 23 samt två nya ämneslärartjänster i Ao 21.
10. En vaktmästartjänst i Ae 8.
11. Ordinariesättning av en bibliotekarietjänst i Ae 23.
12. Ordinariesättning av en maskinisttjänst i Ae 9.
13. Ordinariesättning av en biblioteksbiträdestjänst och en kanslibiträdestjänst i Ae 7.
14. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lektorer i psykologi och pedagogik.

B. Övningsskolan

15. Höjning av lönegrad för övningsskolans rektor till ABp 27.
16. Arvode till övningsskolans rektor i likhet med vad som utgår till ordinarie adjunkt, e. o. adjunkt, behörig till adjunktstjänst, och folkskollärare i A 19.
17. Kostnader för tillsynslärare vid övningsskolan.
18. Inrättande av en räkneklirik i övningsskolan.
19. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för övningsskolans rektor.
20. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena på övningsskolans högstadium.
21. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för fullgörande av skolpsykologiska uppgifter.
22. Ökning av antalet undervisningstimmar med hänsyn till tillkomsten av ytterligare två avdelningar av årskurs 9.

Av skolöverstyrelsens framställning inhämtas beträffande dessa förslag, bl. a., följande.

1. Den kvalificerade arbetshjälp för fullgörande av vissa rektorsuppgifter, som kan erhållas för nu anvisade 20 000 kr., blir otillräcklig, om överstyrelsens förslag om anordnande av ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskolan vinner bifall. Överstyrelsen föreslår därför inrättandet av en tjänst som biträdande rektor och förordar i anslutning till 1960 års lärarutbildningssakkunnigas förslag, att den biträdande rektorns undervisningsskyldighet bör sättas till högst fem veckotimmar. Vid bifall härtill bortfaller berörda anslagspost om 20 000 kr., varjämte övningsskolans lönekostnader minskas med omkring 7 000 kr.

4. För innevarande budgetår är under reservationsanslaget till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet uppfört ett belopp av 80 000 kr. för framställning av standardprov och diagnostiska prov.

I sitt utlåtande över 1957 års skolberednings betänkande Grundskolan framhöll skolöverstyrelsen, att arbetet med standardprov vid lärarhögskolans pedagogisk-psykologiska institution fått en sådan omfattning, att institutionen inte kan fullgöra ens pågående uppdrag utan en personalförstärkning.

Överstyrelsen föreslår nu, att vid lärarhögskolans pedagogisk-psykologiska institution fr. o. m. budgetåret 1963/64 inrättas en psykologtjänst i lönegrad Ae 25, en psykologtjänst i lönegrad Ae 21 och en assistentbefattning med avlöning enligt reglerad befordringsgång.

5, 15. Rektorstjänsterna vid lärarhögskolans speciallärarlinje och vid dess övningsskola är alltsedan tjänsternas inrättande placerade i lönegrad ABp 26, dvs. den högsta lönegraden för rektorer vid realskolor och obligatoriska skolor med högstadium. Fr. o. m. den 1 juli 1962 är emellertid rektorstjänsterna vid sådana skolor placerade i lönegrad ABp 27, förutsatt att poängtalet höstterminen 1961 enligt då gällande poängberäkningsgrunder uppgick till 60. Överstyrelsen finner skäligt, att den ansvarsfulla posten som rektor vid lärarhögskolans speciallärarlinje ställes i paritet med rektorstjänsterna vid de största realskolorna och föreslår därför, att tjänsten placeras i lönegrad ABp 27.

Med hänsyn till att fr. o. m. innevarande läsår poängtalet för undervisningsavdelningarna vid övningsskolan enligt samma poängberäkningsgrunder synes

ha passerat ovannämnda gräns, föreslår överstyrelsen likaså att rektorstjänsten vid övningskolan uppflyttas till lönegrad ABp 27.

7. I anslutning till sitt förslag om anordnande av enterninsutbildning av ämneslärare vid lärarhögskolan föreslår överstyrelsen, att vid lärarhögskolan inrättas sex lektorstjänster i högstadiets metodik i lönegrad Ao 25 samt en ordinarie kanslibiträdestjänst. Vid bifall till förslaget om inrättande av nämnda lektorstjänster minskas avlöningskostnaderna för övningskolan med lönerna för ungefär två heltidstjänstgörande lärare i läroämnen till följd av metodiklektorernas fyllnadstjänstgöring.

Kostnaderna för avlöningsförmåner åt lärarkandidater beräknas till 1 032 000 kr. och kostnaderna för handledning vid praktisk lärarutbildning utanför lärarhögskolan till 432 000 kr.

8—9. Under förutsättning att lärarhögskolan enligt förslaget under punkten 7 ovan erhåller sex nya lektorstjänster i metodik, beräknas övningskolans behov av lärare i läroämnen uppgå till omkring 23 tjänster. Enligt den ordning som gäller vid de allmänna läroverken skall 90 % av lärarbehovet täckas av ordinarie lärare. Givetvis bör inte förhållandena vara ogynnsammare vid en lärarutbildningsanstalt. Eftersom lärarhögskolan för närvarande endast har 14 ordinarie lärartjänster i läroämnen bör ytterligare minst 6 ordinarie tjänster inrättas, därav 4 bör vara adjunktstjänster och 2 ämneslärartjänster.

10. I sina anslagsäskanden för budgetåret 1962/63 föreslog styrelsen för lärarhögskolorna, att en vaktmästartjänst i lönegrad Ae 8 skulle inrättas vid lärarhögskolan i Stockholm. Styrelsen hänvisade bl. a. till att antalet dylika tjänster vid den egentliga lärarhögskolan förblivit oförändrat, trots att nya byggnader tillkommit och verksamheten väsentligt utvidgats. Skolöverstyrelsen upprepar nu detta förslag och erinrar vidare om att fr. o. m. innevarande läsår en speciallärarlinje inrättats med expedition och undervisningslokaler belägna på ungefär 1,5 km avstånd från lärarhögskolans expedition.

17. Enligt skolstadgan den 6 juni 1962 skall vid varje skolanläggning utöver viss minimistorlek finnas en tillsynslärare. Då antalet klasser vid övningskolan budgetåret 1963/64 kommer att uppgå till 45 eller 46, medför detta en minskning av tillsynslärares undervisningsskyldighet med 7—8 veckotimmar. Vidare synes övningskolans poängtal enligt skolstadgan uppgå till lägst 54,5, vilket enligt nu gällande normer skulle innebära tillsynsläraryvode på 4 320 kr. Kostnaderna för tillsynslärare vid lärarhögskolans övningskola skulle sålunda belöpa sig på i runt tal 14 000 kr.

Departementschefen. Det nuvarande beloppet av 20 000 kr. till rektors förfogande för biträde med rektorsuppgifterna bör uppräknas till 25 000 kr. (p. 1). Jag tillstyrker, att sex lektorstjänster i Ao 25 i högstadiets metodik samt en kanslibiträdestjänst i Ae 7 inrättas vid lärarhögskolan samt att medel beräknas för avlöningsförmåner åt lärarkandidater och för ersättning till handledare (p. 7). Förslaget om inrättande av fyra nya adjunktstjänster i Ao 23 och två nya ämneslärartjänster i Ao 21 biträder jag (p. 8—9). Jag tillstyrker vidare förslaget om inrättande av en vaktmästartjänst i Ae 8 (p. 10). Slutligen föreslår jag, under hänvisning till vad jag anfört i den proposition om ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet m. m. (1963: 36), som förelagts årets riksdag, att en lektorstjänst i Ae 27 eller Ae 25 i vuxenundervisningens metodik

inrättas vid lärarhögskolan. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter angående de med nämnda tjänst förenade arbetsuppgifterna.

Under förevarande anslag räknar jag i övrigt inte med andra förändringar än automatiska kostnadsökningar, som sammanhänger med inrättandet av en befattning som tillsynslärare vid övningsskolan, tillkomsten av ytterligare två avdelningar av årskurs 9 i övningsskolan samt beslutade löne- och arvodeshöjningar.

Anslaget bör, vid bifall till vad jag förordat för nästa budgetår uppföras med 9 650 000 kr., vilket innebär en höjning med 2 724 000 kr.

Med åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Stockholm, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 642 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	990 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	3 573 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	2 325 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	120 000

Summa kr. 9 650 000

c) till *Lärarhögskolan i Stockholm*: *Avlöningar* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 650 000 kr.

2. Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	406 000	408 286
1961/62	414 000	386 698
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 339)	692 000	
1963/64 (förslag)	724 000	

Följande sammanställning upptager den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten samt för nästa budgetår skolöverstyrelsens förslag till förändringar och departementets anslagsberäkning.

	För 1962/63 upptagna belopp, kr.	Av skolöversty- relsen för 1963/64 föreslagna ändringar, kr.	Departementets anslagsberäk- ning för 1963/64, kr.
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	9 000	of.	of.
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	221 500	of.	of.
3. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder m. m.	9 000	of.	of.
4. Expenser, <i>förslagsvis</i>	442 500	+ 55 000	+ 29 000
5. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	10 000	+ 3 000	+ 3 000
	Summa kr. 692 000	+ 58 000	+ 32 000

Beträffande överstyrelsens förslag under punkterna 4 och 5 inhämtas följande.

4. För *städning och renhållning* beräknas kostnaderna öka med 12 000 kr. till följd av höjningar av städlöner och renhållningsavgifter.

För *skrivmateriel, papper, blankettryck o. d.* föreslås en höjning med sammanlagt 25 000 kr., varav 21 000 kr. hänför sig till den pedagogisk-psykologiska institutionen.

För *inköp och underhåll av möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier* har för innevarande budgetår anvisats dels 10 000 kr. för bl. a. övningsskolans behov, dels 35 000 kr. för utrustning åt den nya speciallärarlinjen.

Övningsskolans utrustning med bänkar, stolar m. m. befinner sig ett mycket eftersatt läge och därjämte föreligger ett alltmer ofrånkomligt behov av att få golven i gymnastik- och slöjdsalarna slipade och ommålade. Överstyrelsen måste därför hemställa om en höjning av det för detta ändamål nu anvisade beloppet med 20 000 kr.

För utrustning åt den nya speciallärarlinjen beräknar överstyrelsen, att ytterligare 8 000 kr. erfordras.

För entermisutbildning av ämneslärare räknar överstyrelsen i anslutning till 1960 års lärarutbildningssakkunnigas förslag med ett belopp av 25 000 kr. för expenser.

5. Den föreslagna höjningen av anslagsposten till publikationstryck hänför sig till förslaget om anordnande av entermisutbildning och överensstämmar med vad 1960 års lärarutbildningssakkunniga föreslagit.

Departementschefen. Beträffande posterna 1—3 räknar jag i likhet med skolöverstyrelsen med oförändrade belopp. För *städning* räknar jag med en kostnadsökning med 12 000 kr. och för *skrivmateriel, papper, blankettryck o. d.* med en ökning med 15 000 kr. För *inköp och underhåll av möbler m. m.* har för innevarande budgetår anvisats ett engångsbelopp av 45 000 kr. Jag räknar med att ett ytterligare belopp av 20 000 kr. erfordras för ändamålet, vilket innebär en minskning med 25 000 kr.

För den föreslagna entermisutbildningen beräknar jag en ökning av medelsbehovet med 25 000 kr., i vilket belopp jag inräknar såväl expensmedel som medel till publikationstryck.

Slutligen bör för den föreslagna lektorstjänsten i vuxenundervisningens metodik anvisas ett belopp för omkostnader, vilket jag beräknar till 5 000 kr.

Anslaget torde med hänsyn till vad jag förordat bära uppföras med (692 000 + 32 000 =) 724 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 724 000 kr.

3. Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	100 000	60 594
1961/62	100 000	125 519
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 340)	120 000	
1963/64 (förslag)	150 000	

Detta reservationsanslag är för innevarande budgetår fördelat på två anslagsposter, en på 34 000 kr. till biblioteket och en på 86 000 kr. till materiel, böcker m. m. Av dessa båda belopp hänför sig 9 000 respektive 1 000 kr. till den nyinrättade speciallärlinjen.

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslagsposten till biblioteket höjes med 1 000 kr. till 35 000 kr. Av detta belopp beräknar överstyrelsen 5 000 kr. för speciallärlinjen och 30 000 kr. för lärarhögskolan i övrigt. Överstyrelsen framhåller som motivering härför, att speciallärlinjen med hänsyn till lokalernas belägenhet kräver ett särskilt referensbibliotek, att verksamheten vid lärarhögskolans pedagogisk-psykologiska institution ökat i omfattning och att bok- och inbindningspriserna ökat.

Anslagsposten till materiel, böcker m. m. föreslås höjd med 65 000 kr. Härav beräknas 50 000 kr. för en första utrustning med audivisueella och andra hjälpmedel för undervisningen. För anordnande av entermisutbildning av ämneslärare räknar överstyrelsen i enlighet med 1960 års lärarutbildningssakkunnigas förslag med ett medelsbehov under detta anslag av 15 000 kr.

Departementschefen. Jag förordar, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 150 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kr.

4. Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	1 356 000	1 367 798
1961/62	2 471 000	2 325 893
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 340)	5 438 000	
1963/64 (förslag)	8 263 000	

Anslaget till avlöningar vid lärarhögskolan bör enligt skolöverstyrelsen uppföras med 8 488 000 kr. eller 3 050 000 kr. mer än för innevarande budgetår. Den föreslagna höjningen är till betydande del av automatisk natur, dels på grund av beslutade lönehöjningar, dels på grund av att den avser ett genomförande av tidigare riksdagsbeslut. Förslagen upptages i följande sammanställning.

I. Automatiskt nytillkommande tjänster enligt 1959 års riksdagsbeslut

A. Den egentliga lärarhögskolan

1. En lektorstjänst i Ao 27 i högstadiets metodik.
2. En lektorstjänst i Ao 27 i psykologi och pedagogik.
3. Två lektorstjänster i Ao 23 i mellanstadiets metodik och en lektorstjänst i Ao 23 eller Ao 20 i lågstadiets metodik.

B. Övningsskolan

4. En lektorstjänst i Ao 27/25.
5. Sju adjunktstjänster i Ao 23.
6. Två ämneslärartjänster i Ao 21.
7. Två tjänster som lärare i Ao 20 i gymnastik med lek och idrott.
8. En tjänst som lärare i Ao 20 i musik.
9. En tjänst som lärare i Ao 17 i textilslöjd.
10. En tjänst som lärare i Ao 17 i trä- och metallslöjd.
11. Sex tjänster som övningsskollärare i Ao 20.
12. Fyra tjänster som övningsskollärare i Ao 20/17.

II. Föreslagna nya tjänster m. m.

13. En tjänst som laborator i Bo 1.
14. En tjänst som biträdande rektor i ABp 27 vid den egentliga lärarhögskolan samt avlöningsförstärkning och arvode vid tjänsten.
15. Ändring av lönegradsbeteckningen för rektorstjänsten vid Munkhätteskolan.
16. En docenttjänst i Ae 25.
17. En tjänst som skolpsykolog i Ae 25.
18. En halvtidstjänst som statistiker i Ae 21.
19. En tjänst som lärare i Ao 20 i tal- och röstvård.
20. En tjänst som lärare i Ao 20 i teckning vid övningsskolan.
21. En assistenttjänst i reglerad befordringsgång.
22. Ombildning av en vaktmästartjänst i Ao 8 till en förste expeditionsvakttjänst i Ao 9.
23. En tjänst som institutionstekniker/vaktmästare.
24. Tre kontorsbiträdestjänster i reglerad befordringsgång.
25. Tillsynslärare (materialförvaltare) vid övningsskolan.
26. Arvode till föreståndare för fortbildningsinstitut.

De automatiska utgiftsförändringar, som ej framgår av den föregående sammanställningen, hänför sig till löne- och arvodeshöjningar, ökade kostnader för ersättning till lärarkandidater samt justering av anslagsposten till kompensation för höjda folkpensionsavgifter.

Av skolöverstyrelsens motivering för de framlagda förslagen inhämtas bl. a. följande.

14. Överstyrelsen upprepar det i föregående års anslagsäskanden framlagda förslaget om inrättande av en tjänst som biträdande rektor vid lärarhögskolan. De arbetsuppgifter, som bör avlastas rektor för lärarhögskolan, är både till arten och omfånget sådana, att de bör ingå i en särskild, för uppgifternas fullgörande väl kvalificerad befattningshavares åligganden. Nuvarande arvode å 20 000 kr. för den som biträder rektor för lärarhögskolan med fullgörande av vissa rektorsuppgifter är otillräckligt för att rektor skall kunna avlastas i erforderlig utsträckning.

20. De preliminära beräkningar, som låg till grund för den i propositionen 1959:89 angivna personalförteckningen för övningsskolan, baserades på dåvarande timplaner för mellanskollärlinjen och försöksskolan, varjämte man räknade med endast 5 paralleller på högstadiet. Beräkningarna har därför givit ett betydligt lägre timalt än det som nu gällande timplaner och här förutsatta organisation av högstadiet ger. Om man räknar med endast en ordinarie lärare i teckning vid övningsskolan, blir antalet lärartimmar över stat 86 veckotimmar läsåret 1963/64 i stället för 35 enligt den tidigare beräkningen. Två nya ordinarie tjänster vore alltså motiverade, men överstyrelsen föreslår tills vidare endast en.

24. Lärarhögskolans pedagogisk-psykologiska institution disponerar för närvarande endast en kontorist. Denna befattningshavare kan omöjligt samtidigt sköta löpande expeditiönsärenden, utföra omfattande beräkningsarbeten samt betjäna institutionens samtliga befattningshavare med renskrivning. Det är ej heller ekonomiskt försvarbart, att befattningshavare med pedagogisk-psykologisk specialutbildning skall tvingas uppta tiden med rutinmässigt skrivarbete. Överstyrelsen föreslår för institutionens behov en utökning med 3 kontorsbiträden.

25. Enligt de normer, som gäller inom det obligatoriska skolväsendet skulle tillsynsläroorganisationen vid övningsskolorna — Munkhätteskolan och Heleneholmsskolan (högstadiet) — medföra kostnader dels för arvoden och dels för nedsättning av undervisningsskyldighet. Vid beräkning av motsvarande kostnader vid ifrågavarande båda skolor motiverar belastningen genom auskultationer och undervisningsövningar en höjning av poängtalet per klassavdelning till, för Munkhätteskolans del 1,5 poäng per klassavdelning och för Heleneholmsskolans del 2 poäng per klassavdelning på högstadiet och i gymnasiets första och andra ringar. Med denna beräkningsgrund blir kostnaderna följande.

	Antal poäng	Arvode	Nedsättning	Summa kostnad
Munkhätteskolan	48	3 888	8 veckotimmar	11 968
Heleneholmsskolan	41	3 384	4 veckotimmar	7 424
				Kr. 19 392

Departementschefen. I enlighet med statsmakternas år 1959 fattade beslut har vid lärarhögskolan i Malmö fr. o. m. innevarande läsår påbörjats utbildning av folk- och småskollärare. Vidare har i enlighet med statsmakternas beslut år

1962 påbörjats 1-terminsutbildning av ämneslärare, vilken bedrivs vid sidan av den redan tidigare anordnade treterminsutbildningen.

Jag tillstyrker, att lärarorganisationen vid lärarhögskolan och dess övningskola utbygges på sätt överstyrelsen föreslagit under punkterna 1—12, vilka förslag överensstämmer med det nyssnämnda år 1959 fattade beslutet.

På grund av undervisningens ökade omfattning bör beloppet till rektors förfogande för biträde med rektorsuppgifterna höjas till 25 000 kr. (p. 1). Jag tillstyrker därutöver inrättandet av en tjänst som lärare i Ao 20 i teckning vid övningsskolan (p. 20). Vidare beräknar jag medel för ytterligare två kontorsbiträdestjänster i reglerad befordringsgång (p. 24). Slutligen beräknar jag medel för kostnader för tillsynslärare vid övningsskolan (p. 25).

I övrigt räknar jag under förevarande anslag endast med automatiska kostnadsförändringar.

Jag beräknar på grundval av vad jag här förordat ifrågavarande anslag för nästa budgetår till 8 263 000 kr. Detta innebär en anslagshöjning med 2 825 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Malmö, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 568 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	549 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	2 980 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	2 047 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	119 000

Summa kr. 8 263 000

c) till *Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 8 263 000 kr.

5. Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	76 000	68 419
1961/62	90 000	66 242

1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 343)	500 000
1963/64 (förslag)	750 000

Följande sammanställning upptager den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten samt för nästa budgetår skolöverstyrelsens förslag till förändringar och departementets anslagsberäkning.

	För 1962/63 upptagna belopp, kr.	Av skolöversty- relsen för 1963/64 föreslagna ändringar, kr.	Departementets anslagsberäk- ning för 1963/64, kr.
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	4 000	+ 6 000	+ 6 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	178 000	— 40 000	— 40 000
3. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder m. m.	1 000	+ 9 000	+ 9 000
4. Expenser, <i>förslagsvis</i>	309 000	+ 294 000	+ 275 000
5. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	8 000	of.	of.
	Summa kr.	500 000	+ 269 000
			+ 250 000

Beträffande överstyrelsens förslag inhämtas bl. a. följande.

2. Kostnaderna för tjänsteresor samt för reseersättning åt klasslärarkandidater beräknas öka med 40 000 kr. Å andra sidan beräknas kostnaderna för flyttningssersättningar minska med 80 000 kr.

3. Ökningen beror på ett ökat antal klasslärarkandidater.

4. Av den beräknade ökningen faller 40 000 kr. på bränsle, lyse och vatten samt 208 000 kr. på städning och renhållning. Vidare beräknas ett ökat medelsbehov uppkomma för skrivmateriel med 40 000 kr., för telefon och annonser med 4 000 kr. och för bokinköp samt bindning av böcker och handlingar med 2 000 kr. De föreslagna höjningarna beror på lärarhögskolans utbyggnad och höjda priser.

Departementschefen. Jag förordar, att förevarande anslag uppräknas med 250 000 kr. till 750 000 kr. och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 750 000 kr.

6. Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	60 000	46 375
1961/62	60 000	49 395
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 343)	457 000	
1963/64 (förslag)	235 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta reservationsanslag för nästa budgetår uppföres med 649 000 kr., vilket belopp med 192 000 kr. överstiger det för innevarande budgetår anvisade anslaget.

Överstyrelsen räknar med att medelsbehovet för allmän undervisnings- och

förbrukningsmateriel skall öka med 60 000 kr. till 140 000 kr., att medelsbehovet för den pedagogiska institutionen skall öka med 210 000 kr. till 270 000 kr. och att ett belopp av 50 000 kr. fordras för nyanskaffning av speciella tekniska hjälpmedel. Överstyrelsen räknar vidare med ett visserligen reducerat men dock till 140 000 kr. kvarstående medelsbehov till undervisningsmateriel för undervisningen vid den egentliga lärarhögskolan i skilda ämnen. I detta belopp ingår ett belopp av 25 000 kr. till anskaffande av ett språklaboratorium, vilket belopp skulle erfordras utöver det för innevarande budgetår anvisade engångsbeloppet av 50 000 kr. för samma ändamål.

De ökade kostnaderna för undervisnings- och förbrukningsmateriel motiveras med det starkt ökade elevantalet. Det för utrustning av den pedagogiska institutionen beräknade beloppet grundar sig på en inom institutionen upprättad PM med specifikation över den utrustning, som bedömes erforderlig. Beloppet för speciella tekniska hjälpmedel avser anskaffning av 16 skriftprojektorer samt utrustning för intern televisionsöverföring.

Det kvarstående medelsbehovet för undervisningsmateriel anges bero dels på prishöjningar, dels på en tidigare felbedömning av värdet av den materiel, som kunde övertagas från folkskoleseminariet i Lund. Slutligen anges den tidigare uppgivna kostnaden för ett språklaboratorium ha ändrats av vederbörande firma till 75 000 kr. Av handlingarna inhämtas dock att uppgörelse sedermera träffats om leverans av språklaboratoriet för en sammanlagd kostnad av 67 000 kr.

Departementschefen. Av innevarande års anslag å 457 000 kr. utgör 340 000 kr. engångsanvisning. Jag har emellertid funnit nödvändigt att, i avvaktan på närmare utredning rörande lärarhögskolans medelsbehov för här ifrågasvarande ändamål, tillstyrka en viss uppräknig av det återstående beloppet för att möjliggöra en anskaffning av den ytterligare materiel, som för nästa budgetår bedömes mest nödvändig. Sålunda förordar jag, att anslaget uppföres med ett belopp av 235 000 kr. och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 235 000 kr.

7. Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	40 000	39 411
1961/62	260 000	22 366
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 344)	300 000	
1963/64 (förslag)	200 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta reservationsanslag för nästa budgetår uppföres med 235 000 kr. Som motivering härför anför överstyrelsen följande.

De preliminära beräkningar, som legat till grund för tidigare anslagsäskanden, har varit synnerligen osäkra på grund av den nödvändiga forceringen av byggnadsarbetet för att lärarhögskolan skulle kunna tagas i bruk från höstterminen 1962. Inrednings- och möbleringsritningar förelåg ej ens för första byggnadsstapen, då anslagsäskandena för budgetåret 1962/63 överlämnades till Kungl. Maj:t, och ännu har sådana ritningar för lärarhögskolans gymnastikinstitution, överspelningsrum och den av riksdagen 1962 beslutade tillbyggnaden ej färdigställt. I anslagsäskandena för budgetåret 1962/63 räknade styrelsen för lärarhögskolorna med en totalkostnad för inredning och utrustning på 680 000 kr., av vilka hittills 600 000 kr. anvisats av riksdagen. Av redovisade beräkningar framgår, att per den 1 juli 1962 återstående del av totalkostnaden uppgår till 773 000 kr. och att sålunda, efter avdrag för reserverade och anvisade medel om sammanlagt 538 000 kr., ett ytterligare anslagsbehov på 235 000 kr. föreligger.

Departementschefen. De beräkningar av kostnaderna för upprättandet av en lärarhögskola i Malmö, som i proposition 1959:89 redovisades för riksdagen, upptog för inredning och utrustning ett belopp av 600 000 kr. Detta belopp har med innevarande års anslag sammanlagt anvisats för ändamålet. Som framgår av nämnda proposition grundade sig emellertid detta belopp på en uppskattning med ledning bl. a. av den vid lärarhögskolan i Stockholm disponerade utrustningen. De nu föreliggande beräkningarna utvisar, att den verkliga kostnaden med drygt 200 000 kr. överstiger den ursprungligen beräknade. Jag förordar, att anslaget för nästa budgetår uppföres med ett till 200 000 kr. begränsat belopp och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kr.

8. Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar.

Anslag

1962/63 (statsliggaren I:2 s. 344)	3 279 000
1963/64 (förslag)	5 886 000

Skolöverstyrelsen föreslår i sina anslagsäskanden för budgetåret 1963/64, sådana dessa slutligt föreligger, att detta förslagsanslag höjes med 2 916 000 kr. till 6 205 000 kr. Av den föreslagna höjningen är i runt tal 600 000 kr. av automatisk natur och 2 119 000 kr. föranledd av förslaget om en utbyggnad av lärarhögskolans kapacitet för dels ytterligare 15 ämneslärarkandidater per termin, dels 48 folk- och 48 småskollärarkandidater per termin.

Överstyrelsen framlägger för budgetåret 1963/64 följande förslag i fråga om inrättande av nya tjänster m. m.

A. Tjänster vid den egentliga lärarhögskolan

1. En professorstjänst i Bo 3.
2. En tjänst som biträdande rektor i Bg 1.
3. Två lektorstjänster i Ao 27 i psykologi och pedagogik.
4. Tre lektorstjänster i Ao 27 i högstadiets metodik.
5. Två lektorstjänster i Ao 25 i högstadiets metodik.
6. Fyra lektorstjänster i Ao 23 i mellanstadiets metodik.
7. Tre lektorstjänster i Ao 23/20 i lågstadiets metodik.
8. Fyra lektorstjänster i Ao 21 i övningsämnenas metodik.
9. Två lektorstjänster i Ao 19 i övningsämnenas metodik.
10. En instrumentmakartjänst i Ao 11.
11. En kansliskrivartjänst i Ao 11.
12. En maskinisttjänst i Ao 9.
13. En kontoristtjänst i Ao 9.
14. En kontoristtjänst i Ae 9.
15. En kanslibiträdestjänst i Ae 7.
16. Två skriv- och kontorsbiträdestjänster i reglerad befordringsgång.

B. Tjänster vid övningsskolan

17. En rektorstjänst i ABp 27.
18. 20 övningsskollärartjänster i Ao 20.
19. 10 övningsskollärartjänster i Ao 17.
20. Två tjänster som lärare i Ao 20 i teckning.
21. Två tjänster som lärare i Ao 20 i musik.
22. Två tjänster som lärare i Ao 20 i gymnastik.
23. Fyra tjänster som lärare i Ao 17 i slöjd.
24. En kanslibiträdestjänst i Ao 7.
25. En skriv- och kontorsbiträdestjänst i reglerad befordringsgång.

C. Övriga förslag

26. Höjning av arvodet till föreståndaren för speciallärarlinjen.
27. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för följande befattningshavare:
föreståndaren för speciallärarlinjen,
rektorn vid övningsskolan,
lektorn i Ao 27 i psykologi och pedagogik,
lektorerna i Ao 27 i högstadiets metodik,
lektorerna i Ao 25 i högstadiets metodik,
lärarna i läroämnen vid övningsskolan.
28. Indragning av tjänster vid Annedals folkskoleseminarium.

Av skolöverstyrelsens motivering för de framlagda förslagen inhämtas bl. a. följande utöver vad som framgått av redogörelsen i det föregående för förslaget om en utbyggnad av lärarhögskolans kapacitet.

1. Ovisshet råder om professorn kommer att tillträda under budgetåret. Under alla omständigheter erfordras dock ett belopp för att bestrida kostnaderna för tillsättningen.

2. Med hänsyn till den omfattning, som lärarhögskolan får, erfordras oundgängligen en väl kvalificerad biträdande rektor. Lägre lönegradsplacering än Bg 1, som biträdande rektor har innevarande budgetår, kan icke förordas.

3. Vid lärarhögskolan i Stockholm finns 3 ordinarie tjänster i psykologi och pedagogik. Behovet på ämneslärarlinjen är något mindre i Göteborg än i Stockholm men däremot betydligt större på klasslärarlinjen, där lärarhögskolan i Göteborg förutsättes få dubbelt så många lärarkandidater som lärarhögskolan i Stockholm. Behovet av två lektorstjänster i psykologi och pedagogik är således obestriddigt.

4. De föreslagna lektorstjänsterna i Ao 27 i högstadiets metodik avses omfatta följande ämnen:

Kristendomskunskap. Denna tjänst motiveras företrädesvis med den föreslagna folkskollärarytbildningen och småskollärarytbildningen. Motsvarande lektorstjänst vid Annedals folkskoleseminarium indrages.

Svenska. Därest lektorerna skall ha någon egen tjänstgöring erfordras ytterligare en metodiklektorstjänst i svenska. Undervisningen på klasslärarlinjen kommer att bli mycket omfattande.

Latin och grekiska. Liksom vid de andra lärarhögskolorna bör tillfälle till lärarytbildning i latin och grekiska finnas i Göteborg.

5. Vid lärarhögskolan finns det nu 5 lektorstjänster i Ao 25. Dessa tjänster är ett värdefullt komplement till Ao 27 tjänsterna. För att lärarhögskolan skall kunna fungera på ett tillfredsställande sätt erfordras för genomförande av föreslagna utbyggnad ytterligare 2 dylika tjänster.

6. Förslaget om 4 lektorstjänster i mellanstadiets metodik överensstämmer helt med förhållandena vid lärarhögskolan i Stockholm. Med hänsyn till arbetets omfattning och fördelning erfordras samtliga tjänster fr. o. m. den 1 juli 1963.

7. Förslaget om 3 lektorstjänster i lågstadiets metodik är minimiförslag. Fr. o. m. läsåret 1964/65 föreligger behov av 4 lektorstjänster.

8. De fyra tjänsterna i övningsämnenas metodik i Ao 21 omfattar ämnena teckning, musik, gymnastik (manlig) och gymnastik (kvinnlig). För klasslärarytbildningen är dessa tjänster oundgängliga. Med hänsyn till att sammanlagt (96 + 96 =) 192 klasslärarkandidater skall utbildas vid lärarhögskolan bör ifrågasättas om inte tjänsterna i teckning och musik bör dubbleras. Dubblingen av tjänsterna får anstå till budgetåret 1964/65. Under budgetåret 1963/64 skall undersökas om rationaliseringsåtgärder kan vidtagas.

9. En metodiklektorstjänst i ämnet trä- och metallslöjd och en metodiklektorstjänst i ämnet textilslöjd erfordras under första året. När den planerade klasslärarytbildningen är fullt utbyggd erfordras ytterligare minst en tjänst i vardera ämnet.

10. Med hänsyn till de naturvetenskapliga institutionernas och psykologisk-pedagogiska institutionens behov av tekniskt utbildad servicepersonal vore en instrumentmakartjänst av mycket stort värde. Materielen blir alltmer tekniskt inriktad. Den måste vårdas och reparationer måste utföras. Många gånger blir det nödvändigt att för reparation sända materielen till den firma, där materielen har inköpts. Det blir uppehåll i användningen av materielen och ofta får skolan vidkännas fraktkostnader och dyrbara reparationsersättningar.

11. Nuvarande kansliskrivare handlägger samtliga lönefrågor. I och med att

lärarhögskolan utvidgas måste ytterligare kvalificerad arbetskraft anställas, förslagsvis en kansliskrivare.

12. Lärarhögskolan-Annedals folkskoleseminarium har inte någon maskinist-tjänst. Den vaktmästare, som nu sköter de arbetsuppgifter, som åligger en maskinist, måste disponeras för andra arbetsuppgifter, företrädesvis som expeditionsvaktmästare.

13—14. Utökningen av arbetet för kanslipersonalen ökar väsentligt, sedan terminen med handledd praktik börjat. Till den föreslagna kontoristtjänsten avses höra kontorsarbete rörande den handledda praktiken. Vid en utvidgning av lärarhögskolan i enlighet med framlagt förslag erfordras ytterligare en kontorist-tjänst som en ersättning för den biträdespersonal som bortfaller vid avvecklingen av Annedals folkskoleseminarium. En av de båda tjänsterna bör vara ordinarie.

15. Den nuvarande kanslipersonalen kan inte beräknas erhålla någon som helst tid för att biträda bibliotekarien. Med hänsyn till att biblioteket är under uppbyggnad, erfordras kontorshjälp till bibliotekarien, förslagsvis ett kansli-biträde.

16. Med den nuvarande kanslipersonalen, lärarhögskolans och folkskoleseminariets resurser, är möjligheten att hjälpa metodiklektorerna med renskrivningsarbeten obefintlig. Det kan inte vara rationellt att högt kvalificerade lektorer skall ägna sig åt maskinskrivningsarbete. För nuvarande organisation kräves en och för den föreslagna utvidgade organisationen två kontorsbiträdestjänster för detta ändamål.

17. Övningsskolan kommer att omfatta sammanlagt 30 klasser på låg- och mellanstadiet. Med hänsyn till att denne rektor i icke oväsentlig grad kommer att delta i planeringsarbetet för den praktiska lärarutbildningen bör lönegrads-placeringen bli den högsta möjliga jämte avlöningsförstärkning om 2 AT-arvode och lärarutbildningsarvode om 1 450 kr.

18—19. Under uppbyggnadstiden är det inte möjligt lokalmässigt sett att inrätta alla i och för sig erforderliga tjänster. Till budgetåret 1963/64 är det absoluta minimibehovet 30 tjänster, varav 20 på mellanstadiet och 10 på lågstadiet. Vid Annedals folkskoleseminarium finns för närvarande 11 ordinarie övningsskollärartjänster i Ao 20 och 5 extra ordinarie tjänster i Ae 17. De ordinarie tjänsteinnehavarna vid seminariet bör beredas tillfälle att övergå till tjänsterna vid lärarhögskolan. Under budgetåret 1963/64 bör vidare skolöverstyrelsen eller rektor bemyndigas att utbyta högst 5 ordinarie tjänster mot samma antal extra ordinarie tjänster för att möjliggöra en övergång från seminariet till lärarhögskolan för de vid seminariet anställda extra ordinarie övningskollärarna med lång tjänstetid.

20—22. Med hänsyn till övningsskolans omfattning och till att lektorerna i övningsämnenas metodik icke kan bestrida all undervisning i sina respektive ämnen på klasslärarlinjerna erfordras de äskade tjänsterna.

23. För att täcka hela behovet av lärare i slöjd erfordras minst 7 tjänster. Av dessa föreslås att 4 blir ordinarie och de övriga extra ordinarie. De senare är inberäknade i kostnaderna för övrig icke ordinarie personal.

24—25. I och med att folk- och småskollärarutbildningen påbörjas ökar kansliarbetet i betydande omfattning. Utbildningskapaciteten kommer att svara mot 3—4 normala folkskoleseminarier. En kanslibitträdestjänst jämte en kontorsbiträdestjänst måste helt ställas till förfogande för rektor för övningsskolans låg- och mellanstadium.

28. Den föreslagna organisationen vid lärarhögskolan ersätter flertalet tjänster vid Annedals folkskoleseminarium, vilka följaktligen kan indragas. Därjämte in-

besparas statsbidrag för ett antal tjänster vid grundskolan. De sålunda ersatta tjänsterna inom den befintliga organisationen jämte inbesparat statsbidrag representerar en inbesparad kostnad av ca 1 100 000 kr.

I skrivelse den 20 februari 1963 har 1960 års lärarutbildningssakkunniga, efter samråd med universitetskanslern, som inhämtat utlåtande från den historisk-filosofiska fakulteten vid Göteborgs universitet, framlagt förslag beträffande *dels* benämning och forskningsinriktning för den professur som avses bli inrättad vid lärarhögskolan i Göteborg, *dels* tidpunkten för inrättandet av professuren.

De sakkunniga föreslår, att professuren benämnes »professur i praktisk pedagogik» samt att professurens forskningsinriktning, om så erfordras, anges med en föreskrift av följande lydelse: »Vid tillsättning av professuren bör beaktas, att företrädaren skall bedriva undervisning och forskning även rörande specialundervisningens problem». Vidare föreslår de sakkunniga, att ifrågavarande professur inrättas fr. o. m. den 1 juli 1964 samt att erforderliga medel ställs till förfogande för professurens tillsättning genom tillämpning av sakkunnigörfarande.

Till frågan om de framtida formerna för samverkan mellan lärarhögskolans och universitetets undervisning och forskning i Göteborg förklarar de sakkunniga sig skola återkomma vid senare tidpunkt, när detta spørsmål kan sättas in i ett större sammanhang.

Departementschefen. I det föregående har jag redovisat mina ställningstaganden till den av skolöverstyrelsen föreslagna utbyggnaden av lärarhögskolan i Göteborg med en utvidgad utbildningskapacitet i fråga om såväl ämneslärare som folk- och småskollärare.

I anslutning till sitt förslag om utbyggnad av lärarhögskolan har överstyrelsen föreslagit inrättande av ett antal lärartjänster vid lärarhögskolan samt en förstärkning av lärarhögskolans biträdesorganisation. Förslag har vidare framlagts om inrättande av en professorstjänst och en tjänst som biträdande rektor samt om nedsättning av undervisningsskyldigheten för ett antal befattningshavare m. m.

Jag kan i stort sett ansluta mig till överstyrelsens förslag i fråga om inrättandet av nya tjänster. På följande punkter är jag emellertid inte beredd att tillstyrka överstyrelsens förslag.

Beträffande den professur, som avses bli knuten till lärarhögskolan föreslår jag, i överensstämmelse med lärarutbildningssakkunnigas förslag, att tjänsten inrättas fr. o. m. den 1 juli 1964 (p. 1). Tjänsten bör med hänsyn till den vikt, som enligt min mening måste tillmätas behovet av forskning rörande specialundervisningens problem, benämnas professur i praktisk pedagogik med specialpedagogik. Kostnaderna för tjänstens tillsättning bör bestridas ur det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till ersättning åt sakkunniga i befordringsärenden. Förslaget om inrättande vid lärarhögskolan av en tjänst som biträdande rektor är jag inte beredd att tillstyrka (p. 2). Jag anser mig inte

heller kunna tillstyrka inrättande av en lektorstjänst i Ao 27 i högstadiets metodik i latin och grekiska. Jag föreslår därför, att två lektorstjänster i Ao 27 i högstadiets metodik inrättas (p. 4).

Beträffande de under punkterna 13—16 föreslagna biträdestjänsterna beräknar jag medel för en kontoristtjänst i Ae 9 (p. 14) samt en kontorsbiträdestjänst i reglerad befordringsgång (p. 16). Förslaget under punkt 10 om en instrumentmakartjänst är jag inte beredd att biträda.

I övrigt tillstyrker jag överstyrelsens förslag om nya tjänster vid den egentliga lärarhögskolan. Med anledning av förslaget under punkt 12 föreslår jag dock att en extra ordinarie tjänst inrättas, vars innehavare bör åligga skötsel av värmeanläggningen. Tjänstens lönegradsplacering torde få fastställas av Kungl. Maj:t.

Mot överstyrelsens förslag i vad gäller inrättandet av nya tjänster vid övningskolan har jag ingen erinran (p. 17—25). Däremot är jag inte beredd att tillstyrka en höjning av arvodet till föreståndaren för speciallärarlinjen (p. 26), ej heller förslaget om nedsättning av undervisningsskyldigheten för vissa befattningshavare (p. 27).

Samtidigt som det vid lärarhögskolan inrättas 30 övningsskollärartjänster (p. 18—19) och 10 övningslärartjänster (p. 20—23) kan indragning ske av 11 ordinarie övningsskollärartjänster och 5 ordinarie övningslärartjänster vid Annedals folkskoleseminarium i Göteborg (p. 28). Jag förutsätter, att nuvarande innehavare av dylika ordinarie tjänster skall kunna övergå på motsvarande tjänster vid lärarhögskolan. Likaledes förutsättes att ifrågavarande lärare vid lärarhögskolan skall i mån av behov kunna bestrida undervisning vid kvarvarande delar av Annedals folkskoleseminarium. Skolöverstyrelsen har i sina anslagsäskanden rörande folkskoleseminariernas avlöningsanslag föreslagit indragning av 6 vakanta lektorstjänster i Ao 27 eller 25 vid nämnda seminarium. Den växande organisationen vid lärarhögskolan i Göteborg och de ökande kostnaderna härför motväges sålunda delvis av den krympande organisationen och de minskande kostnaderna vid det seminarium lärarhögskolan delvis ersätter.

Utöver vad skolöverstyrelsen föreslagit vill jag förorda, att två vid Annedals folkskoleseminarium befintliga vaktmästartjänster i Ao 8 fr. o. m. budgetåret 1963/64 uppföres på lärarhögskolans i Göteborg stat.

Om riksdagen inte har någon erinran däremot bör en vid lärarhögskolan i Göteborg inrättad, ännu ej tillsatt tjänst såsom lektor i högstadiets metodik med placering i lönegrad Ao 25 i likhet med vad som gäller för två lektorstjänster vid lärarhögskolan i Malmö, kunna placeras i alternativt lönegrad Ao 27 eller Ao 25. Som villkor vid tillsättningen skall givetvis alltjämt gälla, att det med inrättande av tjänsten i Ao 25 avsedda syftet blir tillgodosett.

Mot överstyrelsens beräkning av de automatiska kostnadsökningarna, vilka hänför sig till ökade kostnader för handledning av lärarkandidater samt beslutade lönehöjningar, har jag ingen erinran.

I övrigt räknar jag inte med några förändringar under förevarande anslag.

Jag beräknar på grundval av vad jag här förordat ifrågavarande anslag för nästa budgetår till 5 886 000 kr. Detta innebär en anslagshöjning med 2 607 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta att vid lärarhögskolan i Göteborg skall fr. o. m. den 1 juli 1964 finnas inrättad en professur i praktisk pedagogik med specialpedagogik;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Göteborg, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

c) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 347 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	798 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	1 239 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 420 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	82 000
	Summa kr. 5 886 000

d) till *Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 886 000 kr.

9. Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader.

	Anslag
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 346)	197 000
1963/64 (förslag)	380 000

Följande sammanställning upptager den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten samt skolöverstyrelsens förslag till förändringar för nästa budgetår.

	För 1962/63 upptagna belopp, kr.	Av skolöverstyrelsen för 1963/64 föreslagna ändringar, kr.
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	1 000	+ 1 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	125 000	+ 12 000

3. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder m. m.	2 000	+ 12 000
4. Expenser, förslagsvis	61 000	+ 228 000
5. Publikationstryck, förslagsvis	8 000	+ 8 000
	Summa kr.	197 000 + 261 000

Av den föreslagna ökningen hänför sig 100 000 kr. till den befintliga organisationen och 161 000 kr. till förslaget om en utvidgning av lärarhögskolan.

Beträffande expensposten fördelar sig kostnadsökningarna på olika ändamål enligt följande uppställning.

4. <i>Expenser</i>	Ökning för befintlig organisation	Ytterligare ökning för föreslagna utbyggnad	Summa ökning
a. Bränsle, lyse och vatten	+ 10 000	+ 24 000	+ 34 000
b. Renhållning och städning	+ 5 000	+ 32 000	+ 37 000
c. Skrivmaterial, papper, blankettryck m. m.	+ 20 000	+ 34 000	+ 54 000
d. Telefon och annonsering	+ 5 000	+ 5 000	+ 10 000
e. Inköp och underhåll av möbler, kontorsmaskiner m. fl. inventarier	+ 48 000	+ 41 000	+ 89 000
f. Bokinköp, bindning av böcker m. fl. ändamål	+ 2 000	+ 2 000	+ 4 000
	Summa kr.	+ 90 000 + 138 000	+ 228 000

Den föreslagna ökningen av medelsbehovet för den befintliga organisationen motiveras huvudsakligen med att innevarande budgetårs anslag visat sig alltför lågt beräknat samt att särskilt lärarhögskolans kansli kräver en omfattande upprustning i fråga om kontorsmaskiner och möbler. För denna upprustning har beräknats det under punkten e. angivna beloppet av 48 000 kr.

Beträffande den ytterligare ökning av expensposten som föranledes av den föreslagna utbyggnaden av lärarhögskolan inhämtas av överstyrelsens motivering följande.

c. Då antalet lärarkandidater ökar så starkt och då en pedagogisk institution inrättas, ställs mycket stora krav på denna delpost. Ett mycket stort antal kompendier är under utarbetande eller planeras till nästa läsår. En begynnande forskning på den pedagogiska institutionen ställer stora krav.

e. I det äskade beloppet ingår speciellt kontorsmaskiner av olika slag, bl. a. vissa kontorsmaskiner speciellt för den psykologisk-pedagogiska institutionen. Arbetsrum för högstadiets lärare måste inredas på samma sätt som vid t. ex. lärarhögskolan i Malmö.

Departementschefen. Under hänvisning till vad jag i det föregående förordat rörande utbildningsorganisationens omfattning vid lärarhögskolan under nästa budgetår föreslår jag, att omkostnadsanslaget höjes från för närvarande 197 000 kr. till 380 000 kr., dvs. med 183 000 kr. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles, efter förslag av skolöverstyrelsen, besluta om fördelningen på poster av det angivna anslagsbeloppet. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 380 000 kr.

10. Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.

	Anslag
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 347)	155 000
1963/64 (förslag)	270 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta reservationsanslag uppräknas med 290 000 kr. till 445 000 kr. Den föreslagna ökningen hänför sig till de ändamål, som upptages i följande uppställning, vari jämväl angivits fördelningen av innevarande budgetårs anslag på samma ändamål. Där såsom ändamål angives ett undervisningsämne, avses ifrågavarande ämnesinstitution.

Ändamål:	Belopp 1962/63	Föreslagen ökning	Belopp 1963/64
1. Bibliotek	20 000	+ 30 000	50 000
2. Allmän undervisnings- och förbrukningsmateriel	20 000	of.	20 000
3. Svenska, historia och samhällskunskap ..	20 000	of.	20 000
4. Psykologi och pedagogik	4 000	+ 116 000	120 000
5. Språk: engelska, tyska, franska	10 000	+ 5 000	15 000
6. Geografi	5 000	+ 5 000	10 000
7. Biologi	10 000	+ 5 000	15 000
8. Matematik	1 000	+ 4 000	5 000
9. Fysik	20 000	+ 50 000	70 000
10. Kemi	25 000	+ 15 000	40 000
11. AV-hjälpmedel	20 000	of.	20 000
12. Lågstadiemetodik	—	+ 8 000	8 000
13. Mellanstadiemetodik	—	+ 8 000	8 000
14. Teknisk metodik	—	+ 26 000	26 000
15. Övningsskolans låg- och mellanstadium ..	—	+ 18 000	18 000
Summa kr.	155 000	+ 290 000	445 000

Skolöverstyrelsens förslag syftar till en grundläggande upprustning av lärarhögskolans olika institutioner efter i stora drag samma linjer som vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö. Förslagen under punkterna 12—15 sammanhänger med förslaget om anordnande av klasslärarutbildning vid lärarhögskolan i Göteborg.

Departementschefen. Vid min behandling i det föregående av anslaget till avlöningar vid lärarhögskolan i Göteborg har jag föreslagit, att en professur i praktisk pedagogik med specialpedagogik skall inrättas vid lärarhögskolan fr. o. m. den 1 juli 1964. Enligt min uppfattning bör i avvaktan härpå institutionen för psykologi och pedagogik utrustas i endast begränsad omfattning. Med hänsyn härtill och då jag anser vissa begränsningar av de äskade beloppen böra ske även i övrigt, torde anslaget för budgetåret 1963/64 böra uppföras med 270 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.*
för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett
reservationsanslag av 270 000 kr.

11. Lärarhögskolan i Göteborg: Inredning och utrustning av nya lokaler.

	Anslag
1963/64 (förslag)	325 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att 550 000 kr. anvisas för budgetåret 1963/64 såsom ett särskilt reservationsanslag till inredning och utrustning av nya lokaler vid lärarhögskolan i Göteborg. Överstyrelsen framhåller att eftersom anslag till inredning och utrustning saknas för innevarande budgetår, blir det nödvändigt att vänta med inrednings- och utrustningsarbetet till budgetåret 1963/64. Enligt överstyrelsen har dock planering härför utförts, och anbud avses skola infordras, så att arbetet kan påbörjas den 1 juli 1963.

Det äskade beloppet fördelar sig på följande huvudposter.

1. Kansli lokaler	20 000
2. Bibliotek	15 000
3. Institutioner för svenska, historia och samhällskunskap samt språk	60 000
4. Psykologisk-pedagogiska institutionen	55 000
5. Institutioner för geografi, biologi, matematik, fysik och kemi	157 000
6. Institutioner för övningsämnen	37 500
7. AV-central	12 000
8. Lokaler för speciallärarlinjer	16 000
9. Vissa lokaler för övningsskolan	73 000
10. Lärarhögskolans aula	40 000
11. Övriga lokaler	64 500
Summa kr. 550 000	

Av skolöverstyrelsens motivering framgår, att de äskade beloppen i vissa avseenden grundar sig på preliminära kostnadsberäkningar. Punkten 6 hänför sig till förslaget om anordnande av klasslärarutbildning vid lärarhögskolan. Detsamma gäller delvis beträffande punkterna 9 och 11.

Departementschefen. Innevarande budgetår finnes inga medel anvisade för inredning och utrustning av nya lokaler vid lärarhögskolan i Göteborg. Lärarhögskolan drives därför innevarande läsår under delvis provisoriska förhållanden. Det är enligt min uppfattning nu angeläget att tillgodose lärarhögskolans behov av inredning och utrustning. Utan en föregående noggrann utredning av ifrågasvarande behov är jag emellertid inte beredd att tillstyrka en så stor medelsanvisning som det äskade beloppet. Jag förordar, att ett anslag av 325 000 kr. uppföres under här använd rubrik och hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Göteborg: Inredning och utrustning av nya lokaler* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 325 000 kr.

12. Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	26 330 000	26 807 046
1961/62	29 584 000	28 531 657
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 347)	29 717 000	
1963/64 (förslag)	33 592 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att folkskoleseminariernas avlöningsanslag för nästa budgetår höjes med 5 939 000 kr. Överstyrelsen räknar därvid med en automatisk ökning med 4 448 000 kr., i huvudsak beroende på den generella lönehöjningen, beslutade arvodeshöjningar, stigande kostnader för den praktiska lärarutbildningen samt organisationens utbyggnad med fler seminarieklasser och externa övningsskolklasser. Det framhålles, att kostnaden för nya övningsskolklasser i det närmaste helt motsvaras av en kostnadsminskning för statsbidrag till det obligatoriska skolväsendet. Det ökade medelsbehovet i övrigt, av huvudsakligen icke-automatisk natur, betingas av överstyrelsens förslag beträffande seminarieorganisationens omfattning samt därav föranledda detaljförslag, vilka redovisas i följande sammanställning.

1. Indragning av 1 rektorstjänst i Bp 1 och av 6 lektorstjänster i Ao 27 eller 25.
2. Inrättande på övningsskolans högstadium av 21 adjunktstjänster i Ae 23 och 17 ämnesläartjänster i Ae 19 m. m.
3. Inrättande av 3 läartjänster i övningsämnen i Ao 20 samt indragning av 2 läartjänster på övergångsstat i hemkunskap i Ao 14.
4. Inrättande av 10 övningsskolläartjänster i Ae 20 eller Ae 17.
5. Indragning av 1 vaktmästartjänst i Ao 8 vid seminariet i Lund.
6. Ökad medelsanvisning för tillsynen av seminarieträdgårdarna.
7. Ökad medelsanvisning till biträdes hjälp på rektorexpeditionerna.
8. Anordnande av tilläggskurser i textilslöjd vid småskolläroverbyggnaden.
9. Anordnande av behörighetskurser i engelska på småskolläroverbyggnaden.
10. Arvodesanställning av personal för arbete i institutioner, skrivhjälp åt lärare m. m.

Av överstyrelsens framställning inhämtas bl. a. följande om de framlagda förslagen.

1. Med utgången av innevarande budgetår nedlägges folkskoleseminariet i Lund, varför rektorstjänsten där kan indragas. Vid seminariet finns också en lektorstjänst, som bör föras på övergångsstat, intill dess innehavaren kunnat placeras på annan tjänst.

Annedals folkskoleseminarium i Göteborg torde komma att successivt avvecklas i och med utbyggnaden av den år 1962 upprättade lärarhögskolan i Göteborg. Seminariet beräknas under budgetåret 1963/64 omfatta endast två klasser. Vid seminariet finns 9 lektorstjänster, av vilka 6 är vakanta. Dessa 6 tjänster synes kunna indragas.

Kostnadsminskningen med anledning härav beräknas till i runt tal 276 000 kr.

2. Vid folkskoleseminariernas övningsskolor har i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 13 juli 1961 under innevarande budgetår externa högstadiet börjat uppbyggas vid seminarierna i Falun, Jönköping, Umeå och Uppsala. På dessa högstadiet har placerats sammanlagt 11 adjunktstjänster i lönegrad Ae 23 och 8 tjänster för ämneslärare (folkskollärare med viss vidareutbildning) i Ae 19. På grund av högstadiernas fortsatta utbyggnad begäres nu för ifrågavarande seminarier (med undantag av seminariet i Jönköping) sammanlagt 9 adjunktstjänster och 6 ämneslärartjänster. Kostnaderna för dessa tjänster beräknas till 412 000 kr.

Högstadium föreslås av rektorerna börja uppbyggas fr.o.m. budgetåret 1963/64 vid seminarierna i Gävle, Göteborg (Guldheden), Kalmar, Karlstad, Linköping och Växjö. Vid samtliga dessa seminarier föreslås högstadiet omfatta minst 3 parallellklasser av årskurs 7, vid seminariet i Linköping dock 5 parallellklasser med hänsyn till att egentlig lärarkurs för blivande ämneslärare är förlagd till seminariet. Överstyrelsen biträder förslagen.

Enligt rektorernas beräkningar erfordras sammanlagt 12 adjunktstjänster i Ae 23 och 11 ämneslärartjänster i Ae 19. Kostnaderna för ifrågavarande tjänster beräknas till 702 000 kr.

För arvoden till 6 tillsynslärare samt för nedsättning av undervisningsskyldigheten för dessa beräknas en kostnad av i runt tal 40 000 kr.

Sammanlagt beräknar överstyrelsen sålunda kostnadsökningen under denna punkt till 1 154 000 kr. Större delen av detta belopp utgör emellertid icke någon reell kostnadsökning utan endast en överflyttning av statens kostnader för det kommunala skolväsendet till folkskoleseminariernas avlöningsanslag.

3. I år liksom tidigare år har från åtskilliga rektorer framhållits, att antalet ordinarie tjänster i olika övningsämnen är för litet i förhållande till antalet icke-ordinarie, och förslag har framlagts om inrättande av nya ordinarie tjänster, särskilt i gymnastik och musik.

Skolöverstyrelsen anser, med hänsyn till den pågående utredningen om seminarieorganisationen, att viss försiktighet i fråga om inrättande av nya ordinarie tjänster är påkallad, och överstyrelsen inskränker sig därför till att föreslå inrättandet av en ny tjänst i Ao 20 i vart och ett av ämnena gymnastik, musik och teckning. Bifall till detta förslag medför icke någon kostnadsökning utan endast en överflyttning av kostnaderna för grundlönerna, i runt tal 52 000 kr., från icke-ordinarieposten till ordinarieposten.

Vid seminarierna i Lund och Umeå finnes två på övergångsstat uppförda lärartjänster i Ao 14 i hemkunskap. Tjänsten i Umeå är vakant. Dessa båda tjänster bör indragas, beträffande tjänsten i Lund dock under förutsättning att innehavaren placeras på annan tjänst. Kostnadsminskningen beräknas till 37 000 kr.

4. Vid folkskoleseminarierna finns för närvarande sammanlagt 316 övningskollärartjänster, varav 163 ordinarie, 51 extra ordinarie vid seminarium och 102 extra ordinarie vid folkskola.

Med hänsyn till seminarieorganisationens omfattning bedömer skolöverstyrelsen att det i och för sig föreligger ett behov av (361 — 316 =) 45 nya övningskollärartjänster. Behovet minskar emellertid med 16 tjänster i och med att Annedals folkskoleseminarium i Göteborg avvecklas. Behovet nedgår sålunda till 29.

Med hänsyn till att seminarieorganisationen är under utredning inskränker sig skolöverstyrelsen till att föreslå, dels att de vid seminariet i Lund nu befintliga 6 extra ordinarie övningskollärartjänsterna (vid folkskola) bibehålls och

omplaceras till andra seminarier, dels att 10 nya övningsskollärartjänster inrättas, de senare som extra ordinarie vid folkskola.

Överstyrelsen förutsätter vidare, att vid den successiva avvecklingen av Annedals seminarium i Göteborg där befintliga 11 ordinarie och 5 extra ordinarie övningsskollärartjänster bibehålles och överflyttas till andra seminarier.

Inrättande av 10 nya extra ordinarie övningsskollärartjänster i Ae 20 eller Ae 17 medför en kostnadsökning av i runt tal 230 000 kr. Om tjänsterna ej inrättas måste i stället medelsanvisningen till handledararvoden automatiskt ökas.

5. Nedläggandet av seminariet i Lund medför, att vaktmästartjänsten i lönegrad Ao 8 vid seminariet kan indragas.

6. Den 3 juni 1960 fastställde Kungl. Maj:t nya timplaner för samtliga linjer vid folkskoleseminarierna. Enligt de nya timplanerna förekommer trädgårdsskötsel på folkskollärlinjerna såsom ett frivilligt ämne omfattande 1½ veckotimme och på småskollärlinjerna såsom ett obligatoriskt ämne med 1 veckotimme.

Genom beslut av 1961 års riksdag indrogs fyra ordinarie och två extra ordinarie tjänster för lärare i trädgårdsskötsel, samtliga då vakanta. Därefter återstod sex ordinarie tjänster, som fördes på övergångsstat, och en extra ordinarie tjänst beträffande vilken, efter erforderlig utredning från överstyrelsens sida, frågan om dess indragning senare skulle prövas av Kungl. Maj:t (VIII ht 1961 s. 621). Ifrågavarande lärare skulle, om så erfordrades och vore möjligt, beredas fyllnadstjänstgöring vid andra skolor i seminariestaden. Överstyrelsen skulle överväga även andra frågor rörande lärarna i trädgårdsskötsel och seminarie-trädgårdarna samt framlägga förslag i ämnet.

Såsom sakkunniga för utredning av dessa frågor har överstyrelsen anlitat rektorn Nils Wester vid folkskoleseminariet i Luleå och hortonomen Arvid Ekerot vid Annedals folkskoleseminarium i Göteborg. Den 28 februari 1962 inkom till överstyrelsen en av de sakkunniga utarbetad PM angående frågor rörande lärarna i trädgårdsskötsel och seminarieträdgårdarna. Över denna PM har rektorerna vid folkskoleseminarierna avgivit yttranden.

De sakkunniga framhåller, att seminarieträdgårdarna utnyttjas av seminarierna, förutom för undervisningen i ämnet trädgårdsskötsel, även i ämnena biologi, naturkunskap, hembygdskunskap och teckning. De betonar, att seminarieträdgårdarna är ett mycket viktigt hjälpmedel vid undervisningen. De understryker även vikten av att undervisningen meddelas av lärare med samma kompetens som hittills. Då ämnet trädgårdsskötsel nu är frivilligt på folkskollärlinjerna och har lågt obligatoriskt timental på småskollärlinjerna, kan dock i regel icke full tjänstgöring enligt gällande bestämmelser beredas vid ett och samma seminarium.

De sakkunniga föreslår, att seminarierna sammanföres i 10 grupper med 2 seminarier i varje grupp. En lärare, stationerad vid ett seminarium i varje grupp, föreslås svara för såväl undervisningen som tillsynen av trädgårdarna vid båda läroanstalterna. Förslaget förutsätter inrättande av 3 nya extra ordinarie lärartjänster och omplacering av den nuvarande extra ordinarie tjänsten vid seminariet i Gävle.

Av de 19 seminariektorer, som yttrat sig har 8 ställt sig positiva till de sakkunnigas förslag, medan 11 uttrycker tveksamhet eller bestämt avstyrker förslaget.

Överstyrelsen delar de sakkunnigas uppfattning om den betydelse, som seminarieträdgårdarna har för undervisningen i skilda ämnen. Däremot anser över-

styrelsen, att de sakkunniga har räknat väl optimistiskt i fråga om antalet veckotimmars undervisning i ämnet trädgårdsskötsel såsom underlag för heltidstjänster i ämnet. Då vidare de befintliga sex ordinarie tjänsterna förts på övergångsstat och frågan om indragning av den befintliga extra ordinarie tjänsten skall prövas av Kungl. Maj:t, finner överstyrelsen det icke möjligt att föreslå inrättande av nya extra ordinarie tjänster.

Enligt överstyrelsens uppfattning bör de nu befintliga 6 ordinarie tjänsterna på övergångsstat bibehållas vid de seminarier, till vilka de nu är förlagda. Dessamma bör gälla i fråga om den extra ordinarie läraren vid seminariet i Gävle, så länge nuvarande tjänsteinnehavaren kvarstår på tjänsten.

Vid de seminarier, som inte har tillgång till ordinarie eller extra ordinarie tjänst i ämnet trädgårdsskötsel, är möjligheterna att erhålla timlärare samt ordna tillsynen över trädgårdarna skiftande. En del rektorer meddelar, att de inte mött några svårigheter i dessa avseenden, medan andra rapporterar avsevärda svårigheter.

Sedan gammalt har under anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, varit uppförd en delpost till tilläggsarvoden åt lärare i trädgårdsskötsel vid de tidigare småskoleseminarierna, som ej haft fasta lärartjänster i detta ämne. Dessa tilläggsarvoden, som gällt just tillsynen och skötseln av trädgårdarna, utgår innevarande budgetår med 600 kr. vid vart och ett av seminarierna i Landskrona, Skara, Strängnäs och Växjö samt med 300 kr. vid vart och ett av seminarierna i Haparanda, Härnösand och Lycksele. Överstyrelsen anser i likhet med de sakkunniga, att dessa arvodesbelopp är otillräckliga.

Vid övriga seminarier utan fast lärartjänst i ämnet har ersättningen för trädgårdens skötsel och vård budgetåret 1961/62 enligt medgivande av överstyrelsen utgått antingen med ett visst belopp per månad eller för ett visst antal veckotimmar.

De sakkunniga föreslår, dels att ovannämnda tilläggsarvoden åt lärare i trädgårdsskötsel vid vissa seminarier avskaffas, dels att ersättningen för trädgårdens tillsyn och skötsel utgår i form av timarvode för ett visst antal veckotimmar. Överstyrelsen ansluter sig till förslaget i förstnämnda del men förordar, att det fortfarande bör få ankomma på överstyrelsen att bestämma, om ersättningen för trädgårdens tillsyn och skötsel skall utgå i form av arvode per månad eller såsom timarvode.

Svårigheterna beträffande såväl undervisningen i trädgårdsskötsel som tillsynen och skötseln av trädgården synes vara särskilt stora vid seminariet i Umeå.

Överstyrelsen tillstyrker, att en tjänst som trädgårdsförman (eller trädgårdsmästare) inrättas vid seminariet. Med tjänsten bör även förenas tillsynen och vården av husliga seminariets trädgård. Lönegradsplaceringen torde böra bli föremål för förhandlingar i vanlig ordning.

Om lärare från annan ort måste anlitas för undervisningen i trädgårdsskötsel bör det vara möjligt att till läraren utbetala resekostnadsersättning och traktement.

Kostnaderna för de av överstyrelsen föreslagna åtgärderna beräknas för budgetåret 1963/64 till 58 300 kr. I förhållande till motsvarande kostnader innevarande budgetår innebär detta en kostnadsökning med ca 19 000 kr. Härtill kommer viss kostnadsökning för reseersättningar under omkostnadsanslaget.

7. I regleringsbrev den 6 juni 1962 angående anslag för budgetåret 1962/63 till realskolor och gymnasier m. m. har Kungl. Maj:t föreskrivit, med ändring av tidigare gällande bestämmelser i vad avser sagda skolor, att för jämkningar upp-

åt må disponeras ett belopp av sammanlagt högst 20 % av summan av de för de olika skolorna för biträdes hjälp på rektorsexpeditionerna enligt ovan angivna grunder beräknade belopp. Enligt vad som framgår av 1962 års statsverksproposition har denna höjning av jämningsprocenten (dessförinnan 7 %) medgivits med anledning av förslag av skoladministrativa utredningen.

Överstyrelsen anser, att alltför stor skillnad skulle uppstå mellan seminarie- och läroverksrektorernas situation, om viss uppräkningsprocent icke vidtoges även beträffande seminarierna. Överstyrelsen vill dock framhålla, att en sådan uppräkningsprocent endast är att betrakta som en provisorisk åtgärd i avvaktan på en fullständig översyn av gällande bestämmelser i förevarande avseende.

Överstyrelsen hemställer sålunda om sådan ändring av ovannämnda bestämmelser, att för jämningsprocenten uppåt må fr. o. m. budgetåret 1963/64 disponeras sammanlagt 15 % av summan av de för de olika seminarierna enligt angivna grunder för ifrågavarande ändamål beräknade beloppen. Härav betingad kostnadsökning kan uppskattas till i runt tal 30 000 kr. för budgetåret 1963/64.

Departementschefen. Av vad jag anfört i det föregående framgår, att jag för budgetåret 1963/64 räknar med en intagning vid folkskoleseminarierna av något mindre omfattning än skolöverstyrelsen föreslagit. Enligt min bedömning, som utgår från en långsiktig beräkning, bör seminarieorganisationen budgetåret 1963/64 omfatta 179 avdelningar i stället för av överstyrelsen föreslagna 184. Jag har vid mina anslagsberäkningar utgått från en organisation av denna omfattning. Det bör dock, som jag tidigare anfört, få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta slutligt beslut i fråga om antalet intagningsavdelningar.

Överstyrelsens förslag om indragning av rektorstjänsten vid seminariet i Lund och av sex lektorstjänster i Ao 27 eller 25 vid Annedals folkskoleseminarium tillstyrker jag (p. 1). Jag beräknar medel för inrättande på övningsskolans högstadium av nio adjunktstjänster i Ae 23 och av sex ämneslärtjänster i Ae 19 (p. 2).

Förslaget om inrättande av tre ordinarie lärtjänster i övningsämnen kan jag inte tillstyrka (p. 3). I stället föreslår jag, att tre lärtjänster i övningsämnen i Ao 20, 1 tjänst i Ao 17 och en i Ao 13, samtliga vid Annedals folkskoleseminarium i Göteborg, indrages tillsammans med de två till indragning föreslagna lärtjänsterna på övergångsstat i hemkunskap i Ao 14. Inte heller anser jag mig kunna tillstyrka inrättandet av 10 nya övningsskollärtjänster. Jag beräknar i stället större belopp för arvoden till handledare (p. 4). Mot förslaget om indragning av en vaktmästartjänst i Ao 8 vid seminariet i Lund har jag ingen erinran (p. 5).

Under hänvisning till vad jag anfört vid anmälan av anslaget Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar föreslår jag vidare att 11 ordinarie övningsskollärtjänster, 5 ordinarie övningslärtjänster och 2 ordinarie vaktmästartjänster indrages.

Jag kan inte biträda förslaget om ökad medelsanvisning för tillsynen av seminarietrådgårdarna (p. 6). Ehuru seminarietrådgårdarna kan ha viss betydelse för undervisningen bör de successivt omläggas till en form, som är mindre arbets- och kostnadskrävande och som bättre svarar emot den praktiska och

estetiska funktion de i dagens läge lämpligen bör fylla. Jag räknar för budgetåret 1963/64 med att kostnaderna för tillsynen av trädgårdarna skall hålla sig inom en oförändrad medelsram.

Förslaget om ökad medelsanvisning till biträdes hjälp på rektorsexpeditionerna tillstyrkes (p. 7). Däremot är jag inte beredd tillstyrka förslagen om anordnande av tilläggskurser i textilslöjd (p. 8) eller om arvodesanställning av personal för vissa arbetsuppgifter (p. 10). Beträffande förslaget om anordnande av behörighetskurser i engelska på småskollärlinje får jag hänvisa till vad jag i det föregående föreslagit med anledning av det betänkande om folkskollärarytbildningen i engelska, som framlagts av 1960 års lärarutbildningssakkunniga (p. 9).

Frånsett automatiska kostnadsökningar räknar jag inte med några andra förändringar under detta anslag.

Medelsbehovet under detta anslag för nästa budgetår kan vid bifall till vad jag i det föregående förordat beräknas till 33 592 000 kr., vilket innebär en anslagshöjning med 3 875 000 kr.

Under återopandande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	9 930 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	458 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	14 737 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	7 942 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	525 000

Summa kr. 33 592 000

c) till *Folkskoleseminarierna*: *Avlöningar* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 33 592 000 kr.

13. Folkskoleseminarierna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	2 121 000	1 863 886
1961/62	2 214 000	2 016 655
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 358)	2 181 000	
1963/64 (förslag)	2 400 000	

Följande sammanställning upptager den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten samt för nästa budgetår skolöverstyrelsens förslag till förändringar och departementets anslagsberäkning.

<i>Utgifter</i>	För 1962/63 upptagna belopp, kr.	Av skolöverstyrel- sen för 1963/64 föreslagna änd- ringar, kr.	Departementets anslagsberäk- ning för 1963/64, kr.
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	55 000	of.	of.
2. Resesättningar, <i>förslagsvis</i>	15 300	+ 3 700	+ 2 000
3. <i>Expenser, förslagsvis</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten	800 000	+ 50 000	+ 50 000
b) Övriga expenser	1 100 000	+ 129 000	+ 100 000
4. Trädgårdarnas underhåll och skötsel, <i>för- slagsvis</i>	175 000	+ 25 000	of.
5. Särskilda kurser och föreläsningar m. m.	56 800	+ 5 200	+ 5 200
6. Underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandidaternas bostadsrum vid semi- narierna i Haparanda och Lycksele, <i>för- slagsvis</i>	1 200	of.	of.
7. Ersättning åt lärarkandidater i samband med studiebesök, <i>förslagsvis</i>	50 000	+ 40 000	+ 40 000
8. Bidrag till anordnande av studie- och id- rottsutfärder	14 000	+ 16 000	+ 1 000
Summa kr.	2 267 300	+ 268 900	+ 198 200
<i>Särskilda uppbördsmedel</i>			
9. Upplåtelse av lokaler, ersättning för lyse	35 000	— 10 000	— 10 000
10. Inkomster av trädgårdarna	50 000	— 8 000	— 8 000
11. Lärarkandidatavgifter till underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandida- ternas bostadsrum vid seminarierna i Ha- paranda och Lycksele	1 200	of.	of.
Nettoutgift kr.	2 181 100	+ 286 900	+ 216 200

Av skolöverstyrelsens motivering inhämtas bl. a., att de ökade kostnaderna för expenser huvudsakligen föranledes av ökade bränslepriser samt höjda städ-
löner samt att de ökade kostnaderna för ersättning åt lärarkandidater i sam-
band med studiebesök beror på en kraftig ökning av antalet avgångsklasser
budgetåret 1963/64.

Departementschefen. Anslaget bör för nästa budgetår uppföras med ett av-
rundat belopp av 2 400 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå
riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* för budgetåret
1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av
2 400 000 kr.

14. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	400 000	384 484
1961/62	400 000	397 368
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 360)	695 000	
1963/64 (förslag)	695 000	

Utöver det av riksdagen för innevarande budgetår anvisade beloppet av 695 000 kr. har Kungl. Maj:t genom beslut den 6 juni 1962 anvisat 35 000 kr. av till Kungl. Maj:ts disposition under förevarande reservationsanslag stående belopp.

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget för nästa budgetår höjes med 155 000 kr. till 850 000 kr.

Som motivering för anslagshöjningen anför överstyrelsen i huvudsak följande.

Överstyrelsen vill liksom tidigare starkt understryka vikten av att lärarutbildningsanstalterna är väl försedda med modern undervisningsmateriel av olika slag, så att lärarkandidaterna under utbildningstiden blir väl insatta i materielns och hjälpmedlens användning i undervisningen. Härtill kommer, att all undervisningsmateriel vid seminarierna är utsatt för mycket stark förslitning. För budgetåret 1963/64 begär rektorerna sammanlagt 833 650 kr. Med hänsyn också till det ökade antalet klasser vid seminarierna anser överstyrelsen, att någon reducering av detta belopp icke gärna bör ifrågakomma.

Departementschefen. Jag förordar, att detta anslag för nästa budgetår uppföres med oförändrat belopp och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 695 000 kr.

15. Folkskoleseminarierna: Utrustning

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	500 000	495 535
1961/62	500 000	563 066
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 360)	950 000	
1963/64 (förslag)	1 050 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta reservationsanslag för nästa budgetår höjes med 1 050 000 kr. till 2 000 000 kr.

Av motiveringen för överstyrelsens förslag inhämtas bl. a. följande.

Utrustningsbehovet vid folkskoleseminarierna är fortfarande avsevärt. Förslitningen på all slags undervisningsmateriel är vid dessa lärarutbildningsanstalter

mycket stor. Det är också angeläget, att lärarutbildningsanstalterna kan anskaffa och pröva ny undervisningsmateriel.

Överstyrelsen har under läroverkens omkostnadsanslag äskat medel för teknisk utrustning och upprustning av institutioner vid läroverk och seminarier med egentlig lärarkurs. Därigenom kan emellertid endast en mindre del av utrustningsbehovet vid seminarier med praktisk lärarkurs tillgodoses.

För att erhålla underlag för en långsichtsplanering av lärarutbildningsanstalternas utrustning med AV-hjälpmedel genomförde överstyrelsen under hösten 1961 en undersökning av seminariernas resurser i detta avseende. Undersökningen visade, att några seminarier var relativt välutrustade, medan andra hade en mycket bristfällig utrustning. Med ledning av undersökningsresultatet uppgjordes ett förslag till grundutrustning, som beträffande lektionssalarnas utrustning helt ansluter till betänkandet »Hjälpmedel i skolarbetet» (SOU 1961: 17, s. 152—158). Kostnaden för att förse samtliga seminarier med denna grundutrustning uppgår till i genomsnitt 50 000 kr. per seminarium. Upprustningen föreslås ske under en femårsperiod med början budgetåret 1962/63, för vilket budgetår beräknats ett belopp av ca 10 000 kr. per seminarium utan egentlig lärarkurs för blivande ämneslärare. För vart och ett av de fyra följande budgetåren fordras alltså ett belopp av ca 10 000 kr. per seminarium. För de 16 seminarierna utan egentlig lärarkurs för blivande ämneslärare fordras alltså sammanlagt 160 000 kr. per budgetår. Även för budgetåret 1963/64 bör således beräknas minst 160 000 kr. för AV-utrustning. Beloppet torde kunna inrymmas i det sammanlagda belopp av 2 000 000 kr. som överstyrelsen äskar. Överstyrelsen finner det emellertid önskvärt, att utrustningen med AV-hjälpmedel kan ske i snabbare takt än under en femårsperiod. Detta blir emellertid beroende av utrustningsanslagets storlek.

Departementschefen. Anslaget till utrustning vid folkskoleseminarierna har innevarande budgetår nära nog fördubblats i förhållande till anslaget föregående budgetår. Det anvisade beloppet, 950 000 kr., överensstämmer med det av skolöverstyrelsen för innevarande budgetår äskade beloppet, i vilket ingick ett för anskaffande av audivisueella hjälpmedel beräknat belopp av 160 000 kr., dvs. samma belopp som överstyrelsen nu beräknar för budgetåret 1963/64. Med hänsyn härtill anser jag mig icke kunna tillstyrka en uppräknig av förevarande anslag med mer än 100 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Utrustning* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 050 000 kr.

16. Förskoleseminarierna: Avlöningar

Anslag

1963/64 (förslag) 1 963 000

Skolöverstyrelsens anslagsäskande för avlöningar budgetåret 1963/64 vid en förstatligad förskoleseminarieorganisation omfattande nio seminarier med sammanlagt 27 klassavdelningar uppgår till 1 963 000 kr. Detta belopp fördelar sig på följande ändamål.

1. Inrättande av 9 rektorstjänster i Ao 27.
2. Inrättande av 1 adjunktstjänst i Ae 23 och 17^{1/2} seminarielärartjänster i Ae 16.
3. Inrättande av 8 kanslibiträdestjänster i Ae 7.
4. Timplärläroarvoden.
5. Handledararvoden.
6. Arvoden till seminarieläkare och seminariesköterskor.
7. Arvoden till seminariebibliotekarier.
8. Arvoden till vaktmästare.
9. Avlöningar åt vikarier.

Av överstyrelsens motivering inhämtas bl. a. följande.

1. Vid det statliga förskoleseminariet i Malmö är inrättad en rektorstjänst i lönegrad Ag 26. Vid de icke-statliga seminarierna finns heltidsanställda rektorer, utom vid seminariet i Luleå, som har en studierektor. Överstyrelsen föreslår, att rektorstjänsten vid seminariet i Malmö ordinariesättes och att vid vart och ett av de övriga seminarierna — de sex, som föreslås bli förstatligade och de två som föreslås bli upprättade — inrättas en ordinarie rektorstjänst. Överstyrelsen räknar med placering i lönegrad Ao 27.

2. Överstyrelsen räknar med att för seminarium med två och tre klasser fordras två lärartjänster och för seminarium med fyra klasser minst två och en halv. För seminarium med sex klasser räknar överstyrelsen med att fyra lärartjänster fordras, därav en adjunktstjänst. Denna tjänst motiveras av att vid ett seminarium av denna omfattning är antalet undervisningstimmar i sådana ämnen, där undervisningen bör bestridas av lärare med akademisk kompetens, så stort, att underlag finnes för inrättande av en sådan tjänst. Vid de nio förskoleseminarierna blir det sammanlagda antalet erforderliga lärartjänster 19^{1/2}, därav en adjunktstjänst.

Undervisningsskyldigheten på adjunktstjänsten förutsättes vara 21 veckotimmar. De övrigas undervisningsskyldighet förutsättes vara 24 veckotimmar. Med undervisning jämställes observation av lärarkandidats praktiskt-pedagogiska arbete å institution jämte föregående och efterföljande handledning.

3. För utförande av sekreterar- och kamrerargöromål samt för bestridande av kontorsgöromål är vid förskoleseminariet i Malmö inrättad en kanslibiträdestjänst i Ae 7. Överstyrelsen föreslår att en kanslibiträdestjänst i Ae 7 inrättas vid vart och ett av förskoleseminarierna.

4. Ifrågasvarande arvoden har beräknats som arvoden för tilläggstimmar med en genomsnittlig placering i AT 26 för läroämnena och CT 20 för övningsämnena.

Vid kostnadsberäkningen för 1963/64 har förutsatts undervisning med delad (halv) klassavdelning i följande ämnen:

1. teckning, målning, modellering
2. slöjd (träslöjd, textil- och småslöjd)
3. rytmik

Vid flertalet av förskoleseminarierna har lektionerna i dessa ämnen hittills hållits med halv klassavdelning.

För röstvärd har antalet lärartimmar beräknats i enlighet med bestämmelserna för seminarierna för huslig utbildning.

Det sammanlagda antalet undervisningstimmar, bestridda av timplärläro beräknas bli ca 14 500.

5. Arvoden till handledare beräknas i enlighet med av Kungl. Maj:t den 6

juni 1962 för förskoleseminariet i Malmö meddelade bestämmelser. Dessa innebär, att arvode utgår dels till handledare för den praktiska förskollärarytbildningen, dels till lärare vid institution, som mottager grupp av lärarkandidater för auskultering. Enligt Kungl. Maj:ts förenämnda skrivelse beräknas för varje lärarkandidat under dennes utbildningstid i de två årskurserna 1 224 kr. Lärarkandidat kostar då under ett läsår 612 kr.

6. Vid beräkning av arvoden till *seminarieläkare och seminariesköterskor* har de för seminarierna för huslig utbildning gällande arvodningsgrunderna tillämpats.

7. *Arvoden till seminariebibliotekarier* har beräknats med utgångspunkt i motsvarande arvoden vid folkskoleseminarier med småskollärarytbildning 1961/62.

8. Inget av seminarierna beräknas under 1963/64 ha behov av heltidsanställd vaktmästare. Lön till vaktmästare vid folkskoleseminarium utgår efter lgr A 8. Vid beräkning av förskoleseminariernas medelsbehov för arvodering av vaktmästarsysslor har överstyrelsen räknat med arvoden mellan $\frac{1}{6}$ av årslönen i A 8 vid de minsta seminarierna och $\frac{3}{4}$ av samma årslön vid de största om 5—6 klassavdelningar.

Departementschefen. Jag har i det föregående tillstyrkt, att förskoleseminarierna förstärkas fr. o. m. den 1 juli 1963, att seminarieorganisationen fr. o. m. samma tidpunkt utbyggs med två nya seminarier och att intagningskapaciteten ökas med fem intagningsavdelningar inklusive de föreslagna nya seminarierna. Vad jag sålunda tillstyrkt överensstämmer med vad skolöverstyrelsen föreslagit.

Vad skolöverstyrelsen föreslagit under förevarande anslagpunkt äger ett direkt samband med nyssnämnda utbyggnadsförslag och jag kan därför i stora drag biträda överstyrelsens här ifrågakarande förslag. I vissa hänseenden anser jag mig emellertid böra ge förslagen en utformning, som avviker från vad skolöverstyrelsen förordat.

Såsom skolöverstyrelsen föreslagit bör fr. o. m. budgetåret 1963/64 inrättas dels nio rektorstjänster, dels $18\frac{1}{2}$ heltidslärartjänster. Rektorstjänsterna bör vara placerade i ABp 25. Innehavare av rektorstjänst bör tillika inneha lärartjänst. Kungl. Maj:t bör därför äga inrätta det antal lärartjänster som erfordras för att bereda rektorerna sådan tjänst. Förordnande av rektorer bör ske för viss gemensam förordnandeperiod om sex år. Av de föreslagna $18\frac{1}{2}$ lärartjänsterna bör en vara adjunktstjänst i psykologi och pedagogik i A 23 och de övriga utgöra tjänster såsom seminarielärare med placering i lönegrad A 17. Lärartjänsterna bör tills vidare vara extra ordinarie. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter beträffande ifrågakarande tjänster.

Förslaget om inrättande av åtta kanslibiträdestjänster i Ae 7, en vid vart och ett av seminarierna, tillstyrker jag.

Mot överstyrelsens förslag och beräkningar i övrigt har jag ingen erinran.

Kostnaderna för avlöningar vid förskoleseminarierna beräknas vid bifall till vad jag här förordat komma att för budgetåret 1963/64 uppgå till 1 963 000 kr.

Med återopande av vad jag sålunda anfört och förordat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för förskoleseminarierna i enlighet med vad jag i det föregående förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna riktlinjer utfärda de bestämmelser och fatta de beslut i övrigt som fordras för genomförande av de av mig förordade åtgärderna;

c) godkänna följande avlöningsstat för förskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ..	228 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	31 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	1 432 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	260 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	12 000
Summa kr. 1 963 000	

d) till *Förskoleseminarierna*: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 963 000 kr.

17. Förskoleseminarierna: Omkostnader

	Anslag
1963/64 (förslag)	339 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att för omkostnader vid förskoleseminarierna ett förslagsanslag av 339 000 kr. uppföres för budgetåret 1963/64. Följande uppställning upptager skolöverstyrelsens förslag till omkostnadsstat samt departementets anslagsberäkning.

Förslag till omkostnadsstat för 1963/64:

	Skolöverstyrelsens förslag, kr.	Departementets anslagsberäkning, kr.
1. Sjukvård m. m.	3 750	4 000
2. Reseersättningar	10 500	10 500
3. Expenser:		
Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i>	68 265	68 000
Övriga expenser	202 000	202 000
4. Trädgårdarnas underhåll och skötsel	11 000	11 000
5. Publikationstryck	8 500	8 500
6. Särskilda kurser och föreläsningar	18 250	18 500
7. Ersättning åt lärarkandidat i samband med viss praktik ..	2 500	2 500
8. Bidrag till studiefärder	13 750	14 000
Summa kr.		338 515
		339 000

Av överstyrelsens motivering inhämtas bl. a. följande.

2. Enligt till omkostnadsstaten för budgetåret 1962/63 hörande bestämmelser skall anslagsposten till reseersättningar användas till bestridande av *dels* resekostnadsersättningar och traktamenten åt rektor och seminarielärare för studieresor till förskoleseminarier och övriga resor i förskoleseminariets angelägenheter med sammanlagt högst 500 kr., *dels* ersättningar för flyttningskostnader i enlighet med gällande bestämmelser. För vart och ett av de sju befintliga förskoleseminarierna har i enlighet härmed 500 kr. beräknats. För de föreslagna två nya seminarierna har beräknats samma belopp, som utgår för förskoleseminariet i Malmö 1962/63, 3 000 kr.

3. För 1962/63 har anvisats 6 000 kr. till *Övriga expenser* vid förskoleseminariet i Malmö. Detta belopp har tagits till utgångspunkt vid anslagsberäkningen för 1963/64 men uppräknats, främst med hänsyn till beräknad ökning av städningsskostnaderna. Kostnaderna för expenser har sålunda beräknats per klass till 7 000 kr. i ortsgrupp 3, 7 500 kr. i ortsgrupp 4 och 8 000 kr. i ortsgrupp 5.

6. Det belopp, som föreslagits till *Särskilda kurser och föreläsningar m. m.*, har beräknats dels för tillfälliga föreläsningar av olika specialister, dels för undervisning i instrumentalmusik. För föreläsningarna har kostnaderna beräknats till 500 kr. per seminarium, för undervisning i instrumentalmusik 500 kr. per klass.

7. Anslagsposten till *Ersättning åt lärarkandidater i samband med viss praktik*, ur vilken utgår resebidrag till lärarkandidat vid praktikutbildning på annan ort, beräknas för 1963/64 till 2 500 kr., varav 1 500 kr. för förskoleseminariet i Malmö och 1 000 kr. för förskoleseminariet i Luleå.

8. Vid beräkning av anslagsposten *Bidrag till anordnande av studieutfärder* har utgångspunkten varit det belopp som för 1962/63 anvisades för detta ändamål till förskoleseminariet i Malmö, som under detta läsår har en klass. Således beräknas kostnaderna till 500 kr. per klass.

Departementschefen. Jag har ingen erinran mot skolöverstyrelsens anslagsberäkning utan förordar, att det för omkostnader vid förskoleseminarierna uppföres ett anslag av 339 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förskoleseminarierna: Omkostnader* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 339 000 kr.

18. Förskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.

	Anslag
1963/64 (förslag)	156 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att för anskaffande av materiel, böcker m. m. vid förskoleseminarierna ett reservationsanslag av 156 000 kr. uppföres för budgetåret 1963/64. Överstyrelsen har vid sin beräkning av medelsbehovet för den befintliga seminarieorganisationen tagit folkskoleseminariernas anslag för motsvarande ändamål till utgångspunkt. Vid folkskoleseminarierna utgör det till förfogande stående genomsnittsbeloppet per klass 2 439 kr. Förskoleseminariernas medelsbehov har beräknats till 2 400 kr. per klass, uppdelat på 1 400 kr. till

böcker, undervisningsmateriel och inventarier, 900 kr. till materiel för undervisning i slöjd och 100 kr. till materiel för lek och rytmik.

För vartdera av seminarierna i Malmö, Norrköping, Stockholm, Uppsala och Örebro beräknar överstyrelsen ett behov av ytterligare 10 000 kr. för böcker, undervisningsmateriel och inventarier med hänsyn till att dessa seminarier föreslagits få ökat antal klasser. För vartdera av de föreslagna nya förskoleseminarierna i Gävle och Jönköping har för materiel, böcker m. m. beräknats 22 400 kr., dvs. samma belopp som innevarande budgetår anvisats för detta ändamål vid förskoleseminariet i Malmö.

Departementschefen. Jag har ingen annan erinran mot skolöverstyrelsens förslag än att 90 000 kr. bör beräknas som engångsbelopp och hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 156 000 kr.

19. Förskoleseminarierna: Inredning och utrustning

	Anslag
1963/64 (förslag)	250 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att för inredning och utrustning av förskoleseminarier ett reservationsanslag av 300 000 kr. uppföres för budgetåret 1963/64.

Av det föreslagna anslagsbeloppet beräknas 55 000 kr., dvs. samma belopp som för innevarande budgetår anvisats till seminariet i Malmö, *dels* till vartdera av de föreslagna seminarierna i Gävle och Jönköping, *dels* till vartdera av seminarierna i Stockholm och Uppsala. Den föreslagna medelsanvisningen till de båda sistnämnda seminarierna motiveras med att ökningen av antalet lärarkandidater vid de båda seminarierna nödvändiggör en avsevärd utökning av lokalerna och för uppsalaseminariets del även utbyte av nuvarande bristfälliga lokaler.

För förskoleseminariet i Malmö, vars klassantal förutsättes öka från en till tre klasser, beräknas 25 000 kr. för komplettering av utrustning, och för seminarierna i Norrköping och Örebro 35 000 respektive 10 000 kr. för samma ändamål. Dessa belopp avser kostnader för nya lokaler, nödvändiga på grund av seminariernas ökade kapacitet.

För ytterligare utrustning vid övriga seminarier beräknar överstyrelsen ett belopp av 10 000 kr.

Departementschefen. Jag tillstyrker att ett belopp av 250 000 kr. uppföres för inredning och utrustning vid förskoleseminarierna och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förskoleseminarierna: Inredning och utrustning* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kr.

20. Förskoleseminarierna: Utbildning av seminarielärare m. fl.

Anslag

1963/64 (förslag) 115 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att för utbildning av seminarielärare för förskoleseminariernas behov ett reservationsanslag av 115 000 kr. uppföres för budgetåret 1963/64.

Överstyrelsen framhåller, att en förutsättning för den avsedda utbyggnaden av seminarieorganisationen är, att lämplig lärarpersonal finnes att tillgå. Överstyrelsen anför vidare, att förskoleseminarierna som lärare i speciell metodik och förskoleålderns pedagogik anlitar förskollärare med lång och väl vitsordad tjänstgöring inom olika former av barnstugeverksamhet. Enligt överstyrelsen har dessa lärare, som benämnes seminarielärare, även till uppgift att leda och övervaka elevernas praktiska utbildning. 1958 års förskollärarytredning förordade beträffande kompetenskraven för dessa lärare, att det förutom förskollärarytredning borde krävas viss tids praktik från förskoleinstitutioner jämte genomgången fortbildningskurs om minst 16 veckor, dvs. en termin.

Skolöverstyrelsen föreslår, att det under budgetåret 1963/64 anordnas en utbildningskurs om 16 veckor vid Göteborgs förskoleseminarium för nämnda lärarkategori och för praktikhandledare. Deltagarantalet beräknas till högst 20 och lägst 12.

Då en utbildning av detta slag ej medför någon befodringsmöjlighet för de vid förskoleseminarierna redan anställda lärarna, anser skolöverstyrelsen, att bättre förmåner måste erbjudas ifrågavarande kursdeltagare än vad som skulle bli fallet vid tillämpning av de bestämmelser, som gäller vid kurser för vidareutbildning av folkskollärare, innebärande att kursdeltagare åtnjuter lön med B-avdrag. För sådana deltagare, som nu tjänstgör som lärare vid förskoleseminarierna (kategori A) föreslår skolöverstyrelsen därför, att oavkortad lön utgår under kurstiden. För deltagare från annan ort än kursorten föreslås därjämte, att ersättning för resor till och från kursorten samt traktamenten må utgå enligt allmänna resereglementet.

Med tanke på den föreslagna utbyggnaden av förskoleseminarierna anser överstyrelsen det vara av största intresse att stimulera förskollärare, som nu ej är verksamma som lärare vid förskoleseminarierna, att utbilda sig härför. Dessa förskollärare innehar kommunala eller enskilda tjänster, för vilka ej gäller statliga avlöningsbestämmelser. För denna kategori deltagare (kategori B) föreslås, att arvoden utgår med belopp motsvarande lön med B-avdrag, samt att till deltagare från annan ort än kursorten ersättning för resor och traktamenten utgår enligt allmänna resereglementet.

Överstyrelsen räknar med högst 9 deltagare (en från varje seminarium) av kategori A och 11 deltagare av kategori B.

Kostnaderna för ersättning till kursdeltagare beräknar överstyrelsen till ca

87 000 kr. och kostnaderna för arvoden m. m. till kursledare, handledare m. fl. till ca 28 000 kr. De sammanlagda kostnaderna beräknas sålunda till 115 000 kr.

Departementschefen. I likhet med skolöverstyrelsen finner jag angeläget, att de förskollärare, som tjänstgör eller syftar till att tjänstgöra vid förskoleseminarier såsom seminarielärare eller praktikhandledare, genomgår särskild utbildning härför. Jag biträder därför förslaget om anordnande av en utbildningskurs i Göteborg för detta ändamål. Vad överstyrelsen föreslagit i fråga om kursens längd, antalet deltagare samt ekonomiska villkor för deltagare har inte givit mig anledning till erinran.

Vid bifall till vad jag förordat bör för utbildning av seminarielärare vid förskoleseminarierna uppföras ett belopp av 115 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förskoleseminarierna: Utbildning av seminarielärare m. fl.* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 115 000 kr.

21. Särskilda lärarutbildningsåtgärder

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	1 000 000	1 105 486
1961/62	910 000	1 160 260
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 361)	1 840 000	
1963/64 (förslag)	3 900 000	

Ur det för innevarande budgetår uppförda reservationsanslaget till vidareutbildning av lärare m. m. utgår i första hand medel till anordnande av olika typer av vidareutbildningskurser för folkskollärare. Under avsnittet Särskilda lärarutbildningsåtgärder har i det föregående en redogörelse lämnats för vidareutbildningsverksamheten under föregående och innevarande budgetår. Kostnaderna härför under sistnämnda budgetår beräknas uppgå till 880 000 kr.

Vidare bestrids från anslaget kostnader för viss akademisk undervisning och vissa stipendier. Som närmare redogjorts för under avsnittet Särskilda lärarutbildningsåtgärder, akademisk korrespondensundervisning, får sålunda Hermods korrespondensinstitut bidrag ur anslaget med sammanlagt 294 560 kr. dels för anordnande av muntlig undervisning i samband med akademiska kurser och av vissa förberedande kurser, dels för utarbetande av nya akademiska kurser. Ur anslaget beräknas vidare utgå omkring 100 000 kr. till studiestipendier åt deltagare i Hermods akademiska kurser och åt folkskollärare, som skaffat sig vissa akademiska betyg. Slutligen har under anslaget för innevarande budgetår beräknats ett belopp av 620 000 kr. till den akademiska undervisning för ett betyg i matematisk-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen, som

överstyrelsen i samarbete med universiteten fr. o. m. innevarande budgetår ordnar på elva orter.

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1963/64 föreslår *skolöverstyrelsen*, att reservationsanslaget till vidareutbildning av lärare m. m. höjes med 1 083 000 kr. till 2 923 000 kr. Ökningen hänför sig till de förslag, som framgår av följande sammanställning.

Vidareutbildningskurser för folkskollärare

1. Ytterligare en terminskurs i yrkesvägledning (nu: 2 kurser) ..	+	55 000
2. Ytterligare en terminskurs i samhällskunskap (nu: 2 kurser) .	+	25 000
3. Två terminskurser i historia	+	40 000
4. Ytterligare två biämneskurser (nu: 14 kurser)	+	20 000
5. Ytterligare en kurs i psykologi och pedagogik (nu: 7 kurser) .	+	10 000
6. Utökat timtal vid terminskurserna i matematik, fysik och kemi	+	10 000

Akademisk undervisning

7. Akademiska ettbetygskurser på ytterligare två orter jämte preparandkurser (nu: 620 000)	+	200 000
8. Ökat bidrag till Hermods korrespondensinstitut för akademiska kurser (nu: 295 000)	+	120 000
9. Bidrag till studieförbund för anordnande av akademiska kurser	+	50 000

Övriga förslag

10. Medel för särskilda åtgärder mot lärarbrist	+	500 000
11. Vissa genomförda arvodeshöjningar	+	53 000
		<hr/>
		+ 1 083 000

Av tillgängliga handlingar inhämtas bl. a. följande.

1 och 2. Under läsåret 1961/62 var omkring 320 yrkesvalslärare verksamma, varav högst halva antalet med fullständig utbildning. Läsåren 1962/63 och 1963/64 beräknas det totala behovet av yrkesvalslärare till 418 respektive 525. Den årliga ökningen av yrkesvalslärare blir under de två sistnämnda budgetåren 98 respektive 107. Läsåret 1961/62 har terminskurser i yrkesvägledning anordnats i Stockholm och Göteborg. Sammanlagt har här 50 personer genomgått kurserna med godkänt resultat.

Tillströmningen av sökande till den föreskrivna utbildningen har emellertid varit mycket god. Läsåret 1962/63 anmälde sig till kurserna i Göteborg och Stockholm 210 sökande. Härav har 60 blivit uttagna till deltagare.

Med tanke på den för dessa uppgifter begränsade tillgången på handledare och lärare måste en utbyggnad av utbildningskapaciteten begränsas till ytterligare en yrkesvalslärarkurs. Kostnaderna för ytterligare en terminskurs i yrkesvägledning beräknas uppgå till 55 000 kr. Om denna kurs kommer till stånd, erfordras ännu en kurs i samhällskunskap till en beräknad kostnad av 25 000 kr.

Om någon ändring rörande utbildningsförhållandena för den personal, som handhar yrkesvägledningsuppgifter i grundskolan, kommer att äga rum, bör de beräknade medlen disponeras på sätt som Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen framdeles bestämmer.

3. Riksdagen har i anledning av motionsvis framförda yrkanden beslutat, att två terminskurser i kristendomskunskap skall anordnas läsåret 1962/63. Dessa kurser kommer att förläggas till vårterminen 1963. Överstyrelsen avser att kombinera kurserna i kristendomskunskap med två terminskurser i historia, förlagda till höstterminen 1963. Kostnaderna härför beräknas uppgå till omkring 20 000 kr. per kurs.

4 och 5. I och med utvidgningen av terminskurserna behöver ytterligare en biämneskurs och en kurs i psykologi och pedagogik anordnas. Om kvällskurser i fysik och kemi skall anordnas också nästa läsår, måste av denna anledning ytterligare en biämneskurs komma till stånd. Överstyrelsen beräknar kostnaderna för biämneskurs och för kurs i psykologi och pedagogik till omkring 10 000 kr. per kurs.

6. Vid de senaste årens terminskurser i matematik och i de naturvetenskapliga ämnena har konstaterats, att en del av kursdeltagarna vid kursens början inte haft tillräckliga förkunskaper. Överstyrelsen föreslår därför, att tiden för kurserna i matematik, fysik och kemi utökas med 10 undervisningstimmar. De nytillkomna timmarna skall främst användas för behandling av grundläggande moment i gymnasiekursen. Kostnaderna för den utökade undervisningen beräknas uppgå till omkring 10 000 kr.

Departementschefen. Den närmare fördelningen av anslaget på olika anslagsändamål kan inte nu fixeras utan bör efter förslag av överstyrelsen — i erforderlig utsträckning i samråd med övriga berörda myndigheter — få fastställas av Kungl. Maj:t.

I det föregående har jag redovisat mina ställningstaganden till överstyrelsens förslag om utvidgning av antalet vidareutbildningskurser. Medel bör följaktligen beräknas för de föreslagna terminskurserna i yrkesvägledning, samhällskunskap och historia liksom också för de ytterligare två biämneskurser och den kurs i psykologi och pedagogik, som överstyrelsen funnit erforderliga, (p. 1—5). Att timtalet i vissa terminskurser ökas finner jag motiverat (p. 6). Sammanlagt bör för vidareutbildningskurser beräknas — bortsett från merkostnader på grund av under förra året genomförda arvodeshöjningar — en ökning om sammanlagt 160 000 kr.

För anordnande av ytterligare regionala akademiska kurser på ett- och tvåbetygsnivå samt av den regionala utbildningen av teknologie magistrar, jämte för övriga lärarutbildningsåtgärder, som kan komma visa sig bli av behovet påkallade, anser jag en medelsökning av sammanlagt 1 590 000 kr. vara behövlig (p. 7, 8 och 10). Av skäl som jag framlagt i det föregående vill jag ej förorda, att bidrag utgår till studieförbund för anordnande av akademiska kurser (p. 9).

På grund av de automatiska kostnadsökningar, som vissa under förra året genomförda arvodeshöjningar medfört, räknar jag med ett ökat medelsbehov av 310 000 kr. (p. 11).

Eftersom det här föreslagits att från detta anslag, för närvarande benämnt

Vidareutbildning av lärare m. m., medel skall utgå också till ändamål av helt annat slag än tidigare, bör det få den inledningsvis angivna rubriken. Vid utgången av innevarande budgetår förefintlig reservation på anslaget Vidareutbildning av lärare m. m. bör givetvis tillgodoföras det omrubricerade anslaget.

Reservationsanslaget till särskilda lärarutbildningsåtgärder torde alltså böra uppföras med (1 840 000 + 2 060 000 =) 3 900 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Särskilda lärarutbildningsåtgärder* för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 3 900 000 kr.

22. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	4 707 000	4 332 038
1961/62	5 363 000	5 096 028
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 364)	7 554 000	
1963/64 (förslag)	9 427 000	

Skolöverstyrelsen föreslår i sina anslagsäskanden för budgetåret 1963/64, sådana dessa slutligt föreligger, att anslaget för nästa budgetår höjes med 1 596 000 kr. enligt följande sammanställning.

1. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser	+ 2 228 000
2. Resekostnadsersättning och traktamente åt deltagare i praktiska lärarkurser	+ 105 000
3. Expenser vid förberedande lärarkurser	of.
	Summa kr. 2 333 000
4. Avgår kostnader som för 1962/63 budgeterats under detta anslag men som skall bestridas från anslaget <i>Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar</i>	— 737 000
	Nettökning kr. 1 596 000

De beräknade kostnadsökningarna under punkterna 1 och 2 grundar sig i skolöverstyrelsens förslag om en utökning av utbildningskapaciteten vid läroanstalter med praktisk lärarkurs med ytterligare 100 platser per läsår. För ifrågavarande förslag har redogörelse lämnats i det föregående. Till en del är kostnadsökningen också föranledd av den generella lönehöjningen samt av ändringar i bestämmelserna angående reglerad beföringsgång.

Förslag angående en utökning av utbildningskapaciteten i fråga om den praktisk-pedagogiska utbildningen av ämneslärare har, som framgått av den föregående redogörelsen härför, framlagts också av 1960 års lärarutbildnings-

sakkunniga. De sakkunniga har i sitt den 20 december 1962 daterade betänkande, Lärarhögskolor i Uppsala och Umeå, föreslagit, bl. a., att den till Umeå förlagda praktiska lärarkursen under ett övergångsskede, till dess att en dit förlagd lärarhögskola kunde börja sin verksamhet, utvidgas från för närvarande 15 lärarkandidater per termin till omkring 25 lärarkandidater per termin. Denna utvidgning, som förutsättes ske fr. o. m. budgetåret 1963/64, beräknas för nämnda budgetår draga en kostnad av 277 000 kr. under förevarande anslag.

Departementschefen. Jag har i det föregående tillstyrkt en utvidgning av kapaciteten för pedagogisk utbildning av ämneslärare vid läroanstalter med praktisk lärarkurs i enlighet med de förslag som framlagts av skolöverstyrelsen och 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Avsikten med denna utvidgning är, såsom jag i nämnda sammanhang anført, att skapa en utbildningsorganisation, som på ett elastiskt sätt, såväl i fråga om total kapacitet som i fråga om kapaciteten inom särskilda ämnen och ämneskombinationer svarar emot efterfrågan på utbildningsplatser och emot förekommande variationer i denna efterfrågan. Organisationens elasticitet innebär även, att de faktiska kostnaderna för densamma så gott som helt ansluter sig till det faktiska ianspråktagandet av dess kapacitet.

Mot de av skolöverstyrelsen och lärarutbildningssakkunniga beräknade kostnaderna för avlöning åt deltagare i utbildningen, vilka beräknade kostnader svarar mot ett fullt ianspråktagande av den föreslagna och av mig tillstyrkta utbildningskapaciteten, har jag ingen erinran. Jag föreslår sålunda, att detta anslag uppföres med (7 554 000 + 1 873 000 =) 9 427 000 kr. och hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 427 000 kr.

23. Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	254 000	226 756
1961/62	398 000	313 639
1962/63 (statsliggaren I: 2 s. 365)	398 000	
1963/64 (förslag)	423 000	

Vid blindinstitutet å Tomtebodas utbildas lärare för blindskolorna och för vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte. Utbildningstiden för dessa lärare omfattar ett läsår.

Den slutliga utbildningen av lärare vid dövskolor meddelas vid dövlararseminariet å Manilla. Detta gäller beträffande såväl lärare i läroämne och

biträdande lärare vid de allmänna dövskolorna som lärare vid förskola samt vid skolhemmet å Mogård. Lärarna i läroämne genomgår en tvåårig utbildning efter avlagd folkskolläraryxamen, de biträdande lärarna en tvåårig samt övriga en ettårig utbildning efter avlagd småskolläraryxamen eller därmed jämförlig examen.

Den som vid nämnda utbildningsanstalter genomgår utbildning till lärare vid blind- eller dövskolor skall åtnjuta arvode motsvarande för läsår årslönen inom ortsgrupp 5 åt statstjänstemän i följande löneklasser å löneplan A, nämligen löneklass 12 beträffande den, som intagits vid utbildningslinje, för vilken såsom inträdesfordran gäller avlagd folkskolläraryxamen, och beträffande övriga löneklass 7. Lärare, som åtnjutit dylikt arvode, är förpliktad att under tre år efter genomgången utbildning stå till förfogande för tjänstgöring inom den undervisning, för vilken han utbildats.

Omfattningen av elevintagningen vid dövlararseminariet bestämmes av Kungl. Maj:t.

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 422 500 kr., vilket innebär en höjning med 24 500 kr. i förhållande till innevarande budgetårs anslag. Skolöverstyrelsen räknar med en viss minskning av intagningen av lärarkandidater. Att överstyrelsen ändå föreslagit en höjning av anslaget beror på att överstyrelsen räknat med vissa arvodeshöjningar för lärarkandidaterna samt föreslagit fri läkarvård för dessa.

Beträffande förslaget om fri läkarvård inhämtas följande.

Lärarkandidat vid blindinstitutet och dövlararseminariet åtnjuter icke kostnadsfri läkarvård. Föreståndaren för dövlararseminariet har hos skolöverstyrelsen anhållit, att denna förmån måtte komma dövlararkandidaterna till del i samma utsträckning som vid skolan anställd lärarpersonal. Dessa lärarkandidater underkastas samma hälsokontroll som skolans lärare. De fullgör utöver praktiktjänstgöring i skolklasserna även vikariatstjänstgöring vid lärares tjänstledighet. Detsamma gäller lärarkandidat vid Tomteboda.

Överstyrelsen anser det rimligt, att ifrågavarande lärarkandidater får åtnjuta fri läkarvård i viss utsträckning. De har daglig befattning med skolbarnen och det är även med tanke härpå önskvärt, att lärarkandidaternas hälsovård är tillfredsställande.

Överstyrelsen föreslår, att blivande blindlärare och dövlarare tillerkännes rätt till ersättning för sjukvårdskostnader enligt bestämmelserna i 43 § 1 mom. första stycket Saar, dvs. i samma utsträckning som lärare, tillhörande avdragsgrupp 1. Som verksläkare skall därvid fungera anvisningsläkaren för skolans befattningshavare. Utbetalning av ersättning till lärarkandidaten bör ske i samma ordning och från samma anslag som utbetalningen av arvodet. Liknande system tillämpas för deltagare i praktisk lärarkurs. Överstyrelsen beräknar för ändamålet ett belopp av 2 000 kr.

Överstyrelsen framlägger vidare förslag till ändring av den bestämmelse, enligt vilken lärare, som åtnjutit utbildningsarvode, skall vara förpliktad att under tre år efter utbildningens genomgående stå till förfogande för tjänstgöring inom blindundervisningsväsendet respektive dövundervisningsväsendet. Enligt sagda bestämmelse skall den som önskar erhålla arvode förbinda sig, dels att

stå till förfogande för tjänstgöring, dels att, om denna förpliktelse ej fullgöres eller utbildningen icke slutföres, återbetala uppburna arvodesbelopp i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer.

Skolöverstyrelsen framhåller, att undervisningen av blinda och döva barn är av så speciell art, att en ung lärare, som ej redan har erfarenhet på området, ej alltid har klart för sig vad han ger sig in på, när han söker till utbildning vid blindinstitutet eller dövläroarseminariet. Med hänsyn härtill föreslår överstyrelsen, att återbetalning av arvodesbelopp, som uppburits under utbildningens första termin icke skall ifrågakomma i de fall där utbildningen avbrytes eller vederbörande icke fullgör sin förpliktelse att stå till förfogande för tjänstgöring. Fråga om återbetalning av arvodesbelopp, som uppburits för tid efter första termin, bör enligt överstyrelsen även i fortsättningen bli beroende av Kungl. Maj:ts prövning.

Departementschefen. Överstyrelsens beräkningar av utbildningsbehov och anslagsbehov för nästa budgetår har inte givit mig anledning till erinran. Jag biträder överstyrelsens förslag om att ifrågavarande lärarkandidater får åtnjuta fri läkarvård i viss utsträckning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser härom. Det torde likaledes böra ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om, i vilken mån återbetalning av uppburna utbildningsarvoden skall äga rum.

Jag föreslår, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 423 000 kr. och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 423 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan Sahlin

INNEHÅLL

	Sid.
I. Inledning	4
II. Lärarbehov och lärartillgång	6
1. Inledning	6
2. Lärare i läroämnena	6
Ämneslärarprognosen	6
Remissyttranden	9
3. Folk- och småskollärare	16
Lärarytbildningssakkunnigas klasslärarprognos	16
Remissyttranden	23
III. Utbildning av ämneslärare	26
1. Behovet av utbildningsplatser	26
2. Nuvarande utbildningskapacitet	27
3. Förslag om ökad intagning av ämneslärarkandidater 1963/64 vid befintliga lärarhögskolor	29
4. Förslag om ökad intagning 1963/64 vid praktisk lärarkurs	29
5. Förslag om nya lärarhögskolor i Uppsala och Umeå	31
Lärarytbildningssakkunnigas förslag	31
Remissyttranden	35
IV. Utbildning av folk- och småskollärare	38
1. Nuvarande utbildningskapacitet	38
2. Förslag rörande utbildningskapaciteten 1963/64	39
Lärarhögskolorna	39
Folkskoleseminarierna	39
3. Folkskollärarytbildning i engelska	43
Gällande bestämmelser	43
Lärarytbildningssakkunnigas utredning och förslag	44
Remissyttranden	48
V. Särskilda lärarytbildningsåtgärder	51
1. Vidareutbildning av folkskollärare	51
2. Regional akademisk undervisning	54
3. Akademisk korrespondensundervisning	56
4. Utbildning av lärare för tekniska gymnasier och fackskolor	57
Nuvarande lärarytbildning	57
Rekommendation från arbetsgruppen för de tekniska gymnasier- nas lärarbehov	59
Gymnasieutredningens förslag	61
Remissyttranden	65
VI. Förskollärarytbildning	72
1. Frågan om utbildningens förstatligande	72
2. Förskoleseminariernas utbildningskapacitet	74
VII. Departementschefen	78

	Sid.
VIII. Anslagsberäkningar för budgetåret 1963/64	94
1. Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar	94
2. Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader	97
3. Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.	99
4. Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar	99
5. Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader	102
6. Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.	103
7. Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lo- kaler	104
8. Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar	105
9. Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader	111
10. Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.	113
11. Lärarhögskolan i Göteborg: Inredning och utrustning av nya lokaler	114
12. Folkskoleseminarierna: Avlöningar	115
13. Folkskoleseminarierna: Omkostnader	120
14. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.	122
15. Folkskoleseminarierna: Utrustning	122
16. Förskoleseminarierna: Avlöningar	123
17. Förskoleseminarierna: Omkostnader	126
18. Förskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.	127
19. Förskoleseminarierna: Inredning och utrustning	128
20. Förskoleseminarierna: Utbildning av seminarielärare m. fl.	129
21. Särskilda lärarutbildningsåtgärder	130
22. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.	133
23. Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva	134